

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

**„AGRĪNĀS HAŅ DINASTIJAS VĒSTURE”
UN TĀS IETEKME UZ DINASTIJU VĒSTURES PIERAKSTĪŠANAS
TRADĪCIJU ĶĪNĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autore: Ginta Elksne
Stud. apl. nr.: ge12001
Darba vadītāja: asoc. prof. Agita Baltgalve

Rīgā, 2017

Saturs

Ievads.....	2
1. Dinastiju vēstures pierakstīšanas specifika Ķīnā.....	5
2. „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” raksturojums.....	10
2.1. Rašanās priekšnoteikumi.....	10
2.2. Struktūra un saturs.....	15
2.3. Baņ Gu un viņa ģimenes devums grāmatas tapšanā.....	19
3. Jaunievedumi „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē”.....	25
4. Dinastiju vēstures pierakstīšana Ķīnā pēc Haņ dinastijas norieta.....	38
5. Dinastiju vēstures pierakstīšana Ķīnā no Tan līdz Cjin dinastijai.....	45
6. Dinastiju vēstures Ķīnā – kopīgais un atšķirīgais.....	56
Nobeigums.....	62
Literatūras saraksts.....	65
Pielikums (tabula: Dinastiju vēstures Ķīnā (二十四史))	
Kopsavilkums ar atslēgas vārdiem	
Summary with keywords	
Dokumentārā lapa	

Ievads

Ķīnas historiogrāfijā dinastiju vēstures ieņem savu, īpašu vietu, un tās var pētīt specifiski – gan no metodoloģijas, gan satura viedokļa. Autore savā bakalaura darbā pievērsās Sima Cjeņ „Vēstures pierakstiem”, vērtējot to novitāti Ķīnas historiogrāfijā. Maģistra darbā autore turpinās pētīt Ķīnas vēstures pierakstīšanas tradīcijas, balstoties uz iepriekš pētīto tēmu, tā tiks padziļināta ar jaunu pētniecības tematu – dinastiju vēstures kā īpaša virziena historiogrāfijā rašanās Ķīnā periodu, un Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” kā šī virziena aizsācēju.

Katra dinastija, balstoties uz aktuālajiem pierakstiem, rakstīja iepriekšējo dinastiju vēstures (kopā tādas ir divdesmit četras). Šīs oficiālās standarta dinastiju vēstures, t.s. *dženši* 正史, pazīst ar nosaukumu „Divdesmit četras vēstures” (*Eršisi ši* 二十四史). Reizēm nosauc 26 dinastiju vēstures, pieskaitot 20.gs. 20.-tajos gados sarakstīto „Jauno Juaņ dinastijas vēsturi” (*Sjiņ Juaņši* 新元史) un „Cjin dinastijas vēstures melnrakstu” (*Cjin Šigao* 清史稿).

Kā pirmo tieši vienas dinastijas vēstures aprakstam veltīto darbu uzskata vēsturnieka, dzejnieka un galma ierēdņa Baņ Gu un viņa tēva Baņ Biao sastādīto „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” (Haņ šu 漢書). Vēsturnieka Sima Cjeņ ievērojamais darbs „Vēstures pieraksti” vairāk vērtējams kā t.s. vispārīgā vēsture (*tunši* 通史), jo vēsturnieks savā darbā aptvēra Ķīnas vēstures apmēram 2500 gadus, no pašas senatnes, mītiskā Dzeltenā imperatora, līdz savas dzīves laikam, imperatora Haņ Vudi valdīšanai.

Savukārt, Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” izstrādāja jaunu struktūru dinastiju vēstures pierakstīšanā, kas vēlāk izmantota par paraugu tieši dinastiju vēstures formātam. „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ir pirmā vienas dinastijas vēsture, tā hronoloģiski sākas tieši ar jauna imperatoras nākšanu pie varas un beidzas ar cita imperatora (par uzurpatoru dēvētā Van Man) nākšanu pie varas un Siņ dinastijas izveidošanu. Baņ Gu darbs iedalīts 4 daļās (iepriekš Sima Cjeņ darbu strukturēja 5 daļās):

- annāles (*dzji* 紀), [hronoloģijas]
- tabulas (*biao* 表),
- traktāti (*dži* 志),
- biogrāfijas (*džuan* 傳)¹.

¹ Biogrāfijas jeb *džuan*; lai arī daudzi iebilst pret šī termina lietošanu, lieto „*memoir*”; apraksti, u.c., tomēr lielā daļā tulkojumu tomēr tiek izmantots vārds „biogrāfijas”, ņemot vērā, ka šā vārda lietojums nav pilnīgi identisks tam, ko mūsdienās saprot ar vārdu „biogrāfija”.

Darba pamatmērķis ir padziļināti iepazīt „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” materiālu un izvērtēt tā tapšanas priekšnoteikumus, kā arī novitāti Ķīnas vēstures pierakstīšanas tradīciju kontekstā. Šī mērķa sasniegšanai tika izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- 1) iepazīties ar „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” tapšanu;
- 2) analizēt darba struktūru;
- 3) izpētīt dinastiju vēstures pierakstīšanas tradīcijas Ķīnā un „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” kā standartu šai tradīcijai;
- 4) pētīt šī darba iespaidu uz tālāko Ķīnas historiogrāfiju.

Ķīnas vēstures studijas, tajā skaitā izpratne par specifiska fenomena – dinastiju vēsturēm, kas pretendē uz kontinuitāti gandrīz 2000 gadu laika posmā, - var dod jaunu izpratni gan par Ķīnas notikumiem, to konsekvencēm, gan palīdzēt saprast vēsturiskus notikumus to plašākā perspektīvē. Kā norāda Pekinas universitātes profesors Joudžen Li, lai arī Ķīna Rietumu domāšanas stilam joprojām ir „svešiniece”, bet tā ir ļoti nozīmīga, jo Rietumu humanitārās zinātnes, iepazīstoties ar Ķīnas tradīciju, var paplašināt vēsturisko pieredzi ar jaunām zināšanām, paplašināt pieredzi par ne-Rietumu historiogrāfisko tradīciju raksturojošajām iezīmēm, un varbūt pat palīdzēt atrast universālu risinājumu cilvēces vēstures kopīgajām teorētiskajām problēmām.²

Dinastiju vēsturu nozīmi vēl vairāk palielina fakts, ka liela daļa no avotiem, uz kuriem tās balstījās, mūsdienās ir zuduši, un šīs vēstures ir nozīmīgi avoti par senajiem notikumiem.

Darbā izmantota vēsturiskā pētīšanas metode, analizēts konkrēts darbs tā tapšanas procesā, izvērtējot arī tā priekšnoteikumus un tālāko ietekmi, un historiogrāfiskā pētīšanas metode - vēstures kā zinātnes pierakstīšanas un analīzes specifika. Analizējot „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” tapšanu kontekstā ar Baņ Gu un viņa ģimenes biogrāfiju, izmantota arī biogrāfiski vēsturiskā metode.

Materiāla analīzē izmantoti dažādu sinologu un vēsturnieku monogrāfijas un raksti: Antonijs E. Klārks, S. Darents, B. Vatsons, A. Hulseve, M. Lēve, J. Siņicins u.c. „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” visplašāko tulkojumu angļu valodā veicis H. Dabs (3.sējumi, 1938.-1955.). Atsevišķas biogrāfijas anglicki tulkojuši arī sinologi un valodnieki D.Netdžizs (*David Knechtges*), A. Hulseve, M. Lēve, B. Vatsons u.c., savukārt krieviski atsevišķu nodaļu tulkojumus veikuši J. Krolls, J. Torčinovs un M. Jermakovs. Tulkojumus papildina plaši komentāri.

² Li Youzheng, 181.lpp.

Maģistra darbs sastāv no 6 daļām. 1.daļā aplūkota dinastiju vēstures pierakstīšanas specifika un tradīcijas Ķīnā. 2.daļā sīkāk aplūkota „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” tapšana un struktūra, pētot tās darba iezīmes, kas vēlāk kalpoja kā pamats vēlāko Ķīnas dinastiju vēsturu pierakstīšanā. 3.daļā apkopoti jaunievedumi „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” dinastiju vēstures pierakstīšanā, jo Baņ Gu, balstoties uz tēva Baņ Biao darbu „Vispārējās piezīmes [par historiogrāfiju]”, apzināti izstrādājis jaunu veidu dinastiju vēstures pierakstīšanai. 4.daļā analizēti jaunu standartu meklējumi dinastiju vēstures pierakstīšanā Ķīnā pēc Haņ dinastijas norieta, to vērtējot saistībā ar „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” dotajiem uzstādījumiem. 5.daļā pētīta dinastiju vēstures pierakstīšanas institucionalizēšanās Ķīnā Tan dinastijas laikā, kad var runāt par sistemātisku un kodificētu dinastiju vēstures pierakstīšanas formas izveidošanos, un „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” nozīme tajos. 6.daļā tiks analizēts kopīgais un atšķirīgais dinastiju vēsturu pierakstīšanā Ķīnā, analizējot, cik lielā mērā var runāt par vienota standarta izmantošanu, un kāda bijusi „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” ietekme historiogrāfijas standartu un principu izstrādē.

Darbu papildina pielikums. Pielikums sagatavots tabulas veidā par 24 (pēc citiem avotiem 26) standarta dinastiju vēsturēm, izdalot – darba nosaukumu, rašanās laiku, darbā aptvertu laikposmu, darba sastādītāju, darba garumu (nodaļu skaitu) un struktūru.

Darbā izmantota sinologa Pētera Pildegoviča sastādītās „Lielās ķīniešu-latviešu vārdnīcas” (Rīga, 2010.) *pinjin* fonētiskās atveides tabula latviešu valodā. Gadījumos, kur latviešu valodā jau vēsturiski ir pieņemta cita transkripcija (atsevišķi vietu vai personvārdu apzīmējumi), izmantoti tie. Tekstā aiz ķīniešu personvārdiem, nosaukumiem un terminiem ar latviskoto transkripciju dotas pilnās formas ķīnizīmes.

1. Dinastiju vēstures pierakstīšanas specifika Ķīnā

Ķīnā pavisam apkopotas t.s. „Divdesmit četras vēstures” (*Eršisi ši* 二十四史), ko dēvē arī par „oficiālajām dinastiju vēsturēm” jeb par „standarta vēsturēm” (*dženši* 正史). Tās ir Ķīnas vēstures avoti, kas aptver laika posmu no 3000. g. p.m.ē. līdz Min dinastijai (1368.-1644.g.). Reizēm šīm vēsturēm pieskaita arī 20.gs. 20.-tajos gados sarakstīto „Jauno Juan dinastijas³ vēsturi” (*Sjiņ Juanšī* 新元史) un „Cjin dinastijas⁴ vēstures melnrakstu” (*Cjin Šigao* 清史稿), kas kopā veido 26 vēstures grāmatas, kas katra aptver vienu Ķīnas vēsturē valdošu dinastiju, un kas visas ir tikušas rakstītas pēc līdzīgiem principiem.

Dinastiju vēstures pamatā izmanto „biogrāfiski-tematisko” apraksta veidu (*dzjidžuaņti* 紀傳體), pretēji citai Ķīnas historiogrāfijā izmantotajai tradīcijai – „annāļu tipa” pierakstam, kur notikumi fiksēti gadu pēc gada (*bieņnieņti* 編年體).

Divdesmit četru standarta vēsturu sarakstā tiek iekļauti arī Sima Cjeņ „Vēstures pieraksti”, lai gan daži autori uzsver, ka Sima Cjeņ darbs vairāk vērtējams kā t.s. „vispārīgā vēsture” (*tunši* 通史), jo vēsturnieks savā darbā aptvēra Ķīnas vēstures apmēram 2500 gadus, no pašas senatnes, mītiskā Dzeltenā imperatora, līdz savas dzīves laikam, imperatora Haņ Vudi valdīšanai.

Tas, ko pašlaik saprot ar „Divdesmit četrām (pēc citiem avotiem - divdesmit piecām vai divdesmit sešām) vēsturēm”, ir gadsimtu gaitā veidojusies izpratne par materiālu piederību vienai tradīcijai, un gadsimtu laikā reizēm ir manījies kanons, kādas grāmatas šim sarakstam tika pieskaitītas. Uzskatāmības dēļ darba pielikumā autore pievienojusi tabulu, kurā iekļautas dinastiju vēstures grāmatu nosaukumi, laika posmi, ko tās aptver, to sakompilēšanas laiks un autori. (tabulu sk. pielikumā)

Sinologs H.H. Dabs (*H.H.Dubs*) pat norāda, ka divdesmit piecās⁵ Ķīnas oficiāli atzītajās standarta vēsturēs ir atrodams pasaulē lielākais vēsturiskās informācijas krājums, kas sākas no leģendāriem laikiem un beidzas ar Cjiņ jeb mandžūru valdīšanas perioda beigām Ķīnā. Kopā šīs vēstures satur ap 20 miljoniem ķīnizīmju, kas atbilstu 24 miljoniem angļu valodas vārdu, un nodrukātas tās varētu sastādīt ap 450 sējumu, kur katrā būtu pa 500 lapām.⁶

Kā norāda sinologs no Austrālijas K. Gardiners (*K.H.J. Gardiner*), nosaukumu „oficiālās” vai „dinastiju” vēstures precīzāk būtu formulēt kā „standarta” vēstures” (*dženši* 正史). Šis jēdziens attiecas uz Sima Cjeņ „Vēstures pierakstiem” un citiem 24 darbiem, kas seko noteiktai konstrukcijai un aplūko periodus, kādos tiek iedalīta Ķīnas vēsture. Sākotnēji ne

³ 1206.-1368.g.

⁴ 1644.-1911.g.

⁵ H.Dabsa lietotais standarta vēsturu skaits.

⁶ Dubs H. H. „The Reliability of Chinese Histories”. 1946., 23.-25.lpp.

visas tās tika radītas kā oficiāli pasūtītas grāmatas. Arī Baņ Gu (32.-92.g.) sāka savu darbu pie „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” personīgas intereses vadīts un piepildot sava tēva plānus par „Vēstures pierakstu” turpināšanu. Arī „Pieraksti par Trīs valstu laikmetu”, kas tika sastādīti 3.gs. beigās, nesaņēma oficiālu atzišanu līdz pat 429.gadam. Citos gadījumos dinastijas vēsturi savlaicīgi sastādīt traucēja politiskie nemieri un nestabilitāte valstī. Piemēram, vēsturnieks Faņ Je (範曄, 398.-445.) saņēma imperatora pilnvarojumu sastādīt standarta „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturi” (*Houhanšu* 後漢書) 4.gadsimtā, jeb 200 gadus pēc Haņ dinastijas beigām. Šajā laikā jau bija sastādītas vairāk nekā 20 vēstures par šo periodu,⁷ vairums no kurām tieši vai netieši sekoja „oficiālajiem” „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” pierakstiem, ko bija radījis Baņ Gu un viņa sekotāji⁸, taču šīs vēstures netika iekļautas oficiālajā kanonā.

Kā norāda E. Vilkinsons (*E. Wilkinson*), *dženši* jēdziens ir saistīts ar jēdzienu *džeņtun* (正統), kas tas nozīmē varas legītimu pāreju. *Dženši* bieži tulko ne tikai kā dinastijas vēstures, bet arī standarta vēstures un oficiālās vēstures. Laika gaitā izveidojās, ka katrai dinastijai tika sarakstīta sava oficiālā dinastijas vēsture, un 1832 gadu laikā tika sarakstītas 24 šādas vēstures, kas kopumā sastāv no vairāk nekā 40`000`000 ķīnizīmēm.⁹

Oficiāli jēdziens *dženši* jeb standarta vēsture pirmo reizi parādījās „Sui dinastijas vēstures” bibliogrāfiskajās nodaļās un divās „Tan dinastijas vēstures” nodaļās. Arī šajos darbos pie standarta vēsturēm pieskaitītas tādas grāmatas, kas vēlāk vairs neparādījās pie standarta vēsturēm.¹⁰

Ideja, ka katrai dinastijai nepieciešama sava dinastiska vēsture, rādās pakāpeniski. *Džeņši* tika lietots, lai atšķirtu par dinastiju vēsturēm atzītās vēstures no *baši* (霸史 oficiāli neatzīto dinastiju vēstures), un no *bieši* (別史 oficiāli neatzītās vēstures).¹¹

Kā norāda K.Gardiners, pat tad, ja darbs pie dinastijas vēstures tika sekmīgi pabeigts un tika atzīts par kāda noteikta perioda standarta vēsturi, tas reizēm šo statusu zaudēja vēlāko periodu laikā. Piemēram, ir saglabājušās „Sešpadsmit valstu pavasara un rudenī hronikas”, kas bija standartizēti pieraksti par periodu no 300.gada līdz 439.gadam Toba klana pārvaldītajā Ziemeļu Vei (386.-535.) dinastijā. Pēc Sui un Tan dinastiju nodibināšanas vairākas 4.gadsimta Ķīnas ziemeļu reģionu dinastijas tika pasludinātas par dumpinieku

⁷ Bielenstein, „The Restoration of the Han dynasty”, 11.-13.lpp.

⁸ Gardiner K.H.J., 42.lpp.

⁹ Wilkinson E.P., 2000., 501.lpp.

¹⁰ Gardiner K.H.J., 43.lpp.

¹¹ Wilkinson E.P., 2000., 505.lpp.

režīmiem, un tā rezultātā arī „Sešpadsmit valstu pavasara un rudenī hronikas” vairs netika atzīta par standarta dinastiju vēsturi.¹²

Uz Tan dinastijas nodibināšanās laiku (618.g.) 15 vēstures, neskatoties uz to, vai tās bija oficiāli pasūtīti darbi, vai tās bija sarakstījis viens cilvēks privātas intereses vadīts, tika akceptētas kā pirms Tan dinastijas perioda oficiāli valsts vēstures pieraksti. Kopš Tan dinastijas laika šāds vēstures pierakstīšanas veids tika sistematizēts, 629.gada galmā tika nodibināts Vēstures Departaments (*Šiguan* 史館). Taču jāievēro, ka iepriekšējās 15 vēstures tika radītas atšķirīgos apstākļos.¹³

Pirmā no 24 standarta vēsturēm, Sima Cjeņ „Vēstures pieraksti”, tika rakstīta kā „vispārējā vēsture”. Nākamā - „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, kas tika sakompilēta m.ē. pirmā gadsimta otrajā pusē un otrā gs. sākumā, bija pirmā „standarta vēsture”, kas aptvēra vienas dinastijas robežas (lai arī tajā Baņ Gu bija iekļāvis „Seno un tagadējo laiku cienījamo [cilvēku] tabulas” (古今人表 *gudzjinžeņ biao*), kas satur ziņas par pirms Haņ dinastijas perioda cilvēkiem). Vēlāk vēsturnieki pamatoja, ka Baņ Gu, vēloties parādīt dinastijas uzplaukumu un norietu, esot vēlējis arī parādīt kontinuitāti ar citiem vēstures periodiem, un ka šim piemēram sekojuši arī vairāku citu standarta vēsturu kompilētāji.¹⁴

Standarta vēsturu sastādīšanas forma (četras sadaļas) ļauj vienu un to pašu notikumu aplūkot no dažādiem skatupunktiem. Tā, ja kāds militārais komandieris sekmīgi apspieda sacelšanos, tad pats notikums tika fiksēts (imperatora) annālēs, un, ar daudz sīkākām detaļām, tas tika izstāstīts arī paša militārā komandiera biogrāfijā. Varēja būt iespējams, ka tas tika pieminēts arī tabulās, ja šis militārā komandiera panākums rezultējās ar kāda titula piešķiršanu vai paaugstinājumu. Turklāt, ja šis notikums iespaidoja tālāko valdības darbu, tad tas varēja tikt pieminēts arī traktātos.¹⁵

Personas biogrāfijas iekļaušana standarta dinastiju vēsturē bija visprestižākā no visiem biogrāfiju žanriem, kas pastāvēja Ķīnā. Lai arī šīs biogrāfijas tika sastādītas no dažādiem materiāliem, standarta vēsturēs iekļautajām biogrāfijām (*liedžuaņ*) bieži tika sacerētas slavinošā stilā un izmantojot noteiktas formas, lai personu iekļauto kādā noteiktā morāles īpašību kopumā (atraitnes šķīstība, godbijīga uzvedība lojalitāte u.c.). *Liedžuaņ* daļa sastāda vairāk nekā pusi no visās standarta biogrāfijās iekļautā materiāla.¹⁶

Standarta vēsturu sastādīšanas forma (četras sadaļas) bija pagrieziena punkts Ķīnas historiogrāfijā. Tā ļāva iekļaut standarta vēsturēs jau gatavus dokumentus, kas, neapšaubāmi,

¹² Gardiner K.H.J., 42.lpp.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., 44.-45.lpp.

¹⁵ Loewe M., 286.lpp.

¹⁶ Wilkinson E.P., 2000., 124.-125.lpp.

vēlākajām paaudzēm ir liels ieguvums. Tomēr tieši šī iemesla dēļ standarta vēstures tiek arī kritizētas, ka tās visas, ar dažiem izņēmumiem, ir vienkārši materiālu kompilācijas.¹⁷

Arī J. Siņicins nepiekrīt pētniekiem, kas Baņ Gu darbu uzskata par vienkāršu materiālu kompilētāju, kuram nav savu uzskatu par aplūkotajiem jautājumiem. Viņš norāda, ka pati „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” struktūra un uzbūves koncepcija jau liecina par Baņ Gu iecerī, kā konstruēt vēsturiskos faktus.¹⁸

Daži autori norāda, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, vadoties no mūsdienu periodizācijas, arī neaptver visu pilnīgi Haņ dinastiju (darbs aptver notikumus no Haņ dinastijas dibināšanas līdz Van Man izveidotajai, īslaicīgi funkcionējušai Siņ dinastijai (8.-23.g.)). Baņ Gu tīri objektīvi nevarēja uzrakstīt visu Haņ dinastijas vēsturi, jo viņš dzīvoja Vēlīnās jeb Austrumu Haņ dinastijas laikā. Taču citi pētnieki norāda, ka, ņemot vērā to, ka Haņ dinastijā bija pārrāvums (īslaicīgi pastāvošā Siņ dinastija), Baņ Gu „Austrumu Haņ vēstures” periodizācijai ir loģisks sākums un beigas.¹⁹

M. Lēve (*M. Loewe*) apšaubā, vai 24 dinastiju vēsturu sakarā var runāt par to kontinuitāti. Viņš norāda, ka lai arī dinastiju vēstures aptver periodu no 221.g. p.m.ē. līdz 1911.gadam, taču šajā laikā ir vēstures periodi, par kurām nav sarakstītas standarta vēstures vai arī tādas nav saglabājušās. Ir periodi, par kuriem kanonā ir iekļauta vairāk nekā viena standarta vēsture. Savukārt pirmā no šīm vēsturēm („Vēstures pieraksti”) pierakstu sāk ar laiku vēl ilgi pirms Ķīna tika apvienota impērijā. Tā kā ierastā prakse bija par vienu dinastijas periodu rakstīt atsevišķu vēsturi, tad M. Lēve secina, ka 24 vēsturu kanonu ne visos gadījumos var saukt par dinastiju vēsturi.²⁰

Visām dinastiju vēsturēm nav vienāda ķīnzīme, kas apzīmē darba žanru: tiek lietoti *dzji* 記, *šu* 書, *dži* 志 un *ši* 史 (sīkāk sk. tabulā pielikumā). Sima Cjeņ „Vēstures pieraksti” netika radīts kā oficiāla vispārējā vēsture, tādēļ izmantota ķīnzīme 記 *dzji*, ko tulko kā „pieraksti, annāle, hronika; astrologs u.c.”. Baņ Gu savu darbu tika radījis jau ar mērķi – veidot dinastijas vēsturi, un viņš savu darbu nodēvējis par *Haņšu* 漢書. Jēdziens „šu” nav jauns senās Ķīnas literatūrā, tā nozīme ir „kanons, annāles; pieraksts, grāmata, apraksts”, tas sastopams jau „Dokumentu kanonā” 書經 *Šudzjin*. Baņ Gu mērķis bija radīt darbu, kas līdzinātos senajiem vēsturu kanoniem, tādēļ darba nosaukumam izvēlēta ķīnzīme *šu* 書. „Pierakstos par Trīs valstu laikmetu” vienīgajā no dinastiju vēsturēm izmantota ķīnzīme *dži* 志, ko tulko arī kā „pierakstīt, aprakstīt, iemūžināt (arī kā vēlme, griba, cerības). Faņ Je „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē” un lielākā daļā no Tan dinastijas laikā sarakstītajām dinastiju vēsturēm

¹⁷ Loewe M., 285.lpp.

¹⁸ Синицын Е. П., 40. lpp.

¹⁹ Durrant S., 2011., 485.lpp.

²⁰ Loewe M., 281.lpp.

seko Baņ Gu piemēram, vēsturu nosaukumā iekļaujot ķīnīmi *šu* 書. Ķīnīmi *ši* 史 tulko kā „vēsture, annāle, hronika; vēsturnieks, (galma) hronists, galma astrologs, zīlnieks u.c.”, un to dinastijas vēstures nosaukumā izmantojušas visas vēlīnās dinastijas. Kopš Sun dinastijas laika (960.-1278.g.) dinastiju vēsturēm pievieno ķīnīmi *ši* 史 (宋史 *Sunši* „Sun dinastijas vēsture”), iespējams, lai atšķirtu šo dinastiju no mazākās, (Liu-)Sun dinastijas (420.-479.g.), kuras dinastijas vēsturē bija izmantota ķīnīme *šu* 書 (宋書 *Sunšu* „Sun dinastijas vēsture”).

K. Gardiners norāda, ka nepieciešamība iekļauties vienas dinastijas laika rāmjos, vēsturnieku var novest pie patiesības izkropļojuma – periodu, kad dinastija sākas, nākas aplūkot vienīgi no tā dibinātāja skatupunkta (pārāk maza sasaiste ar citiem vēstures periodiem). Tomēr viņš arī pieļauj, ka koncentrēšanās uz hronoloģiski šaurāku periodu Baņ Gu un viņa sekotājiem deva iespēju atlasīt faktus un pasniegt informāciju plašāk un dziļāk.²¹

²¹ Gardiner K.H.J., 44.-45.lpp.

2. „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” raksturojums

2.1. Rašanās priekšnoteikumi

Pirmā unificētā impērija Ķīnā bija Cjiņ dinastija (221.-208.g. p.m.ē.), un šāda apvienošanās deva pavisam jaunus impulsus pagātnes izpratnei. Cjiņ dinastija centās sakārtot vēsturiskos materiālus tādā veidā, lai pagātne būt jaunās realitātes – apvienotās impērijas, attaisnojums.²² Cjiņ dinastija mēģināja unificēt arī modeļus, kādās iepriekš atsevišķās valstis rakstīja savas hronikas.²³

Atceļot atsevišķo valstu laika skaitīšanu, atsevišķās hronikas, un ieviešo vienotu laika skaitīšanas modeli, tika mainīts arī laika uztveres veids, kā cilvēki uztvēra notikumu simultāniti. Parādījās ideja par vienotu, unificētu laika tecējumu, ko iezīmē atsevišķu valdnieku nomainīšana, un šī ideja turpināja attīstīties tālāk Ķīnas domāšanā.²⁴

Ķīnas historiogrāfijā dinastiju vēstures ieņem savu, īpašu vietu, un tās var pētīt specifiski – gan no metodoloģijas, gan satura viedokļa. Pamats ķīniešu oficiālajai dinastiju historiogrāfijai lielā mērā ir bijuši Sima Cjeņ „Vēstures pieraksti”.

Daži autori uzsver, ka Sima Cjeņ darbs vairāk vērtējams kā t.s. vispārīgā vēsture (*tunši* 通史), jo vēsturnieks savā darbā aptvēra Ķīnas vēstures apmēram 2500 gadus, no pašas senatnes, mītiskā Dzeltenā imperatora, līdz savas dzīves laikam, imperatora Haņ Vudi valdīšanai.²⁵

Kā pirmo tieši vienas dinastijas vēstures aprakstam veltīto darbu uzskata vēsturnieka un galma ierēdņa Baņ Gu un viņa tēva Baņ Biao sastādīto „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” (漢書). Šis darbs, lai arī respektē Sima Cjeņ „Vēstures pierakstu” devumu, ievieša savas inovācijas un izveidoja jaunu struktūru, kas tika izmantota kā paraugs vēlāko dinastiju vēstures rakstīšanā.

„Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, vadoties no mūsdienu periodizācijas, arī neaptver pilnīgi visu Haņ dinastijas periodu. Tā aptver notikumus no Haņ dinastijas dibināšanas līdz Van Man izveidotajai, īslaicīgi funkcionējušai Sjiņ 新 dinastijai (8.-23.g.).

Baņ Gu arī nebija iekļāvis sava darba nosaukumā vārdu „Agrīnās...”, jo viņa laikā Haņ dinastija vēl netika dalīta Agrīnajā/ Vēlīnajā (前/后), tā bija pastāvoša dinastija, ko bija dibinājis imperators Gao 202.gadā p.m.ē. Dalījumu ievieša vēsturnieks Faņ Je – pēc tam, kad viņš savu darbu bija nosaucis par „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturi”, tad Baņ Gu darbs kļuva

²² Lewis M.E., 440.lpp.

²³ Ibid., 449.-450.lpp.

²⁴ Ibid., 460.lpp.

²⁵ Durrant S., 2011., 485.lpp.

par „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”.²⁶ Taču citi pētnieki norāda, ka, ņemot vērā to, ka Haņ dinastijā bija pārrāvums (īslaicīgi pastāvošā Sjiņ dinastija), Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” periodizācijai ir loģisks sākums un beigas.

No vienas puses, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” aptver daļu tēmu, kas jau iepriekš bija aplūkotas Sima Cjeņ „Vēstures pierakstos”. No otras puses, Baņ Gu un viņa tēvs Baņ Biao kritiski pievērsās „Vēstures pierakstu” devumam – faktu atlasei, faktu izkārtojumam, un tādēļ augstu tiek vērtēts viņu devums kritiskās metodes pielietošanā Ķīnas historiogrāfijā. Tiek kritiski pārvērtēta arī „Vēstures pierakstos” izmantotā valoda, daži pētnieki norāda, ka Baņ Gu un Baņ Biao „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” apzināti izmanto formālāku valodu, rakstot vēsturi zinātniskā stilā.

Sākotnēji Baņ Gu, līdzīgi kā Sima Cjeņ, sāka darbu pie dinastijas vēstures rakstīšanas, lai pabeigtu un uzlabotu sava tēva iepriekš sāktu darbu – Baņ Biao bija uzsācis Haņ dinastijas vēstures sastādīšanu (pētnieki norāda, ka viņš varētu būt sastādījis 65 biogrāfijas (*džuan* 傳)).

Tomēr A.Klārks (*Anthony Clark*) norāda, ka Baņ Biao, iespējams, sastādījis tikai piecas biogrāfijas. „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” iekļautas kopumā 70 biogrāfijas, un tad būtu jāpieļauj, ka Baņ Biao sastādījis ievērojamu daļu no darba. Iespējams, to, ka Baņ Biao devums tomēr nav bijis pietiekoši nozīmīgs šī darba tapšanā, arī izskaidro fakts, kāpēc Baņ Gu nav pieminējis tēva ieguldījumu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” tapšanā.²⁷ Tan dinastijas zinātnieks Liu Džidzji norāda, ka līdz savai nāvei Baņ Biao esot pabeidzis 65 biogrāfijas no iecerētā darba un tās iekļautas Baņ Gu turpinātajā darbā, taču, kā norāda A. Klārks, nav skaidrs, no kurienes Liu Džidzji ir ņēmis šo informāciju.²⁸

„Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” enciklopēdiskais plašums radies ne tikai no Baņ Gu erudīcijas, bet arī iespējas izmantot izcilus avotus. Viņam bija pieejami Sima Cjeņ, Lu Dzja, Liu Sjan un Van Čun (27.-100.g.) darbi, turklāt Van Čuns bijis viņa ģimenes tuvs draugs. Baņ Gu un viņa ģimene vēl bija daudzu notikumu aculiecinieki. Kā norāda Ng On-Cho un Edvards Vangs (*Edward Wang*), Baņ Gu pildījis ne tikai senatnes vēsturnieka lomu (saglabāt un nodot tālāk kultūras bagātības), bet viņš iezīmējis arī pagrieziena punktu vēstures kā nozīmīga rīka politiskās un morālās izglītošanas izmantošanā.²⁹

Pats Baņ Gu dzimis m.ē. 32.gadā, un tiek norādīts, ka viņš jau no jaunības bijis ļoti spējīgs, jau deviņu gadu vecumā rakstījis prozu un citējis dzeju, un vispār izrādījis ļoti lielu interesi par klasiskajiem tekstiem. Tiek uzskatīts, ka, studējot Lielajā Akadēmijā, viņš sadraudzējies ar sava tēva studentu, izcilu filozofu Van Čun 王充. Kad m.ē. 54.gadā nomira

²⁶ Clark A. E., 35., 36.lpp.

²⁷ Ibid., 43.-44.lpp.

²⁸ Ibid., 22.lpp.

²⁹ Ng On-cho, Wang Edward, 75.lpp.

Baņ Biao, Baņ Gu atgriezās dzimtajā pilsētā, lai sērotu par tēvu, kā tas pienācās godbijīgam dēlam.³⁰

Baņ Gu tēvs nomira, kad Baņ Gu bija tikai 23 gadus vecs, un viņš atgriezās mājās Fufenā no Lielās Akadēmijas, lai sērotu par tēva nāvi. Uzskata, ka tieši šajā laikā Baņ Gu sāka darbu pie „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures”, personiskas intereses vadīts un vēloties turpināt tēva uzsākto darbu. Tomēr, atšķirībā no Sima Cjeņ, Baņ Gu vēlāk saņēma oficiālu imperatora Mindi (明帝, valdījis 58.-75.g.) pavēli turpināt darbu pie dinastijas vēstures sastādīšanas.³¹

Arī A.F.P. Hulseve (*Hulsewé A.F.P.*) uzskata, ka Baņ Gu sācis darbu pie dinastijas vēstures sacerēšanas pamatā aiz personiskas intereses. Kā pamatojumu A. Hulseve min to, ka laikā, kad Baņ Gu sāka izvērtēt un turpināt tēva iesākto darbu, viņš ticis denuncēts par „slepenu” valsts vēstures pārrakstīšanu un nonācis cietumā. Tas nebūtu noticis, ja par Baņ Gu ieceri galms būtu bijis informēts iepriekš.³²

Tan dinastijas (618.-907.g.) zinātnieks Liu Džidzji 劉知幾 (661.-721.g.) norāda, ka Baņ Biao laikā daudzi zinātnieki esot mēģinājuši turpināt rakstīt vēstures pēc Sima Cjeņ parauga, un pieļauj, ka Baņ Biao esot bijis vīlies šo darbu kvalitātē, tādēļ pats uzsācis darbu pie, viņaprāt, pareizi strukturētas vēstures sastādīšanas.³³ Baņ Biao sacerējis darbu „Vispārējās piezīmes [par historiogrāfiju]”, kur izklāstījis savus uzskatus par pareizu vēstures fiksēšanu, un uzskata, ka pēc šiem Baņ Biao principiem vadījies arī Baņ Gu, sastādot „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”. Baņ Biao darbs „Vispārējās piezīmes [par historiogrāfiju]” iekļauts Faņ Je sastādītajā „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē” (autore to sīkāk aplūkos darba 3.daļā).

Baņ Gu tika denuncēts par to, ka it kā viņš rakstot dinastijas vēsturi pēc savas izpratnes, nepareizā veidā. Viņš tika ieslodzīts cietumā, no kura Baņ Gu atbrīvoja, pateicoties viņa brāļa Baņ Čao³⁴ 班超 pūlēm un tam, ka imperators Mindi izlasīja un atzinīgi novērtēja Baņ Gu darbu (to ierēdņi bija konfiscējuši Baņ Gu un iesnieguši galmā). Pēc atbrīvošanas no cietuma Baņ Gu saņēma oficiālu pavēli – turpināt darbu pie Haņ dinastijas vēstures.³⁵

S. Darents (*S. Durrant*) pievērs uzmanību Baņ Gu aresta patiesajiem iemesliem. Viņš norāda, ka, lai gan Baņ Gu tika apsūdzēts par to, ka viņš slepeni pārrakstījis valsts vēsturi, pats vēstures sastādīšanas fakts neesot bijis galvenais aresta iemesls. Ar Sima Cjeņ „Vēstures pierakstu” stilā veidotām vēsturēm tajā laikā esot aizrāvušies daudzi mācīti vīri, arī Baņ Biao, bet neviens no viņiem netika arestēts. Nav arī ziņu, ka Baņ Gu būtu izmantojis kādus slepenus

³⁰ Durrant S., 490.lpp.

³¹ Clark A. E., 20.lpp.

³² Hulsewé A.F.P., 39. lpp.

³³ Clark A.E., 22.lpp.

³⁴ Baņ Čao bija izcils militārais komandieris, sekmīgu militātu kampaņu vadītājs, acīmredzot, tādēļ viņam bija iespēja ieinteresēt imperatoru sava brāļa Baņ Gu liktenī. Arī pats Baņ Gu vēlāk bija iesaistīts veiksmīgās militārās kampaņās.

³⁵ Hulsewé A.F.P., 38. lpp.

vai aizliegtus materiālus. Kā Baņ Gu patieso aresta iemeslu S. Darents uzskata Baņ Gu pievēršanos Haņ dinastiskajai līnijai – ja parādītos ziņas, ka viņš pārskata Sima Cjeņ sastādīto Haņ imperatoru līniju, vai arī ir sācis izstrādāt savu, kādu Sima Cjeņ nebija iekļāvis savā darbā, tas varēja izraisīt aizdomas.³⁶

Paradoksāli, bet arī Baņ Gu ieslodzījums bija kā pagrieziena punkts viņa kā vēsturnieka liktenī. Ja Sima Cjeņ cietumā izvērtēja, vai izdarīt pašnāvību, vai arī turpināt dzīvot pazemojumā, bet augstāku mērķu vārdā – turpināt savu un tēva Sima Taņ darbu, tad Baņ Gu pēc tam, kad imperators izlasīja un akceptēja viņa Haņ dinastijas vēstures materiālus, saņēma oficiālu pavēli turpināt darbu, un tas no, iespējams, personīga laika kavēkļa kļuva par oficiālu pienākumu.

Kad Baņ Gu bija saņēmis oficiālu imperatora uzdevumu rakstīt Haņ dinastijas vēsturi, viņam bija iespēja piekļūt galma arhīviem, kas deva pieeju papildus ticamiem avotiem.³⁷ Imperators arī pavēlēja vairākiem zinātniekiem palīdzēt Baņ Gu Haņ dinastijas vēstures sastādīšanā. Baņ Gu saņēma arī paaugstinājumu. Līdz ar to Baņ Gu darbs pie „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” kļuva par oficiālu valdības projektu – pretēji Sima Cjeņ „Vēstures pierakstiem”, kas tāds nekad nebija bijis.³⁸

Baņ Gu situācija bija pilnīgi atšķirīga no tās, kādā atradās Sima Cjeņ, jo viņa darbs tika oficiāli pasūtīts ar imperatora pavēli. Turklāt Baņ Gu ideja bija sastādīt Haņ dinastijas vēsturi līdzīgi kā tas noticis viedo valdnieku laikā; viņa mērķis bija salīdzināt savu tekstu ar klasiskajiem tekstiem – „Dokumentu kanonu” un „Dzejas kanonu”.³⁹

Attiecībā par avotiem, gan Sima Cjeņ, gan Baņ Gu bija pieeja galma arhīviem (Sima Cjeņ kā galma vēsturniekam, bet Baņ Gu pēc tam, kad viņš saņēma oficiālu imperatora pavēli turpināt darbu pie Haņ dinastijas vēstures rakstīšanas, kā arī ieguva amatu galmā).⁴⁰

Baņ Gu darbu pie Haņ dinastijas vēstures turpināja apmēram 20 gadus. Otra viņa aizraušanās bijusi klasiskā dzeja⁴¹, kā arī militārās un politiskās aktivitātes (viņš esot bijis eksperts jautājumā par sjunnu ciltīm). Paradoksāli, bet līdzīgi kā Sima Cjeņ krita nežēlastībā, aizstāvot militāro komandieri, kurš bija nonācis sjunnu gūstā, arī Baņ Gu liktenī tragisku lomu nospēlēja viņa tuvība militārajam komandierim Dou Sjeņ, kurš viņu iesaistīja konfliktā

³⁶ Durrant S., 490.-491.lpp.

³⁷ Hulswé A.F.P., 39. lpp.

³⁸ Durrant S., 491.lpp.

³⁹ Clark A.E., 25.lpp.

⁴⁰ Hulswé A.F.P., 41. lpp.

⁴¹ A. Klārks uzskaita 37 Baņ Gu līdz mūsdienām (daļēji vai fragmentāri) saglabājušos darbus, no kuriem vairāk nekā puse ir literāri darbi.; pēc Clark Anthony E. Ban Gu's History of Early China. Cambria Press Amherst, New York. 2008., 184.-185.lpp.

ar valdošo Liu ģimeni, rezultātā Baņ Gu tika otro reizi apcietināts un 92.g. apcietinājumā mira, būdams 61 gadu vecs.⁴²

Kā nozīmīgu jaunievedumu Haņ dinastijas laikā A.F.P. Hulseve izceļ zinātnieku iecelšanu oficiālos vēsturnieku amatos, kuru atbildībā bija dinastijas vēstures sastādīšana. Sima Cjeņ bija galma vēsturnieks, tomēr viņam bija citi pienākumi, tajā skaitā kalendāra sastādīšana un astroloģijas pareģojumi. Baņ Gu sāka darbu pie Haņ dinastijas vēstures oficiālajā sēru periodā pēc tēva nāves, un oficiālu imperatora pavēli viņš saņēma jau pēc tam, kad bija prezentējis galmam daļu no sava darba. Oficiāla pavēle Baņ Gu sastādīt dinastijas vēsturi un imperatora ieinteresētība dinastiju vēstures sastādīšanā, vēlāk, jau Tan dinastijas laikā, noveda pie idejas par speciāla Vēstures Departamenta izveidošanas.⁴³ Tas norāda, ka galmā bija augusi nepieciešamība pēc oficiālas vēstures sastādīšanas.

A.F.P. Hulseve norāda, ka lai arī faktiskais saturs Sima Cjeņ un Baņ Gu darbos (tajās daļās, kas ir salīdzināmas) ir praktiski identisks, tad tā darbu daļa, kur autori izsaka savus uzskatus (komentāri un vērtējumi) liecina par atšķirībām viņu uzskatos. Sima Cjeņ tiek vērtēts kā politiskais reālists, kuru interesē ekonomikas jautājumi, kamēr Baņ Gu uzskatos ir stingrs konfuciānists. Tas tiek skaidrots arī ar tā konkrētā perioda ietekmi, kurā katrs no vēsturniekiem dzīvoja – Sima Cjeņ strādāja imperatora Haņ Vudi valdīšanas laikā (140.-87.g. p.m.ē), ko raksturoja uzplaukums, arī ideju ziņā, bet Baņ Gu darbojās 1.gs. m.ē., Vēlīnās Haņ dinastijas laikā, ko raksturoja zināms sociāli ekonomisks noriets, ierobežojumi un formalizācija.⁴⁴

Pastāv diskusijas par iemesliem, kādēļ Baņ Gu izvēlējās strādāt tikai pie Haņ dinastijas vēstures. Ar jēdzienu dinastiju vēsture parasti saprot fokusēšanos uz vienu konkrētu dinastiju, izsekojot dinastiju maiņām, un šis uzskats paredz pieeju vēsturei kā dinastiju ciklu vēsturei. Tomēr, tā kā Baņ Gu laikā nebija tāda jēdziena kā *dinastiju vēsture*, kas varētu iespaidot Baņ Gu uzskatus, A. Klārks norāda, ka Baņ Gu nebija nolūka radīt jaunu modeli vēstures pierakstīšanā.⁴⁵

Baņ Gu pats dzīvoja Vēlīnās Haņ dinastijas sākumā, kas sevi uzskatīja par Agrīnās Haņ dinastijas turpinātāju. Kad pēc īslaicīgās Sjiņ dinastijas pie varas nāca imperatora Liu ģimenes attāls atzarojums, valdnieks izvēlējās turpināt Haņ dinastijas vārdu nevis valdīt ar jaunu. Baņ Gu kompilēja, viņaprāt, pareizi ideoloģiski pamatotu un loģiski strukturētu vēsturi par Haņ dinastijas pirmo posmu. Pārrāvums tajā bija radīts ar par uzurpatoru dēvētā Van Man nākšanu pie varas un īslaicīgi pastāvējušās Sjiņ dinastijas izveidošanu.

⁴² Durrant S., 491.lpp.

⁴³ Hulsewé A.F.P., 43. lpp.

⁴⁴ Ibid., 42.-43. lpp.

⁴⁵ Clark A.E., 38.lpp.

Pētnieku domas dalās par to, vai Baņ Gu paguva prezentēt galmā savu darbu, vai arī tas palika nepabeigts. Tiek rakstīts, ka Baņ Gu saņēma uzdevumu no imperatora, un tad 20 gadus veltīja „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” sastādīšanai. Darbs ticis pabeigts ap 76.-79.gadu, taču tam bijuši nepieciešami tekstuāli precizējumi, lai tekstu varētu skaidrāk uztvert lasītājs. Tādēļ darbs, lai arī faktiski skaitījies pabeigts, vēl ticis koriģēts līdz pat Baņ Gu nāvei 92.g., un arī vēl pēc tam korekcijas veikuši viņa vadībā strādājušie vēsturnieki, kā arī māsa Baņ Džao.⁴⁶

Krievu sinologs J. Siņicins pievērš uzmanību faktam, ka Baņ Gu dzīvoja laikā, kad tikai salīdzinoši nesen bija gāzts Van Man režīms un atjaunota Haņ dinastija. Pēc valsts politiskas apvienošanas atjaunotajai Haņ dinastijai bija nepieciešams arī varas ideoloģisks pamatojums.⁴⁷

Baņ Gu darba struktūra tika izmantota par pamatu citām dinastiju vēsturēm, un tad arī tika izstrādāts paņēmiens – rakstīt iepriekšējās dinastijas vēsturi.

2.2. Struktūra un saturs

„Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” aptver 230 gadus, taču sastāv no apmēram 800`000 ķīnizīmēm. (Salīdzinājumam, Sima Cjeņ „Vēstures pieraksti” aptver ap 2500 gadus Ķīnas vēsturē, un sastāv no apmēram 500`000 ķīnizīmēm.) Tajā iekļauts vairāk atsauču uz oficiāliem dokumentiem un literāriem darbiem nekā Sima Cjeņ „Vēstures pierakstos”. „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” tādā veidā ir ne tikai Haņ perioda vēstures avots, bet arī būtisku Haņ laika dokumentu antoloģija, kas vēlākajiem pētniekiem sniedz nenovērtējamu informāciju par šo laiku.⁴⁸

Darbs iedalīts 100 nodaļās (*džuaņ* 卷), lai gan reizēm uzskata, ka darbs sastāv no 120 nodaļām, jo vairākas nodaļas ar vienu nosaukumu faktiski sastāv no vairākām apakšnodaļām. Vienā *džuaņ* iekļaujama ķīnizīmju apjoms ir limitēts, tādēļ, ja informācija ir plašāka, par kādu personu, personu grupu vai parādību sarakstīti vairāki *džuaņ*. Tā, vairākās nodaļās sadalītas annāles par imperatoru Gaodzu (1.nodaļa), tabula ar valdnieku dēliem, kuri bija feodālie pavaldņi (15.nodaļa), tabulas par dažādiem dižciltīgiem cilvēkiem un augstām amatpersonām (19.nodaļa), traktāts par melodijām un kalendāru (21.nodaļa), Traktāts par Piecām Fāzēm (27.nodaļa) sadalīts 5 nodaļās, Traktāts par ģeogrāfiju (28.nodaļa) divās daļās. Divās daļās sadalīta arī Sima Sjanžu biogrāfija (57.nodaļa), kā arī 64.nodaļa, kas satur vairāku

⁴⁶ Clark A.E., 29.lpp.

⁴⁷ Синицын Е. П., 29. lpp.

⁴⁸ Durrant S., 494.lpp.

personu biogrāfijas. Plaša informācija, kas iekļauta 2 nodaļās, bijusi arī par sjunnu (94.nodaļa) un par tautām, kas mīt Centrālajā Āzijā (Duņhuan) (96.nodaļa). Tāpat 2 nodaļās iekļauta informācija par imperatora radniekiem pa sieviešu līniju (97.nodaļa). Van Man biogrāfijai veltītas veselas 3 nodaļas (99.nodaļa A, B, C daļas), un arī Baņ Gu biogrāfiskais pēcvārds (100.nodaļa) sadalīts 2 nodaļās.

Baņ Gu pēcvārdā „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturei” par sava darba tapšanu raksta:

[...] 起元高祖，終于孝平王莽之誅，十有二世，二百三十年，綜其行事，旁貫五經，上下洽通，為春秋考紀、表、志、傳，凡百篇。 [...] ⁴⁹

„Es sāku ar imperatoru Gaodzu⁵⁰ un beidzu ar imperatoru Pindi⁵¹ godbijīgi, un ar Van Man sodīšanu. Aptvēru 12 paaudzes, kas ir 230 gadi. Es salīdzināju viņu darbus un rīcību, ņemot par pamatu Piecus klasiskus. Es konsultējos gan ar augstākajiem, gan zemākajiem, lai radītu [vēsturisku darbu], kas sastāv no annālēm, tabulām, traktātiem un biogrāfijām, kopā 100 nodaļas.”

Balstoties Dun Džuņšu Trīs sistēmu kosmisko ciklu teorijā, Baņ Gu secina, ka Haņ dinastija ir seno Jau un Šuņ dinastiju turpinātāja. Tādēļ viņš savu darbu nosaucis par Haņšu, līdzīgi Šanšu.⁵²

Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” izstrādājis jaunu struktūru dinastiju vēstures pierakstīšanā, kas vēlāk izmantota par paraugu tieši dinastiju vēstures formātam. Vissvarīgākā iezīme ir tā, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ir pirmā vienas dinastijas vēsture, tā hronoloģiski sākas tieši ar jauna imperatora nākšanu pie varas un beidzas ar cita imperatora (par uzurpatoru dēvētā Van Man) nākšanu pie varas un Sjiņ dinastijas izveidošanu. Kā redzams no iepriekšējā citāta, darbs noslēdzas ar imperatoru Pindi. Tas gan attiecas uz annāļu sadaļu, kur sniegtas ziņas par imperatora valdīšanu. Faktiski „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” turpinās ilgāk, jo tajā iekļauta arī Van Man biogrāfija.

Darbs iedalīts 4 daļās: annāles (*dzji* 紀), tabulas (*biao* 表), traktāti (*dži* 志), biogrāfijas (jeb apraksti) (*džuan* 傳). No „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” satura tika izslēgtas valdošo namu biogrāfijas (世家 *šidzja*), jo šīs vēstures vairs nebija politiski svarīgi atsevišķi uzsvērt laikā, kad jau bija nostiprinājusies centralizēta imperatora vara un veidot atsevišķu aristokrātisko namu biogrāfijas vairs nebija politisku un praktisku iemeslu. Baņ Gu koriģēja Sima Cjeņ izmantotos apzīmējumus, ar nolūku – precizēt apzīmējumus: tā, *beņdzji* 本紀 vietā tiek atstāts tikai *dzji*, bet *liedžuan* 列傳 tiek saīsināts uz *džuan*.

⁴⁹ „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, 100a.1.; (敘傳下).

⁵⁰ Haņ dinastijas dibinātājs, valdījis 208.-195.g. p.m.ē.

⁵¹ Pēdējais Agrīnās Haņ dinastijas imperators, valdījis 1.-5.g. m.ē.

⁵² Ng On-cho, Wang Edward, 71.lpp.

Annāles (*dzji*) sastāv no 12 nodaļām (1.-12.), un tās aptver hronikas par visu Rietumu (Agrīnās) Haņ dinastijā valdījušo imperatoru laiku. Materiāls strukturēts pa gadiem un mēnešiem, bet atsevišķos svarīgos gadījumos norādīts arī konkrēts datums. Šajās hronikās tiek ziņots par politiskiem notikumiem, kariem, ārvalstu sūtniecībām, par notikumiem imperatora ģimenē, kā arī par stihiskām nelaimēm; sniegta plaša informācija no imperatora pavēlēm.

Tabulas (*biao*) sastāv no astoņām nodaļām (13.-20.). 13.nodaļā sniegta to vietējo augstmaņu ģeoloģiskās tabulas, kuri nepiederēja pie valdošās Liu dzimtas. Tabulā norādītas ziņas par šīs ģimenes izcelšanos, izzušanu, varas maiņas iemesliem (nāve, izsūtījums u.c.). 14.-15.nodaļā sniegtas līdzīgas tabulas par augstmaņiem, kuri piederēja pie Liu dzimtas. 16.-17.nodaļas sastāda tabulas ar to cilvēku uzskaitījumu, kuri bija saņēmuši zemes īpašumus par nopelniem. 18.nodaļa – to augstmaņu ģeoloģiskās tabulas, kuri bija imperatora radnieki pēc sieviešu līnijas. 19.nodaļā uzskaitīti dažādi amati un pakāpes, un personas, kuras ieņēma šos amatus.

20.nodaļa tabulu sadaļā ir īpaša, jo tajā uzskaitīti visi senatnes ievērojamie cilvēki, ieskaitot no Cjiņ dinastijas laika, un tie sakārtoti deviņās kategorijās, pēc to talantiem un nopelniem.

Svarīga daļa ir traktāti (*dži*), kas sastāv no 10 nodaļām (21.-30.). Tie ir sistematizēti apraksti, kas sniedz ziņas par dažādiem Senās Ķīnas dzīves aspektiem: 21.nodaļa – par kalendāru; 22.nodaļa – par ceremonijām un mūziku; 23.nodaļa sniedz ziņas par Agrīnās Haņ dinastijas laika Ķīnas likumdošanu, kā arī par militārām lietām. 24.nodaļa aplūko Agrīnās Haņ dinastijas laika Ķīnas ekonomisko vēsturi (zemes īpašuma attiecības un finanses, un naudas aprīte). 25.nodaļa apraksta upurēšanas ceremonijas un sniedz vērtīgu informāciju reliģijas vēsturei. 26.nodaļa sniedz materiālu par astroloģiskajiem novērojumiem, bet 27.nodaļa sniedz Ķīnas vēsturi no misticisma teoriju skatupunkta (Piecas Fāzes), tā sarakstīta pēc konfuciānista Duņ Džuņšu (董仲舒 179.-104. g. p.m.ē.) u.c. darbu materiāliem. 28.nodaļa dod Ķīnas provinču ģeogrāfisku un etnogrāfisku aprakstu. 29.nodaļa vēsta par irigāciju un transporta kanāliem. 30.nodaļā sniegta visu to grāmatu bibliogrāfija, kas bija pieejamas Agrīnajā Haņ dinastijā, un tās klasificētas pēc tradicionālo Ķīnas domāšanas skolu uzskatiem, sniegts katras skolas raksturojums. Šī nodaļa ir ļoti nozīmīga, jo sniedz informāciju arī par daudzām grāmatām, kas līdz mūsdienām vairs nav saglabājušies.

Pārējās 70 (31.-100.) „Agrīnās Haņ dinastijas nodaļas” sastāda biogrāfijas (*džuan*). Lielu daļu no šīm nodaļām var vērtēt kā izcilu Agrīnās Haņ dinastijas perioda cilvēku biogrāfijas – tie ir politiskie darbinieki, militārpersonas, dzejnieki, filozofi u.c. Dažās nodaļās apvienoti kopā vairāku personu apraksti. Sniegti arī cilvēku tipu apraksti pēc raksturojošām

pažīmēm (tikumīgie ierēdņi, nežēlīgie ierēdņi, bagātnieki, imperatores radinieki). Trīs nodaļas veltītas kaimiņu tautu aprakstiem – sjunnu, Ķīnas dienvidu tautas un korejieši, rietumu reģionu tautas. Jānorāda, ka barbaru tautu apraksts iekļauts gandrīz visu dinastiju vēsturu biogrāfiju nodaļās.

Pēdējā nodaļa arī sastāv no divām daļām: pirmajā Baņ Gu izklāsta savas dzimtas vēsturi, bet otrajā sniedz pamatojumu, kādēļ sarakstīta katra atsevišķā nodaļa. Šādas biogrāfiskas nodaļas iekļautas tikai dažās standarta vēsturēs: „Vēstures pierakstos”, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē”, „(Liu-)Sun dinastijas vēsturē”, „Vei dinastijas vēsturē” un „Ziemeļu dinastiju vēsturē”.

Daudzas no „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” nodaļām gandrīz sakrīt ar Sima Cjeņ „Vēstures pierakstiem”. Taču Senajā Ķīnā pastāvēja citi kritēriji autorībai – pārrakstot kādu darbu, Baņ Gu apliecināja, ka materiāls ir pietiekoši vērtīgs, lai to iekļautu oficiālajā dinastijas vēsturē. Turklāt daudzas vietas, kas Baņ Gu likās nepieņemamas, viņš izlaida vai pārveidoja (papildināja). Reizēm Baņ Gu, izmantojot kādu materiālu, komentārā sniedza tam pavisam citu interpretāciju un vērtējumu.⁵³

Baņ Gu seko konfūcisma tradīcijai, ka nepieciešams vērtēt arī valdnieka rīcību, ja tā nav atbilstoša labai valsts pārvaldīšanai. Tā, viņš nosoda imperatoru Haņ Vudi (156.-87.g. p.m.ē.) par to, ka viņš, nerēķinoties ar valsts resursiem, veda daudzus iekarošanas karus ar sjunnu, kas rezultātā valsts iedzīvotājus noveda lielā nabadzībā.⁵⁴

Tomēr, analizējot cēloņus, kas noveda pie Agrīnās Haņ dinastijas krišanas, Baņ Gu lūkojas uz lietām reāli, norāda, ka viens no pēdējiem Agrīnās Haņ dinastijas imperatoriem Juaņdi 元帝 (vald. 49.-33.g. p.m.ē.) bijis talantīgs cilvēks, mīlējis lasīt vēstures grāmatas, spēlējis mūzikas instrumentus un pats sacerējis mūziku; jaunībā viņš cienījis konfūcistus un, stājoties amatā, vadījies vairāk pēc pienākuma principiem nevis likuma, un dinastijā sācies haoss, tā nonākusi pie sabrukuma. Iebilstot tiem kolēģiem konfūcistiem, kas norādīja, ka nepieciešams atteikties no likumiem, jo arī viedo valdnieku Jao un Šuņ laikā nebija likumu, Baņ Gu norāda, ka tagadējo cilvēku tikumi ir tālu no seno cilvēku tikumiem, tādēļ atteikties no likumiem nav iespējams.⁵⁵ Tomēr valsti var labāk pārvaldīt, ja ievēro rituālu *li* 禮 nevis tikai burtiski piemēro likumu *fa* 法.

Vairākas apakšnodaļas „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” veltītas arī Piecu Elementu (stihiju) *vusjin* 五行 teorijai, ko bija sīki izstrādājis konfūcists Dun Džuņšu. Teorija pamatoja piecu stihiju maiņu, kam seko arī dinastijas. Diskusiju laikā galmā Baņ Gu nonāca pie

⁵³ Синицын Е. П., 39. lpp.

⁵⁴ Ibid., 66. lpp.

⁵⁵ Ibid., 63.-64. lpp.

slēdziena, ka Haņ dinastijai atbilst zemes stihija, kas ir visaugstākā, valda pār visām.⁵⁶ Piecu Elementu teorija uztur ideju arī par dinastiju ciklisku nomainību. Katram elementam ir sava krāsa, zīmes, ar kurām Debesis pauž savu gribu jaunajai dinastijai.

A.Klārks norāda, ka Baņ Gu dzīves laikā, kad tikai nesen bija atjaunota Haņ dinastija, tika plaši lietota Debesu Mandāta un Piecu Elementu teorijas, lai pamatotu varas leģitimitāti.⁵⁷ „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” traktāts „Par Pieciem elementiem” ir ļoti apjomīgs, tas sastāv no piecām nodaļām.

Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” materiāls sniedz plašu informāciju par Ķīnas politiku, ekonomiku, vēsturi, turklāt daudzās vietās materiāls izklāstīts, citējot oriģinālos dokumentus (ierēdņu ziņojumi imperatoram, imperatora pavēles un manifesti).

2.3. Baņ Gu un viņa ģimenes devums „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” tapšanā

Tradicionāli uzskata, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” sastādījis vēsturnieks un galma ierēdnis Baņ Gu, tomēr, līdzīgi kā Sima Cjeņ, viņš izmantojis sava tēva Baņ Biao iestrādes dinastijas vēsturei. Savukārt, pēc Baņ Gu nāves darbu 19 gadus pēc viņa nāves pabeidza apkopot Baņ Gu māsa Baņ Džao 班昭.

Atšķirībā no Sima Cjeņ, Baņ Gu sniedz mazāk informācijas par savu darbu⁵⁸. Par Baņ Gu un viņa ģimeni īsas ziņas atrodamas „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” pēdējā nodaļā, kur viņš stāsta par savas ģimenes vēsturi. Otrs nozīmīgs avots ir vēsturnieka Faņ Je 4.gs. vidū sastādītā „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture”, kur iekļautas Baņ Gu, viņa tēva Baņ Biao, brāļa Baņ Čao un māsas Baņ Džao biogrāfijas.

Baņ ģimene, pēc pašu sniegtajiem datiem, cēlušies no dižciltīgas ģimenes, kas nākusi no Ču valsts Ķīnas dienvidos. Kad Cjiņ iekaroja Ču valsti (223.g. p.m.ē.), ģimene pārcēlusies uz ziemeļu reģioniem, kur arī ieguvusi zināmu bagātību un statusu. Haņ dinastijas sākuma posmā Baņ ģimene tikusi uzskatīta par vienu no bagātākajām Ķīnas ziemeļos.⁵⁹

Baņ Gu pats raksta, ka viņa ģimenei bijis tāds pats uzvārds kā Ču valsts karaliskajai ģimenei,⁶⁰ un viņa sencis ticis pieminēts arī klasiskajā vēstures darbā „Dzuo komentāros”.⁶¹ Savukārt Baņ ģimenes uzvārds (班) nozīmējot „tīģeris” senajā Ču dialektā.⁶²

⁵⁶ Синицын Е. П., 73. lpp.

⁵⁷ Clark A.E., 151.lpp.

⁵⁸ Sima Cjeņ „Vēstures pierakstos” pēdējā, 130. nodaļa velīta darba satura apskatam, darba tapšanas piekšvēsturei un arī Sima ģimenes vēsturei.

⁵⁹ Синицын Е. П., 32. lpp.

⁶⁰ Clark A.E., 68.lpp.

⁶¹ Синицын Е. П., 31. lpp.

⁶² Clark A.E., 70.lpp.

“班氏之先，與楚同姓，令尹子文之後也。子文初生，棄於萇中，而虎乳之。
[...] 楚人謂虎「班」，其子以為號。秦之滅楚，遷晉、代之間，因氏焉。”

„Baņ klana senčiem bija tāds pats uzvārds kā Ču valsts valdošajai ģimenei, un viņi ir premjerministra Dziveņ pēcnācēji. Kad Dziveņ bija tikko dzimis, viņš tika pamests [purvā], un viņu izbaroja tīģeriene ar savu pienu. [...] Ču valsts cilvēki tīģeri sauc arī par „baņ”, tādēļ [Dziveņ] dēls pieņēma to kā savu vārdu. Kad Cjiņ valsts iznīcināja Ču valsti, Baņ ģimene pārcēlās uz vietu starp Dziņ un Dai. Tā klans ieguva savu vārdu.”⁶³

Zīmīgi, ka Baņ Gu piedēvē savam sencim neparastus dzimšanas apstākļus. Senās Ķīnas tradīcijā nebija nekas īpašs stāstīt par neparastiem dzimšanas apstākļiem saistībā ar senču piedzimšanu, īpaši tad, ja šis sencis bija klana pirmais sencis. Pasniedzot Dziven dzimšanas apstākļus šādā veidā, Baņ Gu tiešā veidā sasaista ģimenes ģeoloģiju ar senajiem paraugiem.⁶⁴

Kā norāda A.Klārks, Ču valsts premjerministrs Dziven ir pieminēts arī „Dzuo komentāros”, kur aprakstīti viņa dzimšanas apstākļi, līdzīgi, kā to stāsta Baņ Gu (pamests purvā, izbarots ar tīģerienes pienu). Galminieks Dziven parādās arī Konfūcija „Apkopotajās runās”, taču attēlots ne visai glaimojošā gaismā – kā tāds, kurš nevarēs sasniegt augstāko cilvēcību (*žeņ* 仁). A.Klārks norāda, ka, acīmredzot, tādēļ Baņ Gu savu senču vēsturē neatsaucas uz „Dzuo komentāriem” un „Apkopotajām runām”, jo tur ģimenes sencis parādīts negatīvā gaismā tieši no konfūcisma vērtību skatupunkta.⁶⁵

Baņ Biao vectēvs Baņ Kuan ticis rekomendēts Haņ galmam kā „uzticams un nekorumpēts”, un ieguvis posteni galvaspilsētā. Ģimenes statuss vēl paaugstinājies, kad viena no Baņ Kuan meitām kļuva par imperatora favorīti. Baņ ģimenes vīrieši ieguva ietekmi galmā, kā arī iespēju studēt kopā ar jauno imperatoru, ieguva labu izglītību.⁶⁶

Baņ ģimenei (precīzāk – Baņ Biao tēvam Baņ Sji un viņa brālim Baņ Ju jaunībā) bija draudzīgas attiecības arī ar vēlāko imperatoru īslaicīgajā Sjiņ dinastijā (9.-23.g. m.ē.) Van Man, kurš arī bija imperatora radnieks (ne asinsradnieks, bet saistībā ar sieviešu kārtas radnieces kļūšanu par imperatora konkubīni). Kad Van Man nāca pie varas, Baņ Sji tomēr atteicās sadarboties ar jauno varu. Kā norāda J. Siņicins, vectēvs Baņ Sji atteicies tulkot jaunajai varai labvēlīgas debesu zīmes, un pat ticis apvainots šādu labvēlīgo zīmju „slēpšanā”, tādēļ nekavējoties atkāpies no augstā padomnieka amata un vairs nav atgriezies politikā.⁶⁷

⁶³ „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, 100b.1.; (敘傳下).

⁶⁴ Clark A.E., 68.lpp.

⁶⁵ Ibid., 69.lpp.

⁶⁶ Durrant S., 2011., 487.lpp.

⁶⁷ Синицын Е. П., 32.lpp.

Tas novedis pie ģimenes statusa pazemināšanās Van Man valdīšanas periodā, taču izglābis ģimeni no represijām, kad par uzurpatoru dēvētais Van Man tika gāzts no troņa un varu atkal pārņēma Liu ģimene (Vēlīnā Haņ dinastija). Turklāt Baņ Biao pat sacerēja rakstu „Par valdnieku likteni”, kas vēlāk veicināja Haņ dinastijas atjaunošanu. Pateicoties atbalstam Liu ģimenes atkal nākšanai pie varas, Baņ ģimene ieguva finansiālu atbalstu jaunajā valdībā.⁶⁸ Kā norāda S.Darents, iegūto finansiālo neatkarību Baņ Biao izmantoja, lai varētu pievērsties vēsturisku darbu rakstīšanai.⁶⁹

Antonijs Klārks norāda, ka biogrāfijā Baņ ģimene attēlota kā intelektuāla un ar augstiem morāliem standartiem, kas seko konfūcisma tradīcijām. Faktiski ģimene bija cieši saistīta ar valsts varu, un šo varu mazāk noteica ģimenes turēšanās pie morāles vērtībām, kā tas, ka viena no ģimenes jaunajām un talantīgajām meitām nonāca imperatora harēmā.⁷⁰ Savukārt J.Siņicins vairāk uzsver tos aspektus, kas norāda, ka Baņ ģimene bija ieguvusi galma labvēlību ar savu atbalstu Haņ dinastijas atjaunošanai un nepakļaušanos Van Man prasībām.⁷¹

Baņ Gu dzimis 32.gadā Fufenas apgabalā (tag. Kīnas Šansji provincē), taču jau 36.gadā ģimene pārcēlās uz galvaspilsētu Luojanu. Par Baņ Gu bērnību nav sīkāku ziņu. Kā norāda J.Siņicins, līdz mūsdienām nav arī saglabājusies literatūra, pēc kuras varētu spriest par bērna dzīvi Kīnas ierēdņa ģimenē mūsu ēras 1.gadsimtā. Faņ Je „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē” norāda, ka Baņ Gu jau deviņu gadu vecumā pratis rakstīt dzeju un prozu, zinājis no galvas „Dzejas kanonu” un „Dokumentu kanonu”, taču šādu raksturojumu Faņ Je devis arī citiem, kuru biogrāfijas iekļāvis savā darbā, tādēļ J.Siņicins šaubās par šo ziņu patiesumu, uzskatot to par standarta formulu, kas tika iekļauta katra izglītota cilvēka biogrāfijā. Lai gan J.Siņicins nešaubās, ka Baņ Gu noteikti saņēma labu izglītību.⁷²

Vēl Faņ Je norāda, ka Baņ Gu bijis spējīgs un 15 gadu vecumā iestājies galvaspilsētas priviliģētajā Augstākajā skolā, kur tolaik pasniedza arī viņa tēvs.

Tradicionāli uzskata, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” sastādījis Baņ Gu, tomēr, līdzīgi kā Sima Cjeņ, viņš izmantojis sava tēva Baņ Biao iestrādnes. Avotos norādīts, ka Baņ Gu līdz m.ē. 78.-79.g.⁷³ bija pabeidzis sava darba uzmetumu, kas vēl nebija pietiekoši izstrādāts, turklāt Baņ Gu izmantojis lakonisku stilu, ko bijis grūti uztvert. Pēc viņa nāves

⁶⁸ Durrant S., 2011. 487.lpp.

⁶⁹ Durrant S., 2011. 488.lpp.

⁷⁰ Clark A., 63.lpp.

⁷¹ Синицын Е. П., 32.-33. lpp.

⁷² Синицын Е. П., 33. lpp.

⁷³ Minēts arī m.ē. 73.gads, sk. Clark Anthony E. Ban Gu's History of Early China. Cambria Press Amherst, New York. 2008., 29.lpp.

m.ē. 92.g. darbā tika izdarīti labojumi, ko veikusi viņa māsa Baņ Džao, kā arī divi brāļi zinātnieki – Ma Žun (79.-166.) un Ma Sju (dzīves dati nav zināmi).⁷⁴

„Vēlīnās Haņ dinastijas vēstures” 84.nodaļā vēsturnieks Faņ Je raksta, ka imperators pēc Baņ Gu nāves licis viņa māasai Baņ Džao doties uz Austrumu paviljonu, kur tika glabāts Baņ Gu manuskripts, un to pabeigt. Kā norāda A.F.P. Hulseve, Baņ Džao pēc Baņ Gu nāves m.ē. 92.g. saņēmusi oficiālu atļauju no imperatora Haņ Hedi (漢和帝 vald. 88.-105.g.) iekļūt imperiālajos arhīvos, lai varētu pabeigt brāļa darbu – astoņas tabulas un monogrāfiju par astronomiju.⁷⁵ Savukārt, S. Darents un A. Klārks norāda, ka monogrāfiju par astronomiju esot pabeidzis zinātnieks Ma Sju, kurš bijis to zinātnieku skaitā, kuriem imperators jau sākotnēji bija uzdevis palīdzēt Baņ Gu sastādīt Haņ dinastijas vēsturi un kurš tādēļ labi pārzinājis Baņ Gu darba struktūru un satura idejas.⁷⁶

Pastāv atšķirības Rietumu un Senās Ķīnas domātāju uzskatos par autorību. A. Klārks vērs uzmanību uz to, ka angļu zinātnieki lieto jēdzienus ar atšķirīgām nozīmēm – *autors*, *redaktors* un *sastādītājs*. A. Klārks norāda, ka viņš vienmēr jūtas zināmā mērā „nekomfortabli”, ja tiek runāts par Baņ Gu kā „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” autoru, jo, Rietumu ideju par autorību izpratnē, Baņ Gu varētu dēvēt par „rūpīgu sastādītāju / kompilētāju”. Taču Senajā Ķīnā darba sastādīšana, rediģēšana un tekstā paustās idejas izskaidrošana arī tika uzskatīta par autorību. Ja ar autorību saprot indivīda paša personīgi veiktu teksta radīšanu, tad šāda veida teksti Senajā Ķīnā vēl nepastāvēja. Katra konkrētā Senajā Ķīnā radītā grāmata faktiski sastāvēja no dažādu līmeņu rediģētiem, pārrakstītiem un tad publicētiem darbiem.⁷⁷

A. Klārks autorības izpratnei analizē Baņ Gu sastādīto un „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” iekļauto Dun Džuņšu biogrāfiju: pirmkārt, tajā iekļauts fragments no Sima Cjeņ „Vēstures pierakstu” nodaļas „Apkopotās konfuciānistu biogrāfijas”; otrkārt, materiāls no arhīviem - Dun Džuņšu nekrologs, un treškārt, teksts noslēgts ar paša Baņ Gu sniegto pozitīvo vērtējumu par Dun Džuņšu, kas sastāv tikai no 16 ķīnizīmēm. Tādēļ A. Klārks uzsver, ka Senajā Ķīnā jēdziens „autorība” jāsaprot ne kā personas pašas tekstā paustie vārdi, bet gan autora izteiktās domas un uzskati, un to var panākt arī rediģējot, citējot un pārlabojot iepriekšējos darbus.⁷⁸

„Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” reizēm tiek kritizēta pa to, ka tā nav patiesa vēsture, bet gan tikai dokumentu kompilācija, bet vienlaikus svarīgi arī saprast, kas šeit ir domāts ar

⁷⁴ Clark A., 26., 28.lpp.

⁷⁵ Hulsewé A.F.P., 39. lpp.

⁷⁶ Durrant S., 2011., 492.lpp. un Clark A.E., 27.lpp.

⁷⁷ Clark A.E., 18.lpp.

⁷⁸ Clark A.E., 19.lpp.

vārdu „vēsture”. Klasiskās Ķīnas izpratne par vēsturi ir kā par notikumu pierakstīšanu, reģistrēšanu. Notikumu interpretācija, ko šodien daudzi uztver kā vēsturnieku darba vienu no pamata funkcijām, Senās Ķīnas vēsturnieki būtu noraidījuši kā kaut ko tālu no patiesās vēstures, kā pārāk subjektīvu.⁷⁹

Pats Baņ Gu, pretēji Sima Cjeņ, sava darba noslēgumā, skaidrojot darba rašanās motīvus, neatsaucās uz nepieciešamību turpināt sava tēva darbu vai izpildīt pienākumu pret ģimeni. Viņš tikai norādīja, ka Sima Cjeņ darbs neaptver visu Haņ dinastiju, tādēļ viņš (Baņ Gu) ir turpinājis dinastijas vēsturi un papildinājis trūkstošo informāciju.⁸⁰ A. Klārks norāda, ka Baņ Gu dinastijas vēstures sarakstīšanu neuzskatīja par dēla godbijības darbu, tēva uzsāktā darba turpinājumu un ģimenes labā vārda spodrināšanu. Tā vietā viņš prezentēja savu klanu kā labus galminiekus, kuriem rūp valsts stabilitāte un labklājība.⁸¹

A.F.P. Hulseve izceļ to, ka Baņ Gu nav pieminējis sava tēva devumu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” nodaļu sastādīšanā, tikai pieminējis, ka tēvam bijusi interese par vēsturi un to, ka tēvs bijis neapmierināts ar tolaik populārajiem mēģinājumiem turpināt rakstīt Haņ dinastijas vēsturi pēc Sima Cjeņ „Vēstures pierakstu” parauga.⁸² Arī S.Darents norāda, ka Baņ Gu savos darbos neko nav pieminējis sava tēva vēsturisko pētījumu, kas vēlākajiem pētniekiem pat licis uzskatīt, ka viņš nav bijis „godbijīgs” pret tēvu, „izdzēšot sava tēva devumu”.⁸³

Savukārt A. Klārks secina, ka Baņ Gu darbā var identificēt tās nodaļas, kuru tapšanā piedalījies viņa tēvs (to secina pēc uzrunas formām, kā sevi dēvē katras nodaļas autors), taču acīmredzot Baņ Gu nav bijis nepieciešamības vai intereses uzsvērt sava tēva kā vēsturnieka darbu. Viņš tēva nekrologā uzsver nevis to, ka Baņ Biao studējis vēsturiskus tekstus, bet gan to, ka viņš konfūcisma garā, ir studējis viedo vīru teikto.⁸⁴

Turklāt darba sastādīšanas laikā Baņ Gu bija oficiāli nodarbināts dinastijas vēstures sarakstīšanai, pretēji Sima Cjeņ, viņš nedarīja privātu darbu sava tēva un sava klana godam. Baņ Gu parāda savu ģimeni kā augsti izglītotus konfūcistus, kas ir uzticami galmam.⁸⁵

A. Klārks secina, ka, ja Baņ Gu tēvs nomira 54.gadā un ja Baņ Gu šajā laikā atgriezās dzimtajā pilsētā, lai sērotu par tēva nāvi, tad ap šo laiku viņš arī iepazinās ar tēva atstātajām piezīmēm un uzsākta savu darbu pie Agrīnās Haņ dinastijas vēstures. Jau pēc dažiem gadiem viņš tika apsūdzēts, iemests cietumā, bet imperatoram tika iesniegts viņa darba uzmetums, ar

⁷⁹ Dubs H. H., 1946., 28.-29.lpp.

⁸⁰ Clark A.E., 21.-22.lpp.

⁸¹ Ibid., 65.lpp.

⁸² Hulsewé A.F.P., 37.-38. lpp.

⁸³ Durrant, S., 488.lpp.

⁸⁴ Clark A.E., 65.-66.lpp.

⁸⁵ Ibid., 67.lpp.

ko imperators bijis apmierināts. 62.gadā Baņ Gu tika iecelts amatā un 64.gadā nozīmēts par vēsturnieku t.s. Orhideju terasē. Tur viņš vismaz līdz 79.gadam strādāja pie dinastijas vēstures, līdz citi amata pienākumi neļāva ar pietiekošu rūpību pievērsties šim darbam. Ja pieņem, ka darbs tika uzsākts 54.gadā, tad līdz tā pabeigšanai (ne galīgajā, bet melnraksta versijā) 78.-79.gadā pagāja kādi 24 vai 25 gadi. Pēc tam Baņ Gu varēja pievērsties citām savām interesēm – literatūrai un militārajai jomai.⁸⁶ Baņ Gu ir arī atzīts literāts. Viņš ir viens no pirmajiem zināmajiem Ķīnas autoriem, kurš sacerējis vēstures tēmai veltītu dzejoli „Oda par vēsturi” *Junši* (詠史). Viņa darbos skartas arī filozofiskas tēmas.⁸⁷

S. Darents uzskata, ka Baņ Gu darbā ir lielāka tendence parādīt stabilitāti, kārtību un imperiālās varas kontroli.⁸⁸ Nav ziņu, vai un cik lielā mērā „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” kļūšana par oficiālu imperatora galma projektu ir ienesusi korekcijas Baņ Gu darbā.⁸⁹ Tomēr pētnieki norāda, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” bija pirmā oficiāli atbalstītā dinastiju vēsture, tādēļ tiek pētīts, vai tajā ir saskatāmas kādas galme ietekmes un cenzūra. Turklāt Baņ Gu ģimene bija daudz privilēģētāka nekā Sima Cjeņ ģimene, un tai bija arī tiešas saiknes ar imperatora ģimeni.⁹⁰

Lai arī Baņ Gu stingri pieturas konfūcisma idejām, viņš savos uzskatos ir reālists, un pieturas pie viedokļa, ka labai valsts pārvaldīšanai nepieciešams vadīties pēc konkrētā laika reālījām. Tā, J.Siņicins norāda, ka Baņ Gu savā vēstures izpratnē pieturas konfūcisma teorijai, kad tagadnes notikumi tiek salīdzināti ar senatnes paraugiem. Jau no konfūcisma klasiku laika tiek attīstīta ideja, ka valdīšanas ideāls meklējams senatnē, un ka moderno laiku sabiedrība stāv tālu no šī ideāla. Haņ dinastijā Baņ Gu redzēja seno dinastiju cienīgu atspulgu.⁹¹

⁸⁶ Clark A.E., 51.-52.lpp.

⁸⁷ Chang Kang-i Sun, Owen S., 164.-166.lpp.

⁸⁸ Durrant S., 498.lpp.

⁸⁹ Ibid., 491.lpp.

⁹⁰ Ibid, 499.lpp.

⁹¹ Синицын Е. П., 61. lpp.

3. Jaunievdumi „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” – darba struktūra un standarti faktu atlasē

„Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ļauj runāt arī par jauniem principiem vēstures pierakstīšanas veidā. Pats Baņ Gu uz to norāda darba pēdējā nodaļā, pēcvārdā, kur, sniedzot iepriekšējo darbu pārskatu, sniedz arī to kritiku. Otrs analīzes avots ir Baņ Gu tēva Baņ Biao sarakstītais darbs „Vispārējās piezīmes [par historiogrāfiju]”, kas gan iekļauts tikai vēsturnieka Faņ Je sastādītajā „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē”, nodaļā pie Baņ Biao biogrāfijas. Pētnieki norāda, ka, strādājot ar tēva atstātajiem materiāliem, Baņ Gu bija iepazinies ar šo tēva sarakstīto darbu un pēc tā vadījās, sastādot savu darbu.⁹²

Lai arī „Agrīnās Haņ vēsture” aptver daļu tēmu, kas jau iepriekš bija aplūkotas Sima Cjeņ „Vēstures pierakstos”, Baņ Gu un viņa tēvs Baņ Biao kritiski pievēršas „Vēstures pierakstu” devumam – faktu atlasē, faktu izkārtojumam, un tādēļ augstu tiek vērtēts viņu arī kā kritiskās metodes vēstures pētīšanā devums.

Kā norāda A.E.Klārks, lai izprastu to, kādi ir Baņ Gu vēsturiska darba rakstīšanas ideāli, jāpēta divi pamata avoti. Kā pirmais ir viņa tēva Baņ Biao darbs „Vispārējās piezīmes [par historiogrāfiju]”. Otrs ir paša Baņ Gu komentāri viņa sastādītajai Sima Cjeņ biogrāfijai „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” 62.nodaļā.⁹³

Baņ Gu vēsturnieka pēcvārdā Sima Cjeņ biogrāfijai vispirms analizē avotus, uz kuriem balstījās iepriekšējie vēsturnieki. Zīmīgi, ka viņš nodala to informāciju, kas pieejama par senajiem mītiskajiem valdniekiem no tādas, kas fiksēta kanoniskajos tekstos – tai ir lielāka uzticamība:

“贊曰：自古書契之作而有史官，其載籍博矣。至孔氏纂之，上繼唐堯，下訖秦繆。唐虞以前雖有遺文，其語不經，故言黃帝、顓頊之事未可明也。及孔子因魯史記而作春秋，而左丘明論輯其本事以為之傳，又纂異同為國語。又有世本，錄黃帝以來至春秋時帝王公侯卿大夫祖世所出。春秋之後，七國並爭，秦兼諸侯，有戰國策。漢興伐秦定天下，有楚漢春秋。故司馬遷據左氏、國語，采世本、戰國策，述楚漢春秋，接其後事，訖于[天漢]。”⁹⁴

„[Baņ Gu] papildinājums [Sima Cjeņ biogrāfijai]: Jau kopš seniem laikiem, kad radās dokumenti, ir bijuši galma vēsturnieki, un viņu [radītie] dokumenti ir daudz un plaši

⁹² Clark A.E., 10.lpp.

⁹³ Ibid., 10.-11.lpp

⁹⁴ „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, 62:29; (司馬遷傳).

[visaptveroši]. Arī konfūcisti tos apkopoja, sākot no [dokumentiem par] valdnieku Jao⁹⁵, un beidzot ar [vietvaldi] Mu no Cjin.⁹⁶ Lai arī ir maz tekstu par laiku pirms Tan un Ju⁹⁷, viņu teiktais nav iekļauts kanonā, tādēļ par Dzeltenā imperatora un Džuaņsju⁹⁸ darbiem nav iespējams izteikties skaidri. Tad Konfūcijs pierakstīja Lu valsts vēsturi un izveidoja „Pavasaru un rudenī hronikas”, kā arī Džuo Cjiumin⁹⁹ analizēja un apkopoja ziņas par tiem¹⁰⁰ notikumiem, un to pierakstīja¹⁰¹; viņš arī apkopoja dažādus pierakstus, lai izveidotu „Valstu runas”. Ir arī „Šibeņ”¹⁰², kas aptver periodu no Dzeltenā imperatora līdz Pavasaru un rudenī laikam, un kur pierakstīts par imperatoru, valdnieku, vietvalžu, augstmaņu un augstu amatpersonu senču izcelšanos.¹⁰³ Pēc Pavasaru un rudenī laika bija septiņas valstis, kas cīnījās līdzvērtīgi, līdz beidzot Cjin valsts apvienoja Džou dinastijas vasaļu valstis; par šo periodu ir [sacerētas] „Karojošo valstu stratēģijas”¹⁰⁴. Tad radās Haņ dinastija, kas uzvarēja Cjin un pārvaldīja pasauli, tad radās „Ču un Haņ pavasaru un rudenī hronikas”.

Pēc tam Sima Cjeņ izmantoja Džuo Cjiumin kunga [darbus], „Valstu runas”, atlasīja materiālus no „Šibeņ” un „Karojošo valstu stratēģijām”, sasaistīja ar „Ču un Haņ pavasaru un rudenī hroniku” tekstu, tiem pievienoja vēlāko laiku notikumus, un pabeidza ar Tien Haņ laiku¹⁰⁵. “

Baņ Gu ierindo Sima Cjeņ darbu citu seno vēstures darbu vidū. Tas ir augsts novērtējums. Vienlaikus šajā daļā Baņ Gu norāda, ka par tiem darbiem, kas nav iekļauti vēstures kanonos, nevar izteikties skaidri, un šajā izteicienā izskan netiešs norādījums, ka nepieciešama rūpīga faktu atlase, balstīšanās uz ticamiem un kanoniskiem avotiem.

Pēcvārda nākamajā apakšnodaļā Baņ Gu jau kritiski analizē Sima Cjeņ (un viņa personā – arī iepriekšējā vēstures pierakstīšanas modeļa) trūkumus. Viņš norāda uz faktuālajām neprecizitātēm, taču galvenais iebildums ir par nepietiekamo turēšanos pie

⁹⁵ Valdnieks Jao, pazīstams arī ar klana vārdu Tan Jao. Pieņemts, ka dzīvojis ap 2356.-2255.g. p.m.ē., viens no leģendārajiem Trīs Valdniekiem un Pieciem imperatoriem. Tradīcijā tiek uzskatīts par gudru un viedu valdnieku, konfūcisma tradīcijā uzskatīts par paraugu vēlākajiem valdniekiem.

⁹⁶ Vietvaldis Mu no Cjin valsts 秦穆公 (? – 621.g. p.m.ē.), valdījis Cjin valstī Džou dinastijas laikā. Viņa laikā ievērojami tika paplašināta Cjin valsts teritorija.

⁹⁷ Valdnieki Tan Jao un Šun.

⁹⁸ Pazīstams arī kā Gaojan, viens no Senās Ķīnas mītiskajiem imperatoriem, saskaņā ar Sima Cjeņ, bijis Dzeltenā imperatora mazdēls; izgudrojis kalendāra aprēķinus, veicis reformas astroloģiskajos aprēķinos. Viņu par savu priekšteci uzskatījusi gan Ķīnas pirmā imperatora Cjin Šihuandi, gan Cao Vei valsts izveidotāja Cao Cao klans.

⁹⁹ 556.-451.g. p.m.ē., dzejnieks, Konfūcija laikabiedrs; viņam piedēvē „Džuo kunga komentāru” sastādīšanu; reizēm tiek arī minēts kā „Valstu runu” apkopotājs.

¹⁰⁰ Par kuriem rakstīts „Pavasara un rudenī hronikās”.

¹⁰¹ „Džuo kunga komentāri” 30 sējumos.

¹⁰² Ap 2.gs. p.m.ē.; viena no senākajām Ķīnas enciklopēdijām; tajā sniegtas ģenealoģijas no mītisko valdnieku laika līdz Karojošo valstu periodam; darbs ticis izmantots „Vēstures pierakstu” un citu darbu radīšanā; darbs nozaudēts Sui dinastijas laikā, vēlāk daļēji restaurēts pēc citātiem.

¹⁰³ Ģenealoģiskās līnijas.

¹⁰⁴ Senās Ķīnas teksts, kur anekdošu un pamācību veidā apkopotas valstu politiskās cīņas un manipulācijas Karojošo valstu periodā (ap 475.-221.g. p.m.ē.).

¹⁰⁵ 100.-97.g. p.m.ē.

konfūcisma vērtībām – Sima Cjeņ, pēc Baņ Gu domām, faktu atlasē un varoņu izvēlē vairāk simpatizē tiem, kam nepiemīt vajadzīgie tikumi, un nosliecas par labu avantūristiem un tiem, kas ieņem augstu stāvokli:

“其言秦漢，詳矣。至於采經摭傳，分散數家之事，甚多疏略，或有抵牾。亦其涉獵者廣博，貫穿經傳，馳騁古今，上下數千載間，斯以勤矣。又其是非頗繆於聖人，論大道則先黃老而後六經，序遊俠則退處士而進姦雄，述貨殖則崇勢利而羞賤貧，此其所蔽也。然自劉向、揚雄博極群書，皆稱遷有良史之材，服其善序事理，辨而不華，質而不俚，其文直，其事核，不虛美，不隱惡，故謂之實錄。烏呼！以遷之博物洽聞，而不能以知自全，既陷極刑，幽而發憤，書亦信矣。跡其所以自傷悼，小雅巷伯之倫。夫唯大雅「既明且哲，能保其身」，難矣哉！”¹⁰⁶

„Viņa [Sima Cjeņ] izteikumi par Cjiņ un Haņ ir ļoti detalizēti. Bet tad, kad viņš apkopoja un nodeva tālāk to, ko bija apkopojis no klasiskajiem tekstiem, un kad izvērtēja un izmantoja materiālus no dažādajām [filozofijas] skolām, viņš bieži ir nevērīgs un nepieturas pret avotiem. Viņš aptvēra lielu daudzumu materiāla, izprata klasiskos tekstus, ātri atrada savu veidu, kā izprast klasiskos tekstus un komentārus, viņš kā galopā lēkāja pa pagātni un tagadni, pa daudzu tūkstošu gadu notikumiem, demonstrējot savu uzcītību. Tomēr viņš [savos uzskatos] bieži ir tālu no Viedā vīra [Konfūcija]. Diskutējot par fundamentāliem morāles likumiem, viņš deva priekšroku Huan-Lao¹⁰⁷ mācībai un noniecināja Sešus klasiķus. Savā paskaidrojumā nodaļai par ceļojošajiem bruņiniekiem¹⁰⁸ viņš noniecina zinātniekus, kas dzīvo mierīgu dzīvi un atbalsta laulības pārkāpējus un neliešus. Runājot par mantu un bagātību, viņš pagodināja tos, kam vara un bagātība, un noniecināja tos, kas nabadzīgi un kam zems stāvoklis. Tas pamazina viņa darba nozīmi.

Taču Liu Sjan¹⁰⁹, Jan Sjun¹¹⁰ un citu plašajos detalizētajos un apjomīgajos darbos viņš tiek slavēts kā talantīgs un labs vēsturnieks, ka viņš labi prot aprakstīt notikumus un to cēloņus. Viņa argumenti nav frāžaini, viņš izsakās vienkārši, bet ne prasti. Viņa raksti ir tieši, viņš apraksta lietu būtību, tie [raksti] nav izpušķoti, tie neapslēpj to, kas ir ļauns. Tādēļ viņa darbu sauc par „patiesiem pierakstiem”. Ak vai! [Sima Cjeņ] ar visām savām plašajām zināšanām par lietām un pieredzi, viņš nezināja, kā sevi pasargāt. Pēc tam, kad viņš bija

¹⁰⁶ „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, 62:30; (司馬遷傳).

¹⁰⁷ Saīsinājums no Dzeltenā imperatora (Huandi) un Laodzi vārdiem; mistiska mācība, populāra Agrīnās Haņ dinastijas laikā, apvienoja daoismu, konfūcismu un likumnieku skolas idejas.

¹⁰⁸ „Vēstures pierakstu” 124.nodaļa.

¹⁰⁹ Dzīvojis 77.-6.g. p.m.ē., Haņ dinastijas valsts ierēdnis un vēsturnieks, literāts, astronoms; zināms arī kā Haņ dinastijas imperiālās bibliotēkas katalogizētājs.

¹¹⁰ Dzīvojis 53.g. p.m.ē. – 18.g. m.ē., Haņ dinastijas laika zinātnieks un dzejnieks.

saņēmis nežēlīgo sodu, viņš bija nospiests un pauda savu izmisumu, vēstulē¹¹¹ tas izteikts ļoti precīzi! Viņš meklē, kā izteikt savas sāpes un bēdas, līdzīgi kā poēmā par apmeloto eihuhu no „Mazajām odām”.¹¹² Taču, kā ir teikts „Lielajās odās”¹¹³: „Apgaismots un gudrs, viņš spēj pasargāt savu ķermeni no ļaunuma!” Tas tiešām ir grūti! “

Sima Cjeņ ļoti cienīja Konfūciju un viņa devumu, viņš sastādīja Konfūcija biogrāfiju, ko iekļāva nevis biogrāfiju sadaļā, bet augstāk – pie valdošo namu biogrāfijām. Sima Cjeņ arī sastādīja divas biogrāfijas par Konfūciju un viņa mācekļiem. Taču Baņ Gu norāda, ka realitātē viņš devis priekšroku Huan-Lao mācībai un vairāk izcēlis paša cilvēka aktīvo darbību vēsturē nevis Debesu gribu un vadību.¹¹⁴

Baņ Gu piesauc prominentus Haņ vēsturniekus un literātus, lai raksturotu Sima Cjeņ stilu un faktu atlasī, un šis raksturojums ir glaimojošs gan valodas un stila, gan faktuālās precizitātes ziņā. Savukārt Baņ Biao vērtējums Sima Cjeņ valodas izteiksmei ir nelabvēlīgāks – tekstā vietām esot pretrunas, sastopama liekvārdība (teksts nav pietiekoši zinātnisks).

Tomēr galvenā iebilde ir par teksta struktūras un fakstu atlases neatbilstību hierarhijai – izceltas personības, kam mazāka nozīme impērijas labā nevis tādas, kuru nopelni būtu izceļami, uzmanība tiek pievērsta nevis būtiskajam, bet mazākajām lietām. Tādēļ Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” jau tika konstruējis tā, lai darbā tiktu ievērota oficiālā hierarhija.

Baņ Gu tēva Baņ Biao iepriekšējo vēstures materiālu vērtējums ir tiešāks. Zemāk citētā Baņ Biao eseja „Vispārējās piezīmes [par historiogrāfiju]” iekļauta vēsturnieka Faņ Je 4.gs. sastādītajā „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē”, Baņ Biao ģimenes biogrāfijā¹¹⁵.

Arī Baņ Biao nenoliedz Sima Cjeņ lielo devumu Ķīnas vēstures sastādīšanā, un iekļauj viņa darbu citu izcilu darbu vidū. Vienlaikus viņš norāda uz nepilnībām. Baņ Biao atzīst, ka Sima Cjeņ precīzi aprakstījis laiku, kura notikumu liecinieks viņš bijis vai kuri bijuši tolaik salīdzinoši neseni (no Haņ dinastijas sākuma līdz paša Sima Cjeņ dzīves laikam). Taču apraksti par agrākiem periodiem neesot īpaši precīzi.

„春秋之後，七國並爭，秦并諸侯，則有戰國策三十三篇。漢興定天下，太中大夫陸賈記錄時功，作楚漢春秋九篇。孝武之世，太史令司馬遷採左氏、國語，刪世本、戰國策，據楚、漢列國時事，上自黃帝，下訖獲麟，作本紀、世家、列傳、書、

¹¹¹ Sima Cjeņ „Vēstule draugam Žeņ Aņ” no cietuma, kur viņš pauž izmisumu par savu likteni; Baņ Gu to iekļāvis Sima Cjeņ biogrāfijā „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” 62.nodaļā.

¹¹² Nodaļa „Dzejoļu kanonā”.

¹¹³ Nodaļa „Dzejoļu kanonā”.

¹¹⁴ Ng On-cho, Wang Edward, 69.lpp.

¹¹⁵ Faņ Je savā „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē” nav atsevišķi izdalījis Baņ Gu biogrāfiju. Tā vietā viņš 2 nodaļās aprakstījis Baņ Biao un viņa ģimeni – gan šīs ģimenes talantīgos bērnus vēsturnieku, dzejnieku un galma ierēdni Baņ Gun, talantīgo karavadoni Baņ Gu brāli Baņ Čao, talantīgo vēsturnieci māsu Baņ Džao.

表凡百三十篇，而十篇缺焉。遷之所記，從漢元至武以絕，則其功也。至於採經摭傳，分散百家之事，甚多疏略，不如其本，務欲以多聞廣載為功，論議淺而不篤。其論術學，則崇黃老而薄五經；序貨殖，則輕仁義而羞貧窮；道游俠，則賤守節而貴俗功：此其大敝傷道，所以遇極刑之咎也。然善述序事理，辯而不華，質而不野，文質相稱，蓋良史之才也。誠令遷依五經之法言，同聖人之是非，意亦庶幾矣。”¹¹⁶

„Pēc Pavasaru un rudenī perioda septiņas valstis visas tika pakļautas, Cjin [vienu pēc otras] pakļāva visas Džou valstis. Te bija „Karojošo valstu disputi” 33 sējumos. Haņ dinastijas laikā valsts uzplauka un nostabilizējās. [Tad] galma augstmanis Lu Dzja¹¹⁷ pierakstīja tā laika nopelnus, un radīja „Ču un Haņ Pavasara un rudenī annāles” deviņos sējumos. Cienījamā [Haņ] Vudi¹¹⁸ laikā izcilais galma vēsturnieks Sima Cjeņ¹¹⁹ apkopoja „Dzuo komentārus” un „Valstu runas”, izredīgēja „Šibeņ” un „Karojošo valstu stratēģijas”; un balstījās uz Ču un Haņ, sakārtoja šo valstu laiku [vēsturi]¹²⁰. Viņš pats sāka no Dzeltenā imperatora laika un pabeidza ar laiku, kad tika noķerts dzeltenā vienradža mātīte¹²¹. Viņš izveidoja annāles, valdošo ģimeņu biogrāfijas, biogrāfijas, traktātus un tabulas, kopā 130 nodaļas, bet 10 nodaļas ir nozaudētas.

Tajā, ko Sima Cjeņ pierakstīja par laiku no Haņ dinastijas sākuma laika līdz imperatora Vudi laikam, viņam bija labi sasniegumi. To, ko viņš apkopoja no klasiskajiem rakstiem, savāca no biogrāfijām, sadalīja idejas no 100 domātāju skolām, daudz no tā nebija pietiekoši precīzi, nebija vienāds ar to sākotnējām idejām. Viņš daudz klausījās un pierakstīja daudz, lai sasniegtu savu mērķi, bet viņa apcerējumi sekli un nepatiesi. Viņa disputi par metodēm un studijām godināja Huan-Lao mācību un noniecināja Piecus klasiskus. Viņš izcēla mantiskos labumus un bagātību¹²², bet bija nevērīgs pret cilvēcību un taisnīgumu¹²³, kaunējās par trūkumu un nabadzību. Viņš runāja [rakstīja] par „Ceļojošajiem bruņiniekiem”¹²⁴, un noniecināja tos, kas aizsargāja [savu] godu, viņš augstu novērtēja tos, kas panākumus sasniedza ar apšaubāmiem paņēmieniem. Ar to viņš nodarīja lielu ļaunumu patiesībai, tādēļ nonāca līdz bargam miesas sodam.¹²⁵

Lai vai kā, viņam ir labi izteiksmes līdzekļi, viņa stāstītais par notikumiem ir loģisks, viņa daiļrunība nav ar pārmērībām, raksti ir labi izstrādāti. Viņa rakstu ārējais noformējums

¹¹⁶ „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture”, 63:6; Baņ Biao biogrāfija (班彪列傳上) 略論 (班彪著).

¹¹⁷ 228.-140. p.m.ē.

¹¹⁸ Valdīja 140.-87.g. p.m.ē.

¹¹⁹ 145.-86.g. p.m.ē.

¹²⁰ Karš starp tām, pirms Haņ uzvaras un dinastijas izveidošanas.

¹²¹ 122.g. p.m.ē.

¹²² Atsauce uz *Shiji* 129.nodaļu.

¹²³ *Žeņ un ji*; konfuciānisma ideāli.

¹²⁴ „Vēstures pierakstu” 124.nodaļa.

¹²⁵ Kastrācija.

un iekšējais saturs ir vienlīdz labi. [Kopumā ņemot] viņš bija talantīgs vēsturnieks. Ja viņš savus rakstus būtu veidojis pēc Piecu klasiķu paraugiem un ja būtu atzinis to, ko viedie vīri atzinuši par labu un ļaunu, cik daudz ideju tad būtu izteicis [viņa idejas tad būtu sekmīgas]!”

Baņ Biao, no vienas puses, iekļauj Sima Cjeņ darbu citu ievērojamu vēstures darbu skaitā un norāda, ka no tā var mācīties. Tomēr viņš norāda uz nepilnībām – Sima Cjeņ tekstā vietām esot pretrunas, jo ar viena vīra spēkiem nav viegli aptvert tik plašu materiāla apjomu. Tiek kritiski pārvērtēta arī „Vēstures pierakstos” izmantotā valoda.

Salīdzinot šo citātu ar iepriekšējo (Baņ Gu pēcvārdu Sima Cjeņ biogrāfijai), var secināt, ka ka Baņ Gu savā oficiālajā dinastijas vēsturē uz šo faktuālo neprecizitāti norādījis daudz neitrālāk. Acīmredzot, pastāvēja atšķirības, kā par faktiem rakstīt pārdomu rosinošā esejā un kā par to pašu rakstīt oficiāli pasūtītā dinastijas vēsturē.

Kā būtiskāko Sima Cjeņ trūkumu Baņ Biao norāda darba nepareizo struktūru un ideoloģisko ievirzi. Nav pieļaujams, ka spēcīgu nemiernieku līderu biogrāfijas būtu vienādā līmenī ar paša dinastijas dibinātāja biogrāfiju, lai arī cik tuvi kādā vēstures posmā būtu bijuši visu šo cilvēku likteņi. Nav pieļaujams, ka netiek atzīta hierarhiskā kārtība – aplūkotās zemākas administratīvās vienības, bet izlaistas augstākās.

“夫百家之書，猶可法也。若左氏、國語、世本、戰國策、楚漢春秋、太史公書，今之所以知古，後之所由觀前，聖人之耳目也。司馬遷序帝王則曰本紀，公侯傳國則曰世家，卿士特起則曰列傳。又進項羽、陳涉而黜淮南、衡山，細意委曲，條列不經。若遷之著作，採獲古今，貫穿經傳，至廣博也。一人之精，文重思煩，故其書刊落不盡，尚有盈辭，多不齊一。若序司馬相如，舉郡縣，著其字，至蕭、曹、陳平之屬，及董仲舒並時之人，不記其字，或縣而不郡者，蓋不暇也。[...] 傳曰：「殺史見極，平易正直，春秋之義也。」”¹²⁶

„Tagad Simts skolu rakstos [izteiktās idejas] tiek izmantotas par paraugu. Tādi darbi kā „Dzuo komentāri”, „Valstu runas”, „Šiben”, „Karojošo Valstu stratēģijas”, „Ču un Haņ pavasaru un rudenī hronikas” un „Vēstures pieraksti” ir līdzeklis, ar ko šodien saprast pagātni, līdzeklis, ar ko vēlākām paaudzēm redzēt nākotni, tie ir gudro vīru acis un ausis. Sima Cjeņ sakārtoja pierakstus par imperatoriem un valdniekiem, un nosauca tos par „beņdzji” (annāles). Pierakstus par valstu dižciltīgajiem, kuru tituli bija pārmantoti, viņš nosauca par „šidzja” (valdošo namu biogrāfijas). Pieraksti par augsta līmeņa militārpersonām un zinātniekiem, kas bija īpaši izcēlušies, tiek sauktas par „liedžuaņ”

¹²⁶ „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture”, 63:7; Baņ Biao biogrāfija (班彪列傳上) 略論 (班彪著).

(biogrāfijas). Vēl vairāk, viņš izcēla Sjan Ju¹²⁷ un Čeņ Še¹²⁸, un pazemināja Huainanas un Henšan [reģionu vietvalžus]. Viņa sīkie nodomi netika atzīti, un viņa veids, kā sakārtot [darbu], netika atzīts par kanonu. Ja runājam par [Sima Cjeņ] darbu, viņš apkopoja pierakstus seno laiku un tagadnes valdīšanu, dziļi studēja Klasiskus un to komentārus, un tajā guva lielus panākumus. Ar viena vīra pūlēm izprast rakstus ir ļoti grūti, tādēļ viņa grāmata vietām atkārtojas un viņa domas vietām ir grūti saprast. Viņa grāmatā ir pārāk daudz tekstu¹²⁹, daudzās vietās tie neveido vienu veselumu.

Rakstot par Sima Sjanžu¹³⁰ darbiem, ko Sima Sjanžu veica kā armijas komandieris vai kā administratīvais pārvaldnieks, Sima Cjeņ to pieraksta paša Sima Sjanžu stilā [valodā, kādā Sima Sjanžu rakstīja]. Bet kad viņš nonāk pie tādiem cilvēkiem kā Sjao [He]¹³¹, Cao [Šeņ], Čeņ Pin, kā arī Duņ Džunšu¹³², kas ir tā paša laika cilvēki, viņš neraksta viņu pašu stilā. Tāpat ir gadījumi, kad viņš apraksta 縣 (sjeņ), bet ne 郡 (dzjuņ)¹³³, un daudzi ar to nav mierā. [...] Ir teiciens: „Samazināt daudzvārdību, lai redzētu patiesību, padarīt to vienkāršu un tiešu, - tā ir pareiza rīcība”, vadoties no „Pavasara un rudeņu annāļu” principiem.””

Kā norāda K.Fogelzangs (K.Vogelsang), Ķīnā vēsturnieka uzdevums bija „sakārtot notikumus noteiktā secībā” sjuši 序事. Ar to jāsaprot, ka notikumi nav jāuztver tādi, kādi tie ir to dabiskā sakārtojumā. Šajā procesā pagātne kļūst par vēsturi, un notikumi kļūst par faktiem. Tādēļ vēsturnieki ļoti rūpīgi kompilēja „biogrāfijas”, ne hronoloģiskā kārtībā, bet tādās sociālās un ētiskās kategorijās kā „rakstu zinātāji”, „tirgotāji” vai „nežēlīgie ierēdņi”. Novietojums noteiktā vietā tekstā paredz arī noteiktu vērtībnovērtējamu, kam, nenoliedzami, ir izšķiroša nozīme. Tādēļ Sima Cjen tiek nosodīts nevis viņa tiešo spriedumu dēļ, bet gan tādēļ, ka novietojis Sjan Ju un imperatores reģentes Lu biogrāfiju annāļu sadaļā, kur var atrasties tikai likumīgo imperatoru biogrāfijas. Nav nozīmes tam, ka imperatorei reģentei bija faktiskā vara, bet gan tam, vai viņa tika saukta par likumīgu imperatori un vai var ieņemt vietu likumīgo Haņ imperatoru vidū.¹³⁴

Pētnieki arī nešaubās, ka Baņ Gu bija iepazinies ar šo tēva sarakstīto eseju un to pārdomājis, sastādot „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”. Baņ Gu, rakstot par motīviem, kas viņu pamudināja sastādīt „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”, mazāk izsakās par iepriekšējām nepilnībām un sava darba jauninājumiem. Taču par jaunām idejām liecina pats fakts, kā darbs

¹²⁷ 232.-202.g. p.m.ē., slavens Ķīnas karavadonis; sākumā Ču valsts teritorijā; pēc Cjiņ dinastijas sakāves pasludināja sevi par „Rietumu Ču augstāko pavēlnieku”; ilgi cīnījās ar Liu Baņ (Haņ dinastijas dibinātāju), līdz tika sakauts un pēc tam izdarīja pašnāvību.

¹²⁸ Miris 208.g. p.m.ē., nemiernieku vadonis, kas ar sekmēm cīnījās pret Cjiņ dinastijas armiju.

¹²⁹ Krāšņa, frāzaina valoda; daudzi no vārdiem ir lieki.

¹³⁰ Ievērojams Senās Ķīnas dzejnieks, rakstnieks, mūziķis, ierēdnis (179.-117.g. p.m.ē.).

¹³¹ Ķīnas politiķis, miris 193. p.m.ē.

¹³² Konfuciānists, 179.-104.g. p.m.ē.

¹³³ Administratīvas vienības; norāde, ka apraksta zemāko, bet ne augstāko, kas nav pareizi.

¹³⁴ Vogelsang K., 163.-164.lpp.

ir stukturēts. Par to liecina gan līdzīgās tēmas, gan „Agrīnās Haņ dinastijas” struktūras analīze, kur Baņ Gu praksē apzināti pielietojis citādākus paņēmienus teksta strukturēšanā.

Tā, atsevišķos gadījumos Baņ Gu savādāk strukturē Sima Cjeņ darbā iekļautās nodaļas – piemēram, Baņ Gu imperatora Huidi (惠帝, vald. 194.-188.g. p.m.ē.) biogrāfijai atvēl atsevišķu nodaļu annālēs, kamēr Sima Cjeņ viņa biogrāfiju bija atstājis iekļautu annālēs pie imperatores Ļu, jo imperatora Huidi laikā faktiski valdījusi viņa māte, imperatore Ļu (高皇后 吕雉). Pētnieki norāda, ka Baņ Gu mērķis bijis ne tik daudz norādīt, kas tajā laikā bija reālais varas turētājs, bet gan uzrādīt precīzu imperatora varas pēctecību, leģitimitāti.¹³⁵

No „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” satura tika izslēgtas „valdošo namu biogrāfijas” (*šidzja*), jo šīs vēstures bija svarīgas laikā, kad ir nostiprinājusies centralizēta impēriskā vara un veidot atsevišķu aristokrātisko namu biogrāfijas vairs nebija politiski un praktiski nepieciešams.¹³⁶ J.Šiņicins norāda, ka Baņ Gu laikā ticis uzskatīts, ka nav vēlams atļaut lasīt Sima Cjeņ darbu atsevišķo provinču pārvaldniekiem, lai tie nepiesavinātos idejas par autonomiju, lai viņiem nebūtu pieejamas idejas, kā cīnīties pret centralizēto varu.¹³⁷ Šajā kontekstā kļūst saprotams, kādēļ valdošo namu biogrāfijas (*šidzja*) tika izslēgtas no „Agrīnās Haņ dinastijas” vēstures struktūras, un netika izmantotas arī vēlākajās standarta vēsturēs (izņemot Oujan Sju sastādīto „Jauno Piecu dinastiju vēsturi”, kas apraksta laika posmu, kad Ķīnā nebija vienotas centralizētas varas un bija liela nozīme atsevišķiem klaniem).

Nemiernieku līderi Čen Še un Sjang Ju, kas, līdzīgi Haņ dinastijas dibinātājam Liu Ban, cīnījās pret Cjiņ dinastiju un arī bija ievērojami līderi un karavadoņi, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” pieminēti tikai biogrāfiju sadaļā (iepriekš „Vēstures pierakstos” viņu biogrāfijas bija iekļautas pie valdošo namu biogrāfijām *šidzja*), jo, lai arī viņu nopelni bija izcili, viņi pēc statusa nelīdzinās Liu Ban – vēlēkam imperatoram Gaodzu.

Sima Cjeņ tiek kritizēts par iespējamām simpātijām daoismam, jo Baņ Gu laikā arī konfūcisma mācība bija vairāk formalizējusies, kļuvusi ortodoksālāka. S. Darents norāda, ka Baņ Gu vaino Sima Cjeņ, ka viņš vairāk cienījis Huan-Lao mācību nevis „Sešus Kanonus”; tāpat nosoda atsevišķu nodaļu iekļaušanu darbā, kas attēlo tādus cilvēkus, kuru rīcība nav morāli pareiza (piemēram, ceļojošie bruņinieki).¹³⁸

Kā norāda A.E.Klārks, Baņ Gu kritika vērsta uz to, ka lai arī vēsturiskam darbam ir jābūt sastādītam labā literārā valodā, tomēr, Konfūcija mācību garā, lielāka uzmanība

¹³⁵ Durrant S., 493.-494.lpp.

¹³⁶ Ibid., 493.lpp.

¹³⁷ Синицын Е. П., 1975. 30. lpp.

¹³⁸ Durrant S., 2011. 488.lpp.

jāpievērš tam, kas ir pareizs un nepareizs, un pareizai vēstures pierakstīšanai jābūt tiešā atbilstībā ar Konfūcija uzskatiem par morāli.¹³⁹

J.Siņicins norāda, ka Baņ Gu laika ideāls ir paklausīgs ierēdnis nevis neatkarīgs pārgalvis, kādus ar zināmu apbrīnu aprakstījis Sima Cjeņ, un par ko saņēma Baņ Biao kritiku. Centralizētas impērijas laiks prasa citus varoņus nekā Karojošo valstu perioda laiks.¹⁴⁰

Konfūcista Dun Džunšu, Sima Taņ laikabiedra, biogrāfija „Vēstures pierakstos” ir īsa, viņš pieminēts citu konfūcisma sekotāju biogrāfiju vidū, un daži fakti par viņu ir pat ekscentriski. Savukārt Baņ Gu savā darbā Dun Džunšu biogrāfijai atvēlējis veselu nodaļu, turklāt tajā iekļāvis arī viņa rakstītās atbildes uz imperatora Vudi pieprasījumiem, tādā veidā īpaši izceļot Dun Džunšu spējas.¹⁴¹

Baņ Gu ieviesa arī citas izmaiņas darba struktūrā. Ievērojot to, ka Sima Cjeņ savu darbu bija iedalījis 5 nodaļās, izlaida nodaļu „Valdošo namu biogrāfijas” (*šidzja*) – ceturto no Sima Cjeņ piecām, - jo uzskatīja, ka dižciltīgās ģimenes vairs nav nepieciešams atsevišķi izcelt, situācijā, kad ir izveidota centralizēta impērija. Turklāt, traktātos (Sima Cjeņ tos dēvēja *šu*, bet Baņ Gu un viņa sekotāji par *dži*) Baņ Gu ieviesa jaunus paragrāfus: vienu priekš administratīvās ģeogrāfijas un otru priekš bibliogrāfijas, kas faktiski bija imperiālās bibliotēkas grāmatu katalogs.¹⁴² Tas uzskaitīja arī apjomīgu konfūcistu tekstu masīvu, pamattekstus un daudzveidīgus komentārus.¹⁴³

Pētnieki norāda, ka Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” apzināti izmantojis formālāku valodu, rakstot vēsturi zinātniskā stilā. Tādēļ pieņemts uzskatīt Sima Cjeņ „Vēstures pierakstus” par *dzīvīgu* darbu, kamēr Baņ Gu sarakstītā vēsture tiek dēvēta par *kokainu*. Tomēr valodas formalizēšanai ir arī otra puse – jau laikabiedri esot sūdzējušies, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” valoda ir grūta un nesaprotama, bez vajadzības esot izmantotas novecojušas un reti izmantotas ķīnizmes. Haņ imperators Sjeņ (valdījis 189.-220.g.) esot uzskatījis, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” esot pārāk sarežģīta un liekvārdīga, un esot pavēlējis zinātniekiem sagatavot no tās konspektu.¹⁴⁴ Mazāk nekā 100 gadus pēc Baņ Gu nāves darbu jau esot bijis grūti saprast bez komentāriem, tādēļ pirmie darba komentāri parādījušies jau 2.gadsimtā.¹⁴⁵

¹³⁹ Clark A.E., 10.-11.lpp.

¹⁴⁰ Синицын Е. П., 81. lpp.

¹⁴¹ Durrant S., 2011. 497.lpp.

¹⁴² Gardiner K.H.J., 44.lpp.

¹⁴³ Liang Cai, 388.-390.lpp.

¹⁴⁴ Durrant, Stephen *The Han Histories – The Oxford History of Historical Writing*. Vol. 1: From Beginnings to AD 600. Feldherr A., G.Hardy (eds.). Oxford University Press, 2011. 496.lpp./ un Clark Anthony E. *Ban Gu's History of Early China*. Cambria Press Amherst, New York. 2008., 34.lpp.

¹⁴⁵ Синицын Е. П., 40. lpp.

Tomēr citi vēlāko laiku vēsturnieki slavējuši šīs vēstures labo valodu un stilu.¹⁴⁶

Savukārt sinologs un „Agrīnās Haņ vēstures tulkotājs” H. Dabs uzskata, ka visas 24 standarta vēstures pamatā ir veidotas saskaņā ar plānu, ko Baņ Gu veidojis kā labāko šādam darbam. Tādēļ ir svarīgi pareizi izprast „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”, jo tas ir darbs, uz ko tikusi balstīta vēlākā Ķīnas historiogrāfija.¹⁴⁷

Baņ Gu ir izstrādājis jaunu struktūru dinastiju vēstures pierakstīšanā, kas vēlāk izmantota par paraugu tieši dinastiju vēstures formātam. Pirmkārt, un vissvarīgākā iezīme, ka „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ir pirmā vienas dinastijas vēsture, tā hronoloģiski sākas tieši ar jauna imperatora nākšanu (Haņ dinastijas dibinātājs Gaodzu) pie varas un beidzas ar cita par uzurpatoru dēvētā Van Man nākšanu pie varas un Siņ dinastijas izveidošanu. Tā kā Van Man nav leģitīms valdnieks Haņ dinastijas vērtējumā, tad oficiālā „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” beidzas ar imperatoru Haņ Pindi 漢平帝 (vald. 1.g. p.m.ē.-5.g. m.ē.), savukārt ziņas par Van Man iekļautas vienkāršākajā – biogrāfiju sadaļā.¹⁴⁸

Pētnieki īpaši izceļ aprakstu (biogrāfiju) par Sjiņ dinastijas dibinātāju Van Man, jo Baņ Gu senči bija ar viņu labi pazīstami un viņiem bija pieejama plaša informācija par šo personu un apstākļiem, kas noveda pie viņa izvirzīšanās un viņa veidotās dinastijas krišanas.

Baņ Gu savā darbā iekļāvis 70 biogrāfijas, kas visas, izņemot vienu, ir no Haņ dinastijas laika, pretēji Sima Cjeņ, kurš aptvēra plašāku periodu. Tomēr annāļu un monogrāfiju skaits atstāts tāds pats kā „Vēstures pierakstos” (12) – ko pētnieki saista ar to, ka Sima Cjeņ un Baņ Gu abi sekoja Konfūcija sastādīto „Pavasara un rudenju hronikām”, un kur vēstīts par 12 Lu valsts hercogiem.¹⁴⁹

Baņ Gu Haņ dinastijas imperatoru ierakstus atvasina līdz pat viedajiem valdniekiem, konkrēti Jao.¹⁵⁰

A.F.P. Hulseve norāda, ka Baņ Gu darbā tabulas ir vairāk formalizētas, lielāka uzmanība pievērsta oficiālajām organizācijām, dažādu ministriju svarīgo ierēdņu uzskaitījumam, kamēr Sima Cjeņ darbā, pēc viņa domām, bijuši aplūkoti interesantākie notikumi.¹⁵¹ A.F.P. Hulseve izceļ to, ka pēc Sima Cjeņ un Baņ Gu darbiem, pieauga hroniku formā strukturētu vēstures tekstu pierakstīšanas skaits. Šāda veida stingrā metodoloģiskā formā sakārtoti fakti sniedz precīzu informāciju.¹⁵²

¹⁴⁶ Синицын Е. П., 81. lpp.

¹⁴⁷ Dubs H. H., 25.lpp.

¹⁴⁸ Durrant S., 2011. 492.lpp.

¹⁴⁹ Ibid., 493.lpp.

¹⁵⁰ Clark A.E., 24.lpp.

¹⁵¹ Hulsewé A.F.P., 42. lpp.

¹⁵² Ibid., 43.lpp.

Tiek izceltas dažas monogrāfijas ar lielu nozīmi vēlākajiem pētniekiem, jo tās sniedz būtisku informāciju par konkrēto vēsturisko periodu: par likumiem, administratīvo ģeogrāfiju un bibliogrāfijas sadaļa, kas satur atsauces uz 596 tekstiem no imperatora bibliotēkas - daudzi no tiem ir vēlāk nozaudēti un pētniekiem vairs nav pieejami.¹⁵³

Baņ Gu ir izveidojis arī divus jaunus tabulu veidus. Tabulā ar tagadnes un pagātnes personām” 古今人表 (*Gudzjinžēņ bjao*), vadoties no 9 pakāpēm, sākot no „viedajiem vīriem” (*šēnžēņ* 聖人) līdz „muļķajiem vīriem” (*južēņ* 愚人) sadalītas ievērojamas personas, - gan Dzeltenais imperators, gan Sjan Ju un Čēņ Še.

„Tabula ar tagadnes un pagātnes personām” 古今人表 (*Gudzjinžēņ bjao*) ir Baņ Gu jaunievedums. Pamatojoties uz Konfūcija teicienu¹⁵⁴, ka visizcilākie ir cilvēki, kam ir jau iedzimta gudrība, bet visnecilākie ir tie, kam gudrības nav, bet kuri vēl arī nevēlas mācīties, Baņ Gu sargrupēja pagātnes ievērojamus cilvēkus trīs lielās grupās, un katra šī grupa sadalīta vēl trīs apakšgrupās¹⁵⁵:

上上聖人	上中仁人	上下智人	中上	中中	中下	下上	下中	下下愚人
augstākā- augstākā	augstākā- vidējā	augstākā- zemākā	vidējā- augstākā	vidējā- vidējā	vidējā- zemākā	zemākā- augstākā	zemākā- vidējā	zemākā- zemākā

Baņ Gu vadās no Konfūcija, ka tikai visgudrākais cilvēks un vislielākais muļķis nemainās – gudrajam tas nav vajadzīgs, bet muļķis neko nevēlas iemācīties. Tabula sastādīta, sekojot Konfūcijam, norādot, ka tie, kam ir iedzimta (dabiska) gudrība, ir stādāmi augstāk, bet tie, kam nav gudrības un kuri turklāt negrib mācīties – viszemāk.

Personas sargrupētas trīs lielākās grupās (augstākā, vidējā, zemākā), no kurām katra vēl sadalīta sīkāk:

- augstākā-augstākā (viedie),
- augstākā-vidējā (tikumīgie cilvēki),
- augstākā-zemākā (gudrie);
- vidējā-augstākā,
- vidējā-vidējā,
- vidējā-zemākā;
- zemākā-augstākā,

¹⁵³ Durrant S., 2011. 494.lpp.

¹⁵⁴ 孔子曰：「生而知之者，上也；學而知之者，次也；困而學之，又其次也；困而不學，民斯為下矣。」
„Konfūcijs teica: “Kas zinīgs kopš dzimšanas, - visaugstākais. Kas zinīgs no mācībām – nāk pēc viņa. Nākamais ir tas, kurš mācās ar grūtībām. Viszemāko vietu ieņem tie, kam grūti, bet nemācās.” 論語 (Lunju) 16:9. Pēc: Staburova Jeļena. (tulk.) Konfūcijs. „Apkopotas runas”, Rīga: Neputns, 2006., 102.lpp.

¹⁵⁵ „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, 30:3; (古今人表).

- zemākā-vidējā,
- zemākā-zemākā (muļķīgie cilvēki).

Visaugstāko pakāpi no augstākās-augstākās sadaļas ieņem mītiskais imperators Sji un viņa pēcteči (太昊帝宓羲氏), arī Dzeltenais imperators, Debesu dievība, u.c., tad seko mītiskie imperatori Jao, Ju, Džou valdnieks Ven, valdnieks Vu, viņa dēls Džou valdnieks, bet kā pats pēdējais šajā augstākā-augstākā sadaļā ir Konfūcijs (仲尼).

Otrajā no augstākās pakāpēs (augstākā-vidējā) iekļauta viena no pasaules radītājām dieviete Ņuva (女媧氏) un viņas klans, tai seko Ūdens dievības, u.c. dievības. No cilvēkiem šajā sadaļā iekļauti, piemēram, valdnieks Sjuan (11.-tais Džou dinastijas valdnieks), Guan Džun (管仲, slavens politiķis Pavasara un rudenī periodā, dzīvojis līdz apm. 645.g. p.m.ē.), arī „Dzuo komentāru sastādītājs” Dzuo Cjumiņ, Konfūcija māceklis Jeņ Juan (颜渊 521.-481.g. p.m.ē.), filozofs Mendzi, dzejnieks Cju Juan (340.-278.g. p.m.ē.) u.c.

Savukārt kā zemākie no zemākajiem minēti: no dievībām – Či Jou (蚩尤), metalurģijas un ieroču izgudrotājs, Ūdens dievs (共工), no cilvēkiem šajā viszemākajā sadaļā, piemēram, minēti - Džao Gao (趙高; ? – 207.g. p.m.ē.), korumpēts politiķis, kas atbildīgs par Cjiņ dinastijas krišanu.

Jānorāda, ka šajā tabulā paralēli izciliem vīriem, ir minētas arī izcilas sievietes – pasaules radītāja dieviete Ņuva, zīda dieviete Leidzu, viena no imperatora līnijas sencēm Džjan Juan. Taču sievietes iekļautas arī pie zemākās gradācijas, piemēram, leģendārā Ju māte ir iekļauta zemākā-vidējā sadaļā, kas neliecina par viņas augstajām morālajām īpašībām.

Šī tabula ir Baņ Gu jaunievedums, tajā Baņ Gu iekļāvis arī personas no iepriekšējā laika. A. Klārks norāda, ka šajās tabulās izpaužas Baņ Gu kā konfuciānista uzskati – jo senāk kāda persona dzīvojusi, jo augstāks vērtējums viņai sniegts.¹⁵⁶

Šī Baņ Gu tabula ir unikāls mēģinājums veikt personu klasifikāciju pēc to morāles īpašībām, citas dinastiju vēstures nav sekojušas šim piemēram. Tabula veidota, sekojot Konfūcija izteicieniem, un tajā iekļautās personas vērtētas pēc šīs mācības morāles vērtībām.

Daži autori uzskata Baņ Gu par *dzjidžuanti* 纪传体 stila jeb „uz biogrāfijām balstīta pieraksta” izveidotāju Ķīnas historiogrāfijā, bet citi par tādu uzskata Sima Cjeņ. Tomēr Baņ Gu, atšķirībā no Sima Cjeņ, savā darbā neiekļauj personu, kuru īpašības neatbilst morāles principiem, biogrāfijas.

Baņ Gu stingri seko šais sistēmai. Annālēs iekļauti tikai Agrīnās Haņ dinastijas imperatori; darbā nav iekļautas valdošo namu biogrāfijas, lai gan tas nozīmē, ka darbā vairs

¹⁵⁶ Clark A.E., 41.lpp.

nav arī Konfūcija biogrāfijas, kas neiekļaujas darba aptvertā laika un struktūras rāmī (toties ir konfūcista Dun Džuņšu (56.nodaļa) un izcilo Haņ laika konfūcistu biogrāfijas (88.nodaļa)).

Arī nemiernieku līderi Čen Še un Sjang Ju, kas, līdzīgi Haņ dinastijas dibinātājam Liu Ban, cīnījās pret Cjiņ dinastiju un arī bija ievērojami līderi un karavadoņi, tagad pieminēti tikai biogrāfiju sadaļā, jo, lai arī viņu nopelni bija izcili, viņi pēc statusa nelīdzinās Liu Ban – vēlākajam imperatoram Gaodzu.

Lai arī „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” kalpoja kā standarts vēlākajām dinastiju vēsturēm, tai ir viena būtiska atšķirība – tā ir sastādīta laikā, *pirms* valdošā dinastija bija beigusi valdīt. Baņ Gu neizdala Rietumu Haņ dinastiju kā atsevišķu vēsturisku vienību, viņš uzskatīja, ka Liu restaurācija ir leģitīma iepriekš (pirms Sjiņ un Van Man) pastāvošās dinastijas turpinājums.

A. Klārks norāda, ka atsaukšanās uz klasiku paraugiem un vērtībām dod iespēju izteikt vērtējumu, balstoties nevis uz paša vēsturnieka vārdiem, bet gan uz kanonu paraugiem. Tā ir labāka pozīcija, iespēja vēsturniekam saglabāt zināmu drošību, vērtējot imperatora darbības nevis no personīgiem uzskatiem, bet no ārējām morāles pozīcijām.¹⁵⁷ Vienlaikus S.Darents norāda, ka Baņ Gu sniegtā Sima Cjeņ kritika ir nozīmīga – tādā veidā tiek sperts solis tuvāk kritiskās historiogrāfijas attīstībai.¹⁵⁸

Daudzi laikabiedri augstu vērtē „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” – stilu un korekti pasniegtos vēsturiskos faktus. Tā, Faņ Je „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē” augsti novērtē Baņ Gu darbu par faktālo precizitāti, par skaidru izteiksmi, par to, ka teksts esot uzrakstīts bez ārišķībām, taču arī tā, lai lasītājam būtu interesanti.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Clark A.E., 14.-15.lpp.

¹⁵⁸ Durrant S., 488.lpp.

¹⁵⁹ Синицын Е. П., 93. lpp

4. Dinastiju vēstures pierakstīšanas attīstība Ķīnā pēc Haņ dinastijas norieta

Vēlīnās Haņ dinastijas krišana bija veselas ēras beigas, un Ķīnā sākās sašķeltības gadsimti (līdz Sui dinastijas nodibināšanai 581. g.). Daudzas vēlākās valstis dzīvojušas „Haņ ēnā”, un šī nostalgija radījusi arī mēģinājumus radīt vēsturisku darbus pēc Haņ dinastijas vēstures darbu līdžības. Radās galma vēsturnieku mēģinājumi radīt vēsturi, kas saistītu dinastijas ģeneaoloģisko līniju ar Haņ imperatoriem, šādus darbus bieži atbalstījuši šo valstu valdnieki. Gan haņ etniskie ķīnieši trimdā, gan valstis, ko izveidoja Ķīnas ziemeļos tautas, kas nebija etniskie ķīnieši, centās rast savas valdīšanas atzīšanu uz vēsturiskās rekonstrukcijas pamata.¹⁶⁰

Lai arī periodā pēc Haņ krišanas mazinājās konfūcisma loma, uzplauka neodaoisms „mistiskā mācība” (*sjuansjue*), Ķīnā izplatījās budisma idejas, taču valdniekus joprojām spēja iedvesmot konfūcisma idejas par varas leģitimitāti.¹⁶¹

Pēc Haņ dinastijas norieta bija arī citi mēģinājumi rakstīt vēsturi pēc Baņ Gu parauga. Citu dinastiju imperatori, līdzīgi imperatoram Mindi (vald. 57.-75.), kurš Baņ Gu pasūtīja uzrakstīt vēsturi par Agrīnās Haņ dinastijas dibinātājiem un sekojošiem dinastijas periodiem, uzticēja dažādiem zinātniekiem uzdevumu turpināt šo vēstures kompilāciju. Pilsoņu karš un politisko nemieru dekādes 2.gs. beigās un 3.gs. sākumā aizkavēja pieņemamas standarta vēstures par Vēlīnās Haņ dinastijas periodu izveidošanu. Taču daudzi vēsturnieki sagatavoja dažādus darbu projektus, kas tika izmantoti kā izejas materiāls oficiālajam darbam par Vēlīnās Haņ vēsturi, kas tapa trešajā un ceturtajā gadsimtā. Nākamā grāmata, kas ieguva atzinību kā standarta vēsture kopš Haņ dinastijas krišanas 265.gadā, līdzīga „Vēstures pierakstiem” un „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturei”, bija „Trīs valstu perioda vēsture”.¹⁶²

Čeņ Šou 陳壽 (233.-297.g.) bija zema ranga galminieks Šu valstī, un viņš vāca vēsturiskos pierakstus no Vei¹⁶³ 魏, Šu¹⁶⁴ 蜀 un Vu¹⁶⁵ 吳 valstīm. 280.gadā viņš uzrakstīja grāmatu, kas sastāvēja no 65 nodaļām, no kurām 30 bija saistītas ar Vei, 15 ar Šu un 20 ar Vu valsti. Pretēji citiem standarta vēsturu autoriem, Čeņ Šou nelika uzsvāru uz nodaļu sadalījumu

¹⁶⁰ Ng On-cho, Wang E., 80.lpp.

¹⁶¹ Ibid., 82.lpp.

¹⁶² Gardiner K.H.J., 44.lpp.

¹⁶³ Viena no valstīm Trīs Valstu laikmetā. Izveidojās pēc Haņ dinastijas sabrukuma. Reizēm dēvēta arī par Cao Vei valsti, par godu tās izveidotājam Cao Cao 曹操 (155.-220.g.), kā arī lai atšķirtu no Vei valsts (403.-225.g. p.m.ē.) Karojošo valstu periodā un Vei valsts laikā, kad Ķīnā valdīja Ziemeļu un Dienvidu dinastijas (420.-589.). Pastāvēja no 220. līdz 265.g., kad varu pārņēma Sima klans un tika nodibināta Dzjiņ 晉 dinastija (265.-420.).

¹⁶⁴ Viena no valstīm Trīs Valstu laikmetā. Izveidojās pēc Haņ dinastijas sabrukuma. Dēvēta arī par Šu Haņ 蜀漢 valsti, jo tās valdnieks bija attāls varu zaudējušās Haņ dinastijas imperatoru klana radnieks. Pastāvēja no 221. līdz 263.g., kad to iekaroja Vei valsts.

¹⁶⁵ Viena no valstīm Trīs Valstu laikmetā. Izveidojās pēc Haņ dinastijas sabrukuma. Pastāvēja no 222. līdz 280., kad to iekaroja Dzjiņ dinastija.

annālēs un biogrāfijās; lai arī tās nodaļas, kurās tika rakstīts par valdniekiem, bija veidotas annālistiskā formā, tās netika sauktas par „annālēm”, un var teikt, ka viņa grāmata sastāv no 65 biogrāfijām. Kaut gan te nebija tabulu un traktātu, „Pieraksti par Trīs Valstu laikmetu” pēdējā nodaļā no tām, kas bija par Vei, bija dažādu ziemeļu un ziemeļaustrumu cilšu, kam bija kāds sakars ar Vei, „biogrāfija”. Tā ir līdzīga tām nodaļām, kādas par apkārtējām tautām bija iekļautas „Vēstures pierakstos” un „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē”. Taču „Pierakstos par Trīs Valstu laikmetu” nav nodaļu par ciltīm, kas robežojās ar Šu rietumos vai ar Vu dienvidos.¹⁶⁶

Čeņ Šou bija sarežģīts uzdevums, kā izveidot balansu starp šo trīs valstu attiecībām un kādas veidot to attiecības ar Haņ dinastiju. Viņš pievērsās spēcīgajai Dzjiņ valstij kā legītīmiem Haņ varas pārņēmējiem, un tādēļ Dzjiņ valdnieku biogrāfijas ir iekļautas annāļu sadaļā, savukārt Šu un Vu valdnieki tika aprakstīti personu biogrāfijās. Viņš aprakstīja katru valsti atsevišķi (nosaukumu „Pieraksti par Trīs Valstu vēsturi” darbs ieguva jau pēc Čeņ Šou nāves), jo tā laika politiskā realitāte bija tāda, ka vienota centralizēta valsts vairs nepastāvēja, bet pastāvēja trīs atsevišķas valstis.¹⁶⁷ Čeņ Šou uzskatīja, ka Šu valsts bija Haņ mandāta pārņēmēji, jo šo valsti izveidoja Haņ imperatoru radnieki, taču, tā kā Dzjiņ iekaroja Šu, tad ar to ir saņēmuši mandātu valdīšanai.

K. Gārdiners norāda, ka „Pierakstos par Trīs Valstu laikmetu” nav atšķirības starp tiem valdniekiem, kas sevi titulēja par imperatoriem un viņu priekštečiem (kā Cao Cao 曹操, 155.-220.g.), kam gan bija politisks spēks, bet kas nepieņēma titulu savas dzīves laikā; tie abi sarakstīti annālistiskā veidā.¹⁶⁸ Acīmredzot, Čeņ Šou vairāk interesēja personas ar reālo politisko varu, nevis tikai formālo titulu esamība vai neesamība.

Savukārt, vēsturnieks Sji Dzuoci 習鑿齒 (? – 384.g.) savā darbā „Haņ un Dzjin pavasaru un rudenī annāles” savienoja Haņ un Dzjiņ līniju, izlaižot Vei valsti. Etniskie Ķīnas valdnieki, kas atradās emigrācijā Jandzi dienvidos, dažādi pretojās Ziemeļu „barbaru” vēlmei legitimizēt savu valdīšanu, ko viena no ziemeļu valstīm (Ziemeļu Vei) mēģināja paveikt, pierādot, ka viņi ir Vei valsts pēcteči. Sji Dzuoci izvirza argumentu, ko vēlāk dēvēs par politisko legitimizāciju ar kulturālisma jēdziena palīdzību, norādot, ka Dzjin ir pārņēmusi Haņ kultūru, savukārt, Ziemeļu Vei ir „barbaru režīms” un kā tāds nav tiesisks.¹⁶⁹ Tomēr ziemeļu „barbari” attiecās tikpat nopietni pret vēstures kompilēšanu pēc Haņ modeļa, un 554.g. vēsturnieks Vei Šou sastādīja „(Ziemeļu) Vei dinastijas vēsturi”, kas ir iekļauta oficiālajā standarta dinastiju vēsturu sarakstā. Vei Šou nelokāmi aizstāvēja Ziemeļu dinastiju politisko

¹⁶⁶ Gardiner K.H.J., 44.lpp.

¹⁶⁷ Ng On-cho, Wang Edward, 85.lpp.

¹⁶⁸ Gardiner K.H.J., 45.lpp.

¹⁶⁹ Ng On-cho, Wang Edward, 87.-88.lpp.

leģitimitāti un, no savas puses, dienvidu dinastijas dēvēja par „dienvidu barbariem”, kas ir uzurpējuši varu un atrodas tālu no ziemeļu kultūras strāvojumiem.¹⁷⁰

Čeņ Šou grāmatas vērtība ārkārtīgi palielinājās pēc tam, kad tas savus komentārus pievienoja zinātnieks Pei Sundži 裴松之 (372.-451.). Pei Sundži pētīja un citāja dažādus avotus par Trīs Valstu periodu, arī paralēlos variantus vai tādas pašas versijas kā „Pierakstos par Trīs Valstu laikmetu”; daudzi no šiem avotiem ir zuduši un Pei Sundži komentārs ir vienīgā liecība par to eksistenci.¹⁷¹

Apmēram tajā pašā laikā, kad Pei Sundži radīja savu komentāru, vēsturnieks Faņ Je 範曄 (398.-445.g.), uzsāka darbu pie vēl vienas Vēlīnās Haņ dinastijas perioda vēstures rakstīšanas. Jānorāda, ka daudzi vēsturnieki bija ļoti iespaidoti no Baņ Hu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures”, tādēļ vēlējās radīt līdzīgu vēsturi par Vēlīno Haņ dinastiju. Kā Vēlīnās Haņ dinastijas perioda standarta vēsture tika akceptēts Faņ Je darbs. Faņ Je bija politiķis un vēsturnieks (Liu-)Sun dinastijas laikā.

Faņ Je savu darbu iedalīja annālēs un biogrāfijās, taču sākotnēji grāmata bija bez tabulām un traktātiem. Faņ Je, līdzīgi daudziem Ķīnās vēsturniekiem, darbu pie „Vēlīnās Haņ dinastijas vēstures” uzsāka laikā, kad bija ticis denuncēts un nonāca politiskā trimdā. Nācis no ļoti izglītotas ģimenes, pats būdams zinošs un erudīts, viņš brīvo laiku aizpildījis, sākot strādāt pie Haņ dinastijas vēstures tās daļas, ko nebija aprakstījis Baņ Gu. Lai arī Faņ Je bijis ļoti iespaidots no Sima Cjeņ „Vēstures pierakstiem”, tomēr par labāku modeli dinastijas vēstures sastādīšanai tomēr izvēlējies Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”, kā piemērotāko tieši dinastijas vēstures modelim.¹⁷²

Faņ Je darbs radīts vairāk audzinošam ne politiskam mērķim – kamēr daudzi no viņa līdzgaitniekiem sastādījuši vēstures, meklējot pēc politiskās leģitimitātes ar vairs nepastāvošo Haņ dinastiju, Faņ Je, atrazdamies trimdā, vairāk domājis par vēstures audzinošo nozīmi – kā izglītot sevi un kā gūt mācību no seno laiku notikumiem.¹⁷³ Tomēr vēstures studēšana neglāba Faņ Je, kā arī citus Ķīnas intelektuāļus un politiķus, no galma intrigām un priekšlaicīgas nāves.

Pastāv uzskats, ka Faņ Je bija plānojis savam darbam sarakstīt arī traktātus, taču viņa priekšlaicīgā nāve to izjaukusi. Tādēļ 6.gadsimta komentētājs Liu Čao, uzskatot, ka grāmata nav pabeigta¹⁷⁴ un neatbilst iedibinātajam standartam, kā rakstāma dinastiju vēsture, pievienoja astoņus traktātus no citas „Vēlīnās Haņ dinastijas vēstures”, ko 3.gadsimtā bija

¹⁷⁰ Ng On-cho, Wang Edward, 89.lpp.

¹⁷¹ Gardiner K.H.J., 45.lpp.

¹⁷² Ng On-cho, Wang Edward, 94.lpp.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Tiek uzskatīts, ka Faņ Je nāve bija par iemeslu, kādēļ darbam netika pievienota traktātu daļa. Ng On-cho, Wang Edward, 90.lpp.

sarakstījis Sima Biao (240.-306.g.) (pārējā viņa darba daļa līdz mūsdienām faktiski nav saglabājusies), un pievienoja tās Faņ Je „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturei”. Oficiāli tas notika 1022.gadā, kad šāda veida „Vēlīnās Haņ dinastijas vēstures” izdevums tika oficiāli izdots ar imperatora dekrētu, ieskaitot tās nodaļas, ko bija pievienojis Liu Čao. Kopš tā laika „Jaunie Haņ dinastijas vēstures traktāti” vienmēr tika drukāti kopā ar Faņ Je darbu. Lai arī šim darbam tika pievienoti traktāti, tomēr „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturei”, pretēji citām standarta vēsturēm, pietrūkst atsevišķas nodaļas ar tabulām.¹⁷⁵

Dzjiņ dinastija atjaunoja Ķīnas vienotību, iekarojot Vu valsti 280.gadā, taču pateicoties iekšējām nesaskaņām un barbaru spiediena rezultātā, 4.gs. sākumā valdība bija spiesta bēgt uz Jandzi upes dienvidiem. Tika veikti vairāki mēģinājumi sarakstīt Dzjiņ dinastijas standarta vēsturi, neviens darbs nesasniedza to līmeni, kas bija nepieciešams akceptējamai standarta vēsturei. Turklāt valstī plosījās pilsoņu kari un nemieri, kas traucēja nopietnu vēsturisku darbu radīšanu. Ir zināmi kādi 20 pētījumi par Dzjiņ dinastijas vēsturi, kas tika sarakstīti līdz 6.gadsimtam: dažos izmantota „annāļu un biogrāfiju” tehnika, bet citas tika rakstītas kā hronikas. Bija arī darbi par Dziņ vēsturi, kas tika fiksēti kā statistiskas piezīmes, kas aprakstīja notikumu sēriju.¹⁷⁶ Tas norāda, ka, lai arī standarta vēsturu pieraksta forma tika atzīta par piemērotu, tai mēģināja sekot, tomēr viens konkrēts formāts oficiāli nebija noteikts, un pastāvēja novirzes no Baņ Gu izstrādātā dinastiju vēstures pieraksta modeļa.

Iedvesmojoties no daudzajiem mācītiem vīriem, kas apgalvoja, ka neviens no darbiem par Dzjiņ vēsturi nav uzrakstīts pietiekami augstvērtīgā formā, lai līdzinātos ar „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturei” vai „Pierakstiem par Trīs Valstu laikmetu”, imperators Taidzun 太宗 (598.-649.g.) Tan dinastijas laikā vairāk nekā 20 vēsturnieku komandai pasūtīja jaunu Dzjiņ vēsturi, paša imperatora vadībā. Tā nu „Dzjiņ dinastijas vēsture (grāmata)” kļuva par Dzjiņ dinastijas standarta vēsturi, to agrāko darbu vietā, kas bija nozaudēti. Jānorāda, ka šī bija pirmā no Ķīnas dinastiju vēsturēm, ko rakstīja vesela vēsturnieku komisija. Savā pamata izkārtojumā tā līdzinās struktūrai, kas tika ieviesta ar „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”; tajā tomēr nav tabulu, taču tajā ir speciāla biogrāfiju nodaļa, 30 nodaļas, kurās aprakstīta to barbaru līderu dzīve, kuri valdīja pār visu vai daļu no Ķīnas ziemeļiem ceturtajā gadsimtā un piektā gadsimta sākumā.¹⁷⁷

Vairumam šo barbaru valstu bija arī pašām savas vēstures, ko bija sarakstījuši gan privāti pētnieki, gan oficiāli vēsturnieki, tomēr tās netika oficiāli atzītas no vēlāko dinastiju

¹⁷⁵Ng On-cho, Wang Edward, 91.lpp.

¹⁷⁶Gardiner K.H.J., 45.lpp.

¹⁷⁷Ibid., 46.lpp.

pusēs, un tika pasūtītas un sastādītas jaunas dinastiju vēstures. 6.gadsimtā Ziemeļu Vei dinastijas galmā (Ķīnas ziemeļos) tika sakompilēts darbs „Sešpadsmit valstu pavasara un rudenī hronikas”, ko galmam prezentēja 528.-529.gadā. Tomēr šajā laikā Ziemeļu Vei dinastija bija sabrukuma posmā, un darbs neieguva atzīšanu citu dinastiju laikā.¹⁷⁸

Dinastiju vēsturu kompilēšanā pastāvēja arī personiski un ideoloģiskie apsvērumi. Sarakstot „Vei dinastijas vēsturi”, vēsturnieks Vei Šou strādāja kopā ar veselu vēsturnieku komandu, taču viņa ietekme bija vislielākā, tā dominēja grāmatas sastādīšanā. Kad grāmata tika prezentēta galmā 554.gadā, sekoja nikna opozīcija no to cilvēku puses, kam likās, ka viņu ģimenēm ir celta neslava. Savukārt, atsevišķus dienvidu valdniekus biogrāfiju nodaļās Vei Šou nicinoši pazemināja par barbariem - viņi parādījās ar saviem personiskajiem vārdiem, kam tika pievienots epitets „barbari”.¹⁷⁹

Citas standarta vēstures, kas tika uzrakstītas Ziemeļu un Dienvidu dinastiju laikā, bija „Sun dinastijas vēsture” (441.-513.g.), un „Dienvidu Cji dinastijas vēsture” (489.-537.g.), abas bija dienvidu galmu vēstures. „Sun dinastijas vēsture” ir viens no nedaudzajiem agrīnajiem standarta vēsturu piemēriem, kas pasūtītas no tiešajiem dinastiskajiem sekotājiem. Dienvidu Cji imperators pavēlēja to sastādīt 487.gadā, un darbs tika pabeigts un prezentēts galmam nākamajā gadā. Tas balstījās uz dažādām nepabeigtām vēsturēm no Sun perioda, kas bija uzsāktas šīs pašas dinastijas laikā. Steiga, kādā šī vēsture tika sastādīta, noveda pie daudzām kļūdām un izlaidumiem, kādēļ darbs pēc tam tika kritizēts. Abas minētās vēstures bija rakstītas trīsdaļīgā formā, un saturēja annāles, traktātus un biogrāfijas.¹⁸⁰

Atlikušo Ziemeļu un Dienvidu dinastiju standarta vēstures tika sastādītas Tan dinastijas valdīšanas laikā: tās bija „Lian dinastijas vēsture”, „Čeņ dinastijas vēsture” un par Ziemeļu dinastijām „Ziemeļu Cji dinastijas vēsture”. Neviens no šiem darbiem nesaturēja traktātus un tabulas. Šīs vēstures veidoja komisijas (grupas), un tas vēlāk, ar Tan dinastijas Vēstures Departamenta izveidošanu, kļuva par standartu. Šie darbi netiek augsti vērtēti. Abi darbi satur principiāli apkopotu un pārrakstītu informāciju no tām atsevišķajām vēsturēm, kas tika rakstītas par šīm dinastijām, ar nelieliem papildinājumiem.¹⁸¹

Nevienā no šīm grāmatām nav traktātu, nav arī iespēju izpētīt kontinuitāti ar sekojošajiem periodiem. Tā „Ziemeļu dinastiju vēsture” valdošā nama senči vienā nodaļā tiek aprakstīti kā ministri uzurpatori, kamēr citās nodaļās tie paši cilvēki attēloti kā leģitīmi imperatori. Šeit un citās vietās minētie darbi vairāk ir kā agrāko vēstures avotu „atlējumi” nekā patstāvīgi darbi, un tajos nav nekā no tās ģenerālās vēstures shēmas, kāda tā bija

¹⁷⁸ Gardiner K.H.J., 46.lpp.

¹⁷⁹ Ibid., 47.lpp.

¹⁸⁰ Ibid., 48.lpp.

¹⁸¹ Ibid.

„Vēstures pierakstos” vai „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē”.¹⁸² Šādas standarta vēstures rāda, ka formāla pieeja dinastiju vēstures sastādīšanā ne vienmēr dod rezultātu.

Atšķirīga no citām vēsturēm, kas sarakstītas Tan dinastijas sākuma posmā, ir „Sui dinastijas vēsture”. Darbs tika pasūtīts 629.gadā, un līdz 636.gadam tam bija gatavas annāles un biogrāfijas, kopā 55 nodaļas. Šis darbs ir īpaši interesants, jo pēta Ziemeļu un Dienvidu dinastiju periodu, kā arī piedāvā materiālu papildinājumu deviņām iepriekšējām standarta vēsturēm. Tās piedāvā garas diskusijas par likumiem un administratīvo ģeogrāfiju, un diezgan nepilnīgu bibliogrāfiju.¹⁸³

Šajā periodā parādās arī jēdziens *dženši* (正史), ko Lian imperators Juan 梁元 (vald. 552.-555.g.) lietoja, lai atšķirtu atzītās vēstures no pārējām. Imperators nevaldīja ilgi, bet viņa radītais termins iedzīvojās, ar to apzīmēja oficiāli atzītos lielos vēstures darbus, no kuriem vairākums bija vienas dinastijas vēsture, kas sacerēta pēc oficiāla galma pasūtījuma.¹⁸⁴

Par spīti dažu vēlāko darbu šajā sērijā vājajām vietām, pirmās 15 standarta vēstures veido tādu dokumentācijas apjomu par agrīnās Ķīnas vēsturi, kas ir iespaidīgs gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi, un tas ir kaut kas tāds, ko nevar piedāvāt neviena cita kultūra. Priekš vēlākajiem periodiem – pat līdz Tan dinastijai, - tās piedāvāja samērā bagātu literāro avotu klāstu – poēmas, vēstules, esejas u.c.; bet dinastijām, kas sekoja pēc Tan, kad literatūra tajās bija mazāk iekļauta, un svarīgi informācijas avoti kā lokālās vēstures, palika faktiski nezināmas, standarta vēstures kļuva par nenovērtējamu avotu Ķīnas pagātnē.

Traktāti par administratīvo ģeogrāfiju tādos darbos kā „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture”, „Dzjiņ dinastijas vēsture” un „Sui dinastijas vēsture”, piedāvāja plašu materiālu par notikumiem Ķīnā, bet bibliogrāfiskie traktāti norādīja uz darbiem, kas varēja būt pieejami rakstniekiem konkrētajā laika periodā.¹⁸⁵ Kas attiecas uz reliģiju, K.Gārdiners norāda, ka nav apkopota tik plaša informācija par lielajiem kultiem pat Senajā Romā, ko varētu salīdzināt ar vēsturnieka Vei Šou sastādīto nodaļu par budismu un daoismu.¹⁸⁶

Jau Vēlīnās Haņ dinastijas imperatora Sjan (vald. 189.-226.g.) laikā tikai ieviesta prakse fiksēt „Pierakstus par imperatora vārdiem un darbiem”¹⁸⁷ (*Cjidzjudžu* 起居注). 2.-6.gs. šie pieraksti tika turpināti, un tie kalpoja par pamatu dinastiju vēstures sarakstīšanā.¹⁸⁸

¹⁸² Gardiner K.H.J., 48.lpp.

¹⁸³ Ibid., 49.lpp.

¹⁸⁴ Ng On-cho, Wang Edward, 100.lpp.

¹⁸⁵ Gardiner K.H.J., 49.lpp.

¹⁸⁶ Ibid., 50.lpp.

¹⁸⁷ Precīzāks tulkojums – „Piezīmes par aktivitātes un miera [periodiem]”. Tomēr faktiski šie pieraksti ir par imperatora teiktajiem vārdiem (to fiksēja viens vēsturnieks), un darbiem (to fiksēja cits vēsturnieks), tādēļ latviski izvēlēts tulkojums „Pieraksti par imperatora vārdiem un darbiem”.

¹⁸⁸ Ng On-cho, Wang Edward, 83.lpp.

Pētnieki norāda, ka laikā starp Haņ norietu un Tan dinastijas nodibināšanu tika sacerētas ap 140 dažāda veida un dažādu formātu dinastiju vēstures. Daudzi vēsturnieki bija tieši iespaidoti no Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures”.¹⁸⁹ Haņ dinastija tika pieminēta kā ilgstošas stabilitātes periods, kā nozīmīga ēra kultūrā, politikā un arī vēsturē, kas mudināja galmu un atsevišķos indivīdus pievērsties arī tām vēstures fiksēšanas formām, kas pastāvēja Haņ dinastijā, tajā skaitā dinastiju vēsturu rakstīšanai.

Neraugoties uz visām nepilnībām, pirms Tan dinastijas standarta vēstures piedāvā nesalīdzināmu avotu apjomu. Ir grūti iedomāties, kādu izskatu pieņemtu Ķīnas vēsture bez šīm vēsturēm.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Pēc: Ng On-cho, Wang Edward, *Mirroring the pasts: The Writing and Use of History in Imperial China*. University of Hawai`i Press, Honolulu. 2005. 90.lpp.

¹⁹⁰ Gardiner K.H.J., 50.lpp.

5. Dinastiju vēstures pierakstīšana Ķīnā no Tan līdz Cjin dinastijai

Laika periodu no 618.-1644.gadam (no Tan dibināšanas līdz Cjin dinastijai) jeb 1026 gadu periodu, aptver deviņas standarta vēstures. Pirmās piecas aptver Tan dinastiju un Piecas dinastijas, un ar „Jauno Tan dinastijas vēsturi”, kas aizstāja „Veco Tan dinastijas vēsturi”, un „Jaunā Piecu dinastiju vēsture”, kas aizstāja „Veco Piecu dinastiju vēsturi” laika posmā no vienpadsmitā līdz astoņpadsmitajam gadsimtam. Dažas citas dinastiju vēstures arī daļēji pārklājas periodu ziņā, jo bija laiks, kad kad dažādos Ķīnas reģionos pastāvēja vairāk nekā viena dinastija, kas pretendēja uz leģitimitāti. Tas ir bijis viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ Sun, Liao un Dziņ dinastiju vēstures kompilēšana aizkavējās.¹⁹¹

No 24 standarta vēsturēm, kas tika atzītas Cjin dinastijas 清朝 laikā (1644.-1912.g.), pēdējās deviņas aptver periodu no Tan dinastijas līdz Min dinastijai. Divas no tām ir veltītas Tan dinastijai (Vecā un Jaunā), un divas veltītas Piecu Valstu periodam (Vecā un Jaunā), un pa vienai ir katrai sekojošajai dinastijai – Sun, Liao, Džjin, Juan un Min. Ja šos darbus uztver kā sēriju, šīs deviņas dinastiju vēstures pārstāv oficiālos pierakstus par dinastijām, kas valdīja pār visu Ķīnu vai ievērojamu tās daļu laika posmā no 618.gada līdz 1644.gadam (sk. tabulu pielikumā). Studējot šo standarta vēsturu metodes un principus, var uzzināt par Ķīnas oficiālās historiogrāfijas organizēšanas principiem.¹⁹²

Visi deviņi darbi izmanto jauktu hronoloģisku-biogrāfisku formu, kas izmantota arī agrākajās 15 standarta vēsturēs. Tās tika sakompilētas no materiāliem, ko apkopoja un rediģēja Vēstures Departamenta ierēdņi. Vēstures Departaments bija institūcija, kas tika iedibināta Tan dinastijas sākumā.¹⁹³ Astoņas no šīm deviņām dinastiju vēsturēm to galīgajā formā sakompilēja vēsturnieku komanda, pēc imperatora pavēles. Tikai „Jauno Tan dinastijas vēsturi” apkopoja Oujan Sju privātā kārtā, un Vēstures Departaments tikai revidēja viņa jau paveikto darbu.¹⁹⁴

Tan dinastijā tika izveidota tāda vēstures kompilēšanas sistēma, kas, ar dažām modifikācijām, pastāvēja līdz mandžūru Cjin dinastijas beigām (1911.g.).¹⁹⁵ Oficiālās historiogrāfijas metodes un principus šajā laikā sastāda vairākas faktu vākšanas, apkopošanas un faktu analīzes pakāpes. Galma vēsturnieki katru dienu apkopoja „Pierakstus par imperatora vārdiem un darbiem” (*Cjidzjudžu* 起居注) un „Dienu pierakstu” (*Žili* 日曆), balstoties uz kuriem, pēc katra imperatora valdīšanas beigām tika sastādīti „Patiesie pieraksti (par

¹⁹¹ Wang Gungwu, 53.lpp.

¹⁹² Yang Lien-Cheng, 44.lpp.

¹⁹³ Wang Gungwu, 53.lpp.

¹⁹⁴ Ibid., 54.lpp.

¹⁹⁵ Twitchett D.C., 1971., 98.lpp.

imperatoru)” (*Šilu* 實錄) par viņa valdīšanas laiku. Laiku pa laikam kāds no imperatoriem pavēlēja veikt priekšdarbus nacionālās vēstures radīšanai (tā vēl nebija dinastijas vēsture, jo ietvēra informāciju par konkrēto dinastiju no tās sākumiem līdz noteiktajam laika posmam, kad tika sastādīta), savākt likumdošanas aktus un cita veida materiālus. Daži no šiem apkopojumiem, kopā ar standarta vēsturēm, kas jau bija sakompilētas no iepriekš minētajiem materiāliem no iepriekšējām dinastijām, tika publicēti. Savukārt, primārie dokumenti tika saglabāti imperiālajos arhīvos.¹⁹⁶

Vairums no iepriekš sagatavotajiem dokumentiem tika kompilēti ar lielu rūpību. „Patiesie pieraksti” par Tan, Sun un Min dinastijām tika rūpīgi pārbaudīti, un daudzus no tiem pārraudzīja ievērojami galma vēsturnieki. Taču pētnieki norāda, ka daļa Vēstures Departamenta veiktajiem apkopojumiem bija rutīnas darbi un pat pavirši, ieskaitot dažas no standarta vēsturu galīgajām versijām. No astoņām oficiāli sakompilētajām vēsturēm, sešas tika paveiktas lielā steigā (piecas – divu gadu laikā, un viena – tikai gada laikā). Divi izņēmumi ir pārskatītā „Jaunā Tan dinastijas vēsture” un rūpīgi izstrādātā „Min dinastijas vēsture”. Ir būtiski piebilst, ka abas tika rediģētas tajos laika periodos, kad daudzi zinātnieki un ierēdņi vēstures rakstīšanu uztvēra ļoti nopietni: pirmā 11. gadsimtā, bet pēdējā – 17. gs. un 18. gs. Nav sakrītība, ka tās sešas vēstures, kas tika kompilētas steigā, ir garas un informācija tajās atkārtojas, kamēr „Jaunā Tan dinastijas vēsture” un „Min dinastijas vēsture” ir kompakta un koncentrēta.¹⁹⁷

Pētnieki norāda, ka Tan dinastijas laika intensīvā pievēršanās vēsturei, tajā skaitā – iepriekšējo periodu dinastiju vēsturu sastādīšanai, raksturojama ar ambivalento attieksmi pret Haņ dinastiju. No vienas puses, Haņ tika augstu vērtēta, atzīti tās sasniegumi kultūrā un administratīvajā pārvaldē, un Tan dinastija uzskatīja sevi par šīs augstās tradīcijas turpinātāju, bet saskatāma arī sāncensība un vēlēšanās kļūt par vēl izcilāku dinastiju nekā Haņ. Tādēļ tika sastādītas visas trūkstošās dinastiju vēstures neatkarīgi no tā, cik nozīmīga bija šī dinastija.¹⁹⁸ Pētnieki norāda, ka tika vilktas paralēles starp Cjiņ un Sui, un Haņ un Taņ dinastiju pāriem, kur pirmās veica valsts apvienošanas darbu, taču dažādu kļūdu dēļ nespēja noturēt varu, savukārt otrais pāris (Haņ un Tan) varēja izveidot ilgspējīgas dinastijas.¹⁹⁹

Lielākā atšķirība starp Tan dinastijas laika un iepriekšējo periodu dinastiju vēsturēm bija tā, ka agrākos laikos astoņas no piecpadsmit vēsturēm, kas vēlāk tika atzītas par dinastiju vēsturēm, bija sastādījušas atsevišķas personas vai viņu ģimenes locekļi, savukārt pārējās septiņas galms pasūtīja rakstīt atsevišķām personām. Savukārt Tan laikā pēc Vēstures

¹⁹⁶ Wang Gungwu, 54.lpp.

¹⁹⁷ Ibid., 54.lpp.

¹⁹⁸ Ng On-cho, Wang Edward, 115.lpp.

¹⁹⁹ Ibid., 116.lpp.

departamenta reorganizēšanas standarta vēstures (ar dažiem izņēmumiem), kļuva standartizētākas, un tās parasti bija vēsturnieku kolektīva darba rezultāts.²⁰⁰

Oficiālajiem vēsturniekiem šajā periodā bija trīs pamata pienākumu jomas: (1) viņi kompilēja pagājušo dinastiju (parasti iepriekšējās, bet reizēm arī vēlāku) vēstures; (2) kompilēja valdošās dinastijas vēsturi; (3) uzturēja dinastijas galma arhīvus. Pirmais uzdevums tika paveikts salīdzinoši ātri, drīz pēc dinastijas nodibināšanas, un tas bija kā signāls pašas dinastijas legimitītai, apzinot savus priekštečus. Tan dinastijā jau 18 gadus pēc dibināšanas bija uzrakstītas piecu iepriekšējo valstu vēstures, bet Sun dinastijā uz 974.gadu, 14 gadus pēc dinastijas nodibināšanas, bija sarakstīta „Piecu dinastiju vēsture”. Nedaudz sarežģītāk bija ar Juaņ dinastiju, kur iepriekšējo dinastiju vēstures savlaicīgu sastādīšanu traucēja strīdi starp dažādiem vēsturniekiem būtiskā jautājumā – kuras valstis / dinastijas atzīt par legītimām, kuras ir pelnījušas, lai tām sastādītu standarta dinastijas vēsturi, un kuras tādas nav. Rezultātā tikai 85 gadus pēc Juaņ dinastijas nodibināšanas beidzot tika sastādītas Dzji, Liao un Sun dinastiju oficiālās vēstures.²⁰¹

Augstais Haņ dinastijas kultūras un historiogrāfijas novērtējums Tan dinastijas laikā radīja fenomenu, kas pazīstams kā „Haņ dinastijas vēstures studijas” (漢書學 *Haņšu sjue*). Liela daļa Tan laikā sarakstīto vēsturu bija dinastijas vēstures, tādēļ padziļinātas Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures studijas” palīdzēja saprast, kā veidot šādu darbu struktūru. Turklāt „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” tika iekļauta oficiālajā Nacionālās Akadēmijas apmācību programmā. Var secināt, ka arī tas bija par iemeslu, kadēļ vēsturnieki, kas sastādīja dinastiju vēstures, iedvesmojās tieši no Baņ Gu darba.²⁰²

Garas vai īsas, plašas vai koncentrētas, bet visas standarta dinastiju vēstures ir tikušas kritizētas, dažādos laika posmos un dažādu iemeslu dēļ. Tā, pēc 600 gadiem tika atrasts par nepieciešamu nomainīt „Veco Tan dinastijas vēsturi” un „Veco Piecu dinastiju vēsturi” ar, kā uzskatīja, uzlabotām versijām.²⁰³ Bija arī daži mēģinājumi no individuālo vēsturnieku puses radīt pārskatītas citu dinastiju vēsturu versijas.²⁰⁴

Savukārt, mēģinājumi pārrakstīt „Min dinastijas vēsturi” bija reti, jo tā bija viena no visrūpīgāk sakompilētajām standarta vēsturēm, un daļēji arī tādēļ, ka varai nepatika pastiprināta pievēršanās ķīniešu-mandžūru attiecībām, tas nebija politiski atbilstoši – uzsvērt šo punktu Cjiņ laikā.²⁰⁵

²⁰⁰ Wilkinson E.P., 2000., 502.lpp.

²⁰¹ Hartman C., De Blasi, 23.lpp.

²⁰² Ng On-cho, Wang Edward, 115.lpp.

²⁰³ Wang Gungwu, 54.lpp.

²⁰⁴ Ibid., 55.lpp.

²⁰⁵ Ibid.

Kā norāda M. Lēve, pirmās standarta vēstures parasti tika radītas indivīdu personīgas intereses vadītas, vai arī kā vienas ģimenes kopīgs darbs. Arī šajos projektos valdība bieži sniedza savu atbalstu, piešķirot kādu amatu galmā, kas deva piekļuvi valdības dokumentiem. Taču Tan dinastijas laikā notika būtiskas izmaiņas, jo vēstures sastādīšana kļuva par speciālu ierēdņu pienākumu. Kopš Tan laika valsts uzņēmas atbildību par standarta vēsturu sastādīšanu. Tika dots uzdevums, un tas paredzēja, ka galmam tiks prezentēta gan pabeigta iepriekšējās dinastijas vēsture, kā arī ka tiks apkopoti materiāli par pastāvošās dinastijas valdīšanas laiku. Vēstures sastādīšanu parasti pārraudzīja arī kāds prominents augstāks ierēdnis vai zinātnieks, un tas šim procesam piešķīra papildus nozīmību.²⁰⁶

Analizējot deviņas standarta dinastiju vēstures, kas sakompilētas laikā no Tan līdz Cjin dinastijai (sk. tabulu pielikumā), var izdalīt tām raksturīgas specifiskas pazīmes. Pirmkārt, katra standarta vēsture tika sarakstīta (jeb biežāk – sakompilēta) sekojošās vai kādas vēlākas dinastijas laikā. Šis fakts ir nozīmīgs, jo liecina par kontinuitātes apzināšanos: iepriekšējās dinastijas oficiālās vēstures kompilācija vienlaikus norāda arī uz tās respektēšanu, atzīšanu par priekštečiem. Papildus nozīmi šai pēctecībai piešķir fakts, ka šīs deviņas dinastijas aptver gan pašu etnisko ķīniešu, gan svešzemnieku dinastijas.²⁰⁷

Otra pazīme ir tā, ka šo deviņu standarta vēsturu kompilāciju parasti veica vēsturnieku grupa, kas bija oficiāli iecelta amatā speciāli šim darbam. Vienīgais izņēmums aplūkotajā periodā ir „Jaunā Piecu dinastiju vēsture”, kas ir vēsturnieka Oujan Sju privātā kārtā veikts darbs. Līdz Tan dinastijas laikam dinastijas vēstures kompilēšana parasti tika uzsākta kā privāti vai daļēji privāti projekti, ko veica kāds vēsturnieks vai viņa ģimene. Kopš Tan dinastijas laika dinastiju vēstures rakstīšanā dominēja oficiālas vēstures kompilācijas, un šīs izmaiņas var uzskatīt par pagrieziena punktu Ķīnas historiogrāfijā.²⁰⁸

Trešā pazīme ir tāda, ka līdzīgi agrīnajām Standarta vēsturēm, vēlākās deviņas dinastiju vēstures ir visas veidotas ir t.s. annāļu-biogrāfiju stilā, jeb, lai būtu analītiskākas, saliktā stilā: šāda stila vēstures parasti satur divas vai četras standarta nodaļas, kas savstarpēji viena otru papildina. Šis saliktais hroniku-biogrāfiju stils ir bieži tiek pretstatīts hroniku stilam, kas ir ticis lietots daudzu svarīgu un ietekmīgu vēsturisku darbu sacerēšanā, bet nekad – standarta vēsturu radīšanā. Šīs asociācija – saliktais stils un standarta vēstures – ir bijusi tik stipra, ka jau no agrīnajiem Tan dinastijas laikiem šis termins ir ticis izmantots to apzīmēšanai.²⁰⁹

²⁰⁶ Loewe M., 286.-287.lpp.

²⁰⁷ Yang Lien-Cheng, 44.lpp.

²⁰⁸ Ibid., 44.lpp.

²⁰⁹ Ibid., 45.lpp.

Šo vēsturu avoti parasti bija oficiāli pieraksti, kas saglabājušies par vairs nepastāvošu dinastiju. Galvenokārt tās bija vēstures par īsāku periodu, kas aptvēra atsevišķu valdnieku valdīšanas dinastijas ietvaros, un šādas par atsevišķiem valdniekiem sagatavotas vēstures izmantoja par avotu citai. Primārais oficiālais avots bija „Pieraksti par imperatora vārdiem un darbiem” (*Cjidzjudžu* 起居注), kas tika izdarīti par katru no imperatoriem un to veica speciāli šādam uzdevumam nolīgti vēsturnieki. „Pieraksti par imperatora vārdiem un darbiem”, papildināti ar citiem materiāliem, bija galvenie starp citiem materiāliem, no kuriem, savukārt, kā būtiskākie bija „Pieraksti par patreizējo valdību” (*šidžendzji* 時政記), ko sagatavoja galvenie ministri un viņu padotie. Šie pieraksti, savukārt, kalpoja par pamata avotu, lai kompilētu „Dienu pierakstus” (*Žili* 日曆), bet tie, savukārt, bija pamata avots „Patiesajiem pierakstiem (par imperatoru)” (*Šilu* 實錄). „Dienu pieraksti” un „Patiesie pieraksti (par imperatoru)” bija veidoti hroniku stilā. Svarīgu personu biogrāfijas tika papildinātas ar pierakstiem, kur tika reģistrēta viņu nāve. Biogrāfiju informācija tika ņemta gan no oficiāliem, gan no privātiem avotiem, tādiem kā epitāfijas vai ģimenes vēstures. Uz šādu dokumentu un citu valdības dokumentu kompilācijas bāzes vairāku dinastiju vēsturnieki veidoja Valsts vēsturi (*Guoši* 國史), kas bija veidota saliktajā stilā.²¹⁰

Valsts vēstures sastādīšana bija valdošās dinastijas vēsturisko materiālo apkopošanas pēdējā fāze. Tā līdzinājās dinastijas vēsturei pēc sava satura un stila, parasti bija sarakstīta annāļu-biogrāfiju formā, un aptvēra periodu no valdošās dinastijas sākuma līdz tam posmam, kad tapa konkrētā valsts vēsture.²¹¹

Šie iepriekš minētie avoti parasti bija ļoti apjomīgi, tāpēc bija pieejams tikai viens oficiālais eksemplārs un viena kopija, un tie nebija pieejami plašam cilvēku lokam. Šādi arhīvi veidoja galma arhīva slepeno daļu. Vienīgais izņēmums bija likumu krājumi, kas tika pavairoti un bija pieejami oficiālajām amatpersonām un zinātniekiem.

Arī vēlākās dinastijas, piemēram, Min dinastija, turpināja šo praksi - „Pierakstu par imperatora vārdiem un darbiem” pirmā kopija svinīgā ceremonijā tika aizzīmogota un novietota galma (vēlāk – paša imperatora) arhīvos, to laikabiedri nedrīkstēja izmantot – šie materiāli vēlāk kalpoja par ievērojamu faktu materiālu nākamajām paaudzēm. Savukārt, kopija (*fen fu*) bija atskaitei, un tika glabāta atsevišķi no oriģināla.²¹² Ar „Pierakstiem par imperatora vārdiem un darbiem” nedrīkstēja iepazīties imperators, par kuru šie pieraksti tika sastādīti. Tiek rakstīts par kādu Liao dinastijas²¹³ imperatoru, kurš pavēlējis vēsturniekiem

²¹⁰ Yang Lien-Cheng, 45.lpp.

²¹¹ Twitchett D., 1992., 160.lpp.

²¹² Franke W. 73. lpp.

²¹³ Tā nebija etnisko ķīniešu, bet kītaņu un mongoļu dinastija, kas no 907. līdz 1125.g. valdīja tagadējās Ķīnas ziemeļaustrumos.

ļaut viņam iepazīties ar Pierakstiem par imperatora vārdiem un darbiem”. Kad viņš saņēmis atraidījumu, tad piespriedis katram vēsturniekam 200 pletnes cirtienus, tad licis tos atbrīvot no amata. Taču ar cita veida vēstures pierakstiem galms tika iepazīstināts, pētījumu rezultāti bieži tika prezentēti oficiālās ceremonijās.²¹⁴

Bija pieņemts, ka šie oficiālie ziņojumi, un jo īpaši „Patiesie pieraksti (par imperatoru)” tika pārbaudīti vienu, divas vai pat trīs reizes pirms to nodošanas arhīvā, kur ar tiem strādātu tikai nākamā dinastija. Šādas pārbaudes vienmēr tika veiktas saskaņā ar imperatora pavēli un parasti politisku iemeslu dēļ. Pamatdokumenti netika iznīcināti tik ilgi, kamēr pastāvēja dinastija, jo vienmēr pastāvēja iespēja, ka imperators ar pavēli uzdos veikt vēl vienu revīziju, un tad var būt vajadzība vēlreiz pārskatīt iepriekšējos dokumentus, kā tas notika, piemēram, ar Sun dinastijas „Patiesajiem pierakstiem (par imperatoru)”.²¹⁵

Šādi oficiāli dokumenti atviegloja darbu vēsturnieku komisijām sakompilēt iepriekšējo dinastiju standarta vēstures, kas dažos gadījumos varēja tikt sarakstītas pārsteidzoši īsā laikā. Vajadzēja tikai divarpus gadus, lai saliktu kopā (Liu-) Sun, Liao un Dziņ dinastiju vēstures, kas tika pasūtītas Juan periodā. Savukārt, pēc mongoļu Juan dinastijas krišanas vajadzēja tikai apmēram gadu, lai sakompilētu un pārbaudītu Juan dinastijas vēsturi. Daudzām no citām standarta vēsturēm vajadzēja daudz ilgāku laiku, un visilgāk tika gatavota Min dinastijas vēsture, kas prasīja vairākas dekādes (1678.-1739.g.).²¹⁶

Tan dinastijas laikā laikā pilnīgi noformējās dinastiju vēsturu rakstīšana annāļu-biogrāfiju formātā, kā arī tika apkopots bagātīgs materiālu daudzums, lai arī par pašu Tan dinastiju varētu uzrakstīt izsmeļošu dinastiju vēsturi.²¹⁷

Standarta vēsturēm bija divas pamata daļas: annāles un biogrāfijas, atsevišķos gadījumos tika iekļauti traktāti par par specifiskiem tematiem, parasti par rituāliem vai administratīvo pārvaldi, reizēm tika iekļautas arī dažāda veida tabulas, un katra no šīm sadaļām tika kompilēta atšķirīgā veidā.

D. Tvitčets (*D. Twitchett*) norāda, ka Tan dinastijas laikā pastāvēja ilgstoša un kompleksa sistēma, kā veikt pierakstus par valdības funkcionēšanu. Fakts, ka tika nodibinātas speciālas iestādes, kas nodarbojās ar faktu fiksēšanu un veica to sekmīgi, deva paraugu arī vēlākajām dinastijām.²¹⁸

Juan laika zinātnieks Van E 王鶚 (1190.-1273.g.) rakstījis: „*Kopš seniem laikiem var tikt iznīcināta kāda valsts, bet ne tās vēsture. Parasti iepriekšējās dinastijas vēsture ir*

²¹⁴ Yang Lien-Cheng, 50lpp.

²¹⁵ Ibid., 46.lpp.

²¹⁶ Gardner C.S., 69.-70.lpp.

²¹⁷ Hartman C., De Blasi, 28.lpp.

²¹⁸ Twitchett D., 1992., 34.lpp.

jāsaraksta nākamajai dinastijai, jo spriedums un vērtējums var kļūt objektīvi tikai no vēlāko paaudžu puses.”²¹⁹ Van E citēja viņa laikabiedri un vēlāko paaudžu rakstnieki, un šis teiciens kļuva slavens.

Galminieks Juan galmā Liu Pinčuņ 劉秉忠 (1216.-1274.g.) aicinājis sastādīt iepriekšējās dinastijas vēsturi, sakot: „Valsts ir iznīcināta, bet tās vēsture ir saglabājusies, tā tas ir jau kopš seniem laikiem.”²²⁰ 1276.gadā pēc Dienvidu Sun galvaspilsētas krišanas Juan karaspēka virspavēlnieks Dun Veņbin 董文炳 (1217.-1278.g.) teicis: „Valsts var tikt iznīcināta, bet ne tās vēsture. Sun dinastijas 16 valdnieki valdīja pār impēriju vairāk nekā 300 gadus. Viņu oficiālo vēsturnieku izdarītie pieraksti glabājās Vēstures departamentā. Tos ir jāsavāc un jā saglabā institucionāliem mērķiem.”²²¹ Tādēļ vairāk nekā 50 Sun dinastijas vēstures grāmatas un līdzīgi pieraksti tika sagādāti un nosūtīti uz Juan dinastijas Vēstures departamentu.²²²

1369.gadā Min dinastijas dibinātājs Min Taidzu 明太祖 (vald. 1368.-1398.g.), teicis: „Nesen, pēc Juan galvaspilsētas [Pekinas] krišanas, mēs esam ieguvuši „Patiesos pierakstus (par imperatoru)” (Šilu 實錄) par 13 [Juan] valdniekiem. Lai arī viņu valsts ir iznīcināta, tās notikumiem jābūt fiksētiem. Turklāt, vēstures [pieraksti] fiksē panākumus un neveiksmes, sniedzot mācību, kas iedrošina vai brīdina, tādēļ no tiem nedrīkst atteikties.” Šajā pašā gadā 16 pensionēti Juan zinātnieki tika uzaicināti piedalīties Juan vēstures kompilēšanas procesā. Sakompilētais darbs tika prezentēts galmam jau tajā pašā gadā.²²³

Jānorāda, ka daudzi vēsturnieki palika morāli uzticīgi iepriekšējai, varu zaudējušajai dinastijai tādēļ attiecās piedalīties oficiālās dinastijas vēstures rakstīšanā, jo tas nozīmētu, ka vajadzētu dot kritisku vērtējumu dinastijai, kurai viņi bija lojāli. Kritiskais vērtējums bija nepieciešams, lai pamatotu, kādēļ pie varas nākusi jauna dinastija. Juan dinastijas laikā slavu ieguvušais dzejnieks un zinātnieks Jan Veidžeņ 楊維禎 (1296.-1370.g.) esot noraidījis varu pārņēmušās Min dinastijas ierēdņu piedāvājumu piedalīties Juan dinastijas vēstures kompilēšanā, un par šo situāciju sarakstījis poēmu, kurā sevi salīdzinājis ar vecu atraitni, kura noraida iespēju apprecēties vēlreiz, lai arī viņai tādēļ draud nabadzība. Savukārt, kad pie varas nāca mandžūru Cjin dinastija, viens no vadošajiem tā laika vēsturniekiem Huan Dzunsji 黃宗羲

²¹⁹ Citēts pēc: Yang Lien-Cheng „The Organisation of Chinese Official Historiography; Principles and Methods of the Standard Histories from the T`ang through the Ming Dynasty”, in W.G.Beasley and E.G.Pulleyblank, eds., *Historians of China and Japan*, 47.lpp.

²²⁰ Citēts pēc: Yang Lien-Cheng „The Organisation of Chinese Official Historiography; Principles and Methods of the Standard Histories from the T`ang through the Ming Dynasty”, in W.G.Beasley and E.G.Pulleyblank, eds., *Historians of China and Japan*, 47.lpp.

²²¹ Citēts pēc: Yang Lien-Cheng „The Organisation of Chinese Official Historiography; Principles and Methods of the Standard Histories from the T`ang through the Ming Dynasty”, in W.G.Beasley and E.G.Pulleyblank, eds., *Historians of China and Japan*, 47.lpp.

²²² Yang Lien-Cheng, 47.lpp.

²²³ Ibid., 47.lpp.

(1610.-1695.g.) esot attiecies doties uz galvaspilsētu, lai oficiāli piedalītos Min dinastijas vēstures sarakstīšanā, lai gan piekritis sniegt rakstiskas konsultācijas vēsturnieku komisijai, kas sastādīja šo darbu. Arī viņa skolnieks un izcils vēsturnieks Vaņ Situn 萬斯同 (1638.-1702.g.) attiecies oficiāli piedalīties Min dinastijas vēstures sacerēšanā, un, lai gan viņš faktiski veicis šī darba galvenā redaktora pienākumus, oficiāli sevi dēvējis vienīgi par „Min dinastijas vēstures” vēsturnieku komisijas direktora personisko padomnieku.²²⁴

Lai arī Min dinastijas laikā sastādītā Juaņ dinastijas vēsture tika kritizēta kā pārāk pavirša, jo tika sastādīta lielā steigā, vēlāko laiku zinātnieki to slavē – ir saglabāts ievērojams dokumentu apjoms, kā arī traktāti (īpaši par ģeogrāfiju, astronomiju, irigācijas sistēmu) tiek atzīti par vieniem no labākajiem starp visām 24 standarta vēsturēm.²²⁵

Starp divdesmit piecām ²²⁶ dinastiju vēsturēm „Min dinastijas vēsture” ir otrā pēc garuma (pēc „Sun dinastijas vēstures”), tās sastādīšanai tika patērēts ļoti ilgs laiks – deviņdesmit pieci gadi (1645.-1739.g.), un pēc tās pabeigšanas vēl bija ļoti ilgs pārbaudes periods (1775.-1739.g.). Tiek aprēķināts, ka tās tapšanā bijuši iesaistīti ap 200 – 300 cilvēki.²²⁷

Kontinuitātes principam jāpievērš īpaša uzmanība gadījumos, kad dinastija, kuras laikā tika sastādīta vēsture, bija no atšķirīgas etniskās grupas nekā tā dinastija, kas vairs nepastāvēja.²²⁸

Pēc Min dinastijas galīgās krišanas pie varas nāca mandžūru Cjin dinastija, un imperators pavēlēja veikt Min dinastijas vēstures kompilēšanu, jo sekoja jau iedibinātai tradīcijai. Kontinuitātes principa uzturēšanai bija diezgan liela propogandiska vērtība valdošajai dinastijai. Oficiāli priekšdarbi kritušās dinastijas vēstures pierakstīšanai varēja tikt interpretēti kā augstsirdības izrādīšana no jauno valdnieku puses. Vēl svarīgāk, tas palīdzēja veidot priekšteča – pēcteča attiecības starp dinastijām, un piešķīra jaunajai dinastijai akceptējamu [varas] pārmantošanas līniju. Šāds pamatojums bija īpaši vēlams arī tādēļ, ka vairums dinastiju šajā periodā nāca pie varas iekarojumu vai revolūciju rezultātā. Agrīnākās dinastijas, no Cao Vei dinastijas laika līdz Tan dinastijai, pamatā sekoja praksei, kad notika atteikšanās no troņa, kas varas pāreju padarīja vismaz nomināli legītimu un šķietami miermīlīgu.²²⁹

Arī faktiski ne vienmēr dinastiju secība notika bez pārrāvumiem. Tā, Agrīnās Haņ dinastijas sākumu parasti saista ar 206.g. p.m.ē., lai gan oficiāli Liu Ban imperatora titulu

²²⁴ Yang Lien-Cheng, 48.lpp.

²²⁵ Mittag A., 2005., 27.-28.lpp.

²²⁶ A.Mitags lieto šo skaitli.

²²⁷ Mittag A. 2012. 31.lpp.

²²⁸ Yang Lien-Cheng, 46.lpp.

²²⁹ Ibid., 47.lpp.

pieņēma tikai 202.g. p.m.ē. Savukārt Min dinastijas krišanas laiks parasti tiek datēts ar 1644.gadu, kad krita galvaspilsēta Pekina. Taču daudzi lojālisti bēga uz Nandzjinu, kur pasludināja Min dinastijas turpināšanos, kas pastāvēja līdz 1661.gadam, kad to pilnībā sagrāva Cjin spēki.²³⁰ Lai nerastos sajukums, kad vienlaikus pastāvēja divas dinastijas, kas abas pretendēja uz absolūto varu Ķīnā, Nandzjinā atrodošās Min dinastijas pēdējie spēki tiek dēvēti par Dienvidu (南明 Naṃ Min) dinastiju.

Pretēji dinastiju vēsturēm, kas tika sastādītas Juaṃ un Min dinastiju laikā, Cjin dinastijas laikā sastādītā „Min dinastijas vēsture” tika sastādīta ar lielu rūpību 60 gadu laikā (1679.-1739.g.) un tajā piedalījās sava laika labākie zinātnieki.²³¹ Min dinastijas vēstures sastādīšanas laikā notika plašas debātes - par formu, kādā to rakstīt (hroniku tipa vai saskaņā ar nu jau tradicionālo dinastiju vēsturu formu)? Kādu personu biogrāfijas tajā iekļaut un vai atvēlēt atsevišķu nodaļu neokonfūcistiem un pat dažādām atsevišķām to skolām? Vai izmantot arī privātos dokumentus, vai arī aprobežoties tikai ar oficiālajiem? Rezultātā tika atbalstīta standarta dinastiju pierakstīšanas forma, netika izmantoti privātie dokumenti, un neokonfūcistiem netika atvēlēta atsevišķa nodaļa.²³² Tomēr jānorāda, ka neokonfūcistu biogrāfiju sastādīšana nebija Cjin dinastijas vēsturnieku jaunievedums. Juaṃ dinastijas laikā sastādītajā „Sun dinastijas vēsturē” vairākas nodaļas bija veltītas gan konfūcistu, gan neokonfūcistu zinātniekiem. Tam ir objektīvs iemesls, jo tieši Sun dinastijas laikā darbojās vairāki izcili neokonfūcisti, un viņu devumam tika veltītas atsevišķas biogrāfiju nodaļas.

Min dinastijas laikā pieauga interese par vēsturnieka personību.²³³ A.Mittag (*A.Mittag*) norāda, ka Sun un pēc Sun dinastijas perioda historiogrāfiju raksturo sekojošam pazīmem: pieaug neoficiālās un privātās historiogrāfijas loma; palielinās refleksija un diskusijas par pagātni, vēsturiskais kriticisms; pieaug interese par reģionālajām, lokālajām vēsturēm; parādās jauni vēstījuma žanri, piemēram, t.s. „vēsturiskā novele”; normu un vērtību sistēma vairāk pievēršas cilvēka darbības ētisko motīvu uzsvēršanai. To pierāda fakts, ka uzplaukst Sun dinastijas konfūcista Džu Sji idejas, kurš autoritātes ziņā tiek pielīdzināts pat Konfūcijam (sirds un prāta vienība; sirds-prāta loma morāles vērtību konstitūēšanā). Komplektējot vēsturnieku komandu Sun, Liao un Džjin dinastiju vēstures sastādīšanā, vēsturnieks Džjie Sjisi (1274.-1344.g.) esot vērtējis ne vien šo vēsturnieku erudīciju, literāro talantu un vēstures faktu pārzināšanu, bet arī viņu „sirds un prāta konstitūciju”.²³⁴

²³⁰ Wilkinson E.P., 2000., 14.lpp.

²³¹ Demiéville P., 167.lpp.

²³² Ibid., 168.lpp.

²³³ Mittag A., 2005., 365.-404.lpp.

²³⁴ Mittag A. 2012. 26.lpp.

Tomēr vienmēr, un īpaši Min un Cjin dinastiju laikā, vēsturnieki, vienlaikus ar prasību pēc objektivitātes un neitralitātes, saskārās ar imperatora un galma vēlmi ietekmēt vēstures rakstīšanas procesu. Dinastijas vēsturu sastādīšanas gadījumā to vispirms raksturo imperatora uzdevums sastādīt dinastijas vēsturi, un vēlāk tās oficiāla prezentēšana galmā. Turklāt bieži dinastijas vēstures sastādīšanas pārraudzība tika uzticēta augstākajiem ministriem.²³⁵

Līdz Tan laikam ar „Trīs vēsturēm” (Sanši 三史) pazina „Vēstures pierakstus”, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” un „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturi”. Kopš Tan dinastijas laikam tām pievienoja „Pierakstus par Trīs Valstu vēsturi”, ko dēvēja par Četrām vēsturēm (四史), vai Četrām pirmajām vēsturēm (前四史). Tan dinastijas Vēstures departaments sakompilēja sešas iepriekšējo periodu vēstures, vairākas sarakstīja privātpersonas, un līdz Tan dinastijas beigām bija atzītas 13 dinastiju vēstures, ko dēvēja par Trīspadsmit dinastiju vēsturēm (十三代史). Ziemeļu Sun dinastijas laikā standarta dinastijām tika pievienotas arī „Dienvīdus dinastiju vēsture” un „Ziemeļu dinastiju vēsture”, kas kā privāts projekts bija sarakstītas jau Tan dinastijas laikā, kā arī pašas Sun dinastijas laikā sastādītās „Jaunā Tan dinastijas vēsture” un „Jaunā Piecu dinastiju vēsture”.

Citas dinastijas turpināja dinastiju vēsturu rakstīšanas darbu, un 14.gs. beigās jau bija oficiāli atzītas 19 standarta dinastiju vēstures. Sarakstu papildināja „Min dinastijas vēsture” un rediģētās „Vecās Tan dinastijas vēstures” un „Vecās Piecu dinastiju vēstures” versijas. 1775.gadā ar nosaukumu „Divdesmit četras vēstures” (*Eršisi ši* 二十四史) tās tika izdotas galma izdevumā. Reizēm šo sarakstu papildina „Jaunā Juan dinastijas vēsture” (1921.g.) un „Cjin dinastijas vēstures melnraksts” (1927.g.).²³⁶ (Sk. tabulu pielikumā.)

Cjin dinastijas vēsture tika sastādīta pēc imperiālās varas gāšanas. Republikas laikā tika sarakstīta Cjin dinastijas vēsture („Cjin dinastijas vēstures melnraksts”), kas sekoja dinastiju vēstures rakstīšanas pamatprincipiem. Taču kā viena no iebildēm pret „Cjin dinastijas vēstures melnraksta” iekļaušanu kanonā, bija tas, ka tā sakompilēta 20.gs. 20.gados, kad Ķīnā nepastāvēja impērija, līdz ar to nebija oficiāla imperatora mandāta iepriekšējās dinastijas vēstures sastādīšanai.

„Cjin dinastijas vēstures melnrakstu” 清史稿 (Cjinšigao) sastādīja 100 vēsturnieku grupa valdības uzdevumā, to vadīja mandžūru izcelsmes augsta līmeņa politiķis un militārpersona Cjin dinastijas laikā Džao Ersjuņ 趙爾巽 (1844.-1927.g.), kurš pēc dinastijas krišanas kļuva par vēsturnieku. 1914.gadā Juan Šikai iecēla Džao Ersjuņ par Vēstures

²³⁵ Yang Lien-Cheng, 50.-51.lpp.

²³⁶ Wilkinson E.P., 2000., 506.lpp.

departamenta direktoru un uzdeva viņam sastādīt Cjin dinastijas vēsturi.²³⁷ 1927.gadā „Cjin dinastijas vēstures melnraksts” tika pabeigts 1927.gadā, taču to vēl laboja un koriģēja līdz 1930.gadam. Darbs sastāv no 529 sējumiem, un strukturēts kā dinastiju vēsture: annāles, traktāti, biogrāfijas un tabulas. Tomēr 1930.gadā Ķīnas nacionālistu valdība to noraidīja, norobežojoties ne vien no Cjin dinastijas, bet arī no visas Ķīnas imperiālās pagātnes.

Savukārt 1961.gadā, par godu Ķīnas Republikas 50-tajai gadadienai Taivānā „Cjin dinastijas vēstures melnrakstam” tika pievienota papildus 21 nodaļa, un tā tika izdota ar nosaukumu „Cjin dinastijas vēsture”. Tomēr arī šis darbs netika oficiāli atzīts, tas vairāk kalpoja politiskiem mērķiem pret oficiālo Ķīnas Tautas Republiku (iekļautas nodaļas par komunistu varas nelikumību u.c.). Arī Ķīnas Tautas Republika 1961.gadā uzsāka savu Cjin dinastijas vēstures versijas rakstīšanu, ko pārtrauca Kultūras revolūcija (1966.-1976.g.). Projekts tika atjaunots 2001.gadā, taču vēl nav pabeigts.²³⁸

Tuklāt, jau sākot no 19.gadsimta beigām, Ķīnā aizvien pieauga prasība pēc jauna veida vēstures pierakstīšanas, kas nebūtu saistīta ar galmu un ideoloģiju.²³⁹ Pamata jautājums Ķīnas historiogrāfijā bija, kā atrisināt tehniskus un ideoloģiskus jautājumus, jeb – kā pierakstīt faktus un kā tos sakārtot noteiktā vēsturiskā pieraksta struktūrā. Līdz ar iepazīšanos ar Rietumu historiogrāfijas idejām, ar pozitīvisma teorijām, arī ķīniešu vēsturnieki vairāk pievērsās jautājumam, kā padarīt vēsturi „zinātniskāku” pēc citiem standartiem.²⁴⁰

²³⁷ 袁世凱 (1859.-1916.g.). Ģenerālis, politiķis, militārpersona, pirmais formālais Ķīnas Republikas prezidents. Zināms ar savu autokrātisko valdības stilu. 1915.g. neveiksmīgi mēģināja no Ķīnā atjaunot impēriju, ar sevi kā imperatoru.

²³⁸ Internetā pieejama daļēja šīs vēstures versija (annāļu sadaļa): <http://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=367885>

²³⁹ Chow Kai-Wing. 337.-339.lpp.

²⁴⁰ Youzheng Li, 194., 199.-200.lpp.

6. Dinastiju vēstures Ķīnā – kopīgais un atšķirīgais

Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ir nozīmīgs darbs Ķīnas historiogrāfijā. Tas piedāvā apzināti izstrādātu paraugu dinastijas vēstures sastādīšanai, piedāvājot gan darba strukturēšanas principus, gan norādot uz šāda darba ideoloģisko ievirzi.

Salīdzinot visas 24 (26) dinastiju vēstures, var secināt, ka lai arī dinastiju vēstures pamatā seko noteiktajai formai, katrs konkrētais vēstures periods ienes savas korekcijas.

Baņ Gu radīja fokusējās uz vienas dinastijas vēsturi. Viņš radīja modeli, kuram ir viegli sekot, īpaši tiem, kas vēlākajos gados bija iesaistīti kolektīvos standarta vēstures rakstīšanas projektos.²⁴¹ Imperatori sāka pievērst lielāku uzmanību vēstures fiksēšanai. Jau laikā, kad Baņ Gu strādāja pie „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures”, imperators uzdeva vēsturnieku komandai sākt darbu arī pie Vēlīnās Haņ dinastijas vēstures kompilēšanas.²⁴²

Visas 26 dinastiju vēstures satur annāles un biogrāfijas, kas ir katras dinastijas vēstures pamats. Lielākā daļa no dinastiju vēsturēm satur arī traktātus (tie arī ir zināmā mērā strukturēti un tajos var izsekot pamata tēmām), kā arī tabulas.

Tomēr dinastiju vēstures shēma nav nedzīva, tā seko vēstures realitātēm. Tā, Oujan Sju savā „Jaunajā Piecu dinastiju vēsturā” atkal ievieša (世家 *šidzja*) jeb valdošo namu biogrāfijas, ko Baņ Gu bija apzināti izslēdzis no „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” struktūras. Oujan Sju balstījās uz politisko realitāti – nemieru un politisko juku laikmetā pēc Tan dinastijas sabrukuma lielāka nozīme bija dažādām ģimenēm varas centra nodrošināšanā, un šis fakts arī atspoguļojas viņa sacerētās dinastijas vēstures struktūrā.

Annāles dinastiju vēsturēs ieņem nozīmīgu daļu. Tajās varēja tikt iekļauti tikai valdījušie imperatori un, īpašos gadījumos, kādi spējīgi reģenti. Annāles norāda uz dinastijas pārmantojamību, uzskaita leģitīmos valdniekus. Tādēļ bija būtiska nozīme dažādu dinastiju vēsturu atlasei un dažādu valdnieku pūlēm radīt savas dinastijas vēsturi, jo īpašs statuss bija tikai leģitīmai dinastijai.

Biogrāfiju sadaļa procentuāli ir plašākā no dinastijas vēsturu daļām. Personas biogrāfijas iekļaušana dinastiju vēsturē arī liecināja par šīs personas īpašiem nopelniem, vai arī to, ka persona raksturo kādas atbalstāmas vai noliedzamas tikumiskas īpašības. Šajā sadaļā parasti tikai iekļauti arī apraksti par kaimiņu tautām, un tādēļ pētnieki bieži apšaubā vārda „biogrāfijas” izmantošanu *džuan* tulkojumam. Sākot no Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures”, arī šajā sadaļā iekļautas personas, kas iekļaujas konkrētās dinastijas rāmī.

²⁴¹ Ng On-cho, Wang Edward, 75.lpp.

²⁴² Ibid.

Izsekojot *džuan* sadaļā iekļautajiem personāžiem un to pārstāvētajām idejām, var secināt, ka arī *džuan* sadaļa dinastijas vēsturi sastādītājiem kalpojusi par sava laika raksturotāju. Biogrāfiju sadaļā novērojama līdzīga pazīme – pamata tematiskie virzieni iekļauti visās vēsturēs, tomēr katrā konkrētajā tiek ieviestas kādas nianse, kas labāk atklāj konkrētā laika vēsturi.

Piemēram, ja salīdzina pirmo trīs standarta dinastiju („Vēstures pieraksti”, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture”) biogrāfiju daļas saturu, var secināt, ka tajos iekļauti personāži ar līdzīgiem raksturojumiem. Pirmajās divās turklāt daudzu personu biogrāfijas pārklājas (jo pārklājas aplūkotais periods, Agrīnās Haņ dinastijas sākums). Kopīgais strukturēšanā ir imperatora ģimenes locekļu biogrāfijas, imperatora laulāto draudzeņu biogrāfijas, ierēdņu (centīgo un nežēlīgo) biogrāfijas. Visās minētajās biogrāfijās (un arī daudzās vēlākajās) atrodamas izcilu personu, konfūcistu, zinātnieku, politiķu, rakstnieku, militāro vadoņu biogrāfijas.

Tomēr dinastiju vēsturu struktūra, lai arī ievēro noteiktos pamata rāmjus, ir pietiekoši elastīga, lai tajā pēc vēsturnieka vai vēsturnieku grupas ieskatiem iekļautu arī citus biogrāfijas, kas labi raksturo konkrēto laiku. Tā, Faņ Je „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē” atsevišķi iekļāvis vairāku einuhu biogrāfiju, jo Vēlīnās Haņ dinastijas laikā tieši šai grupai bija liela ietekme uz valsts pārvaldīšanu, un ignorēt to būtu nepatiesi pret vēstures patiesību.

Vēlākajās biogrāfijās atsevišķi tiek izdalīti tieši rakstnieki un zinātnieki (ne obligāti konfūcisti), vēlāk arī mākslinieki, kā arī dažādi barbari – acīmredzot, tie bijuši tādas personības, kuras bijis grūti izslēgt no dinastijas vēstures. Izdalītas biogrāfijas, kurās cildinātas konfūcistu morāli raksturojošas īpašības - dēla godbijība, padevīgie kalpi. „Sui dinastijas vēsturē” atsevišķi izdalītas arī eremītu vientuļnieku biogrāfijas.

Visās dinastiju vēsturēs iekļautas imperatora laulātās (laulāto) *Huanhou* 皇后 un prinču (ne varas mantinieku) biogrāfijas, mazāk nekā pusē dinastiju vēsturi iekļautas arī imperatores radnieku biogrāfijas. Gandrīz visās dinastiju vēsturēs iekļautas „Lojālo ierēdņu” biogrāfijas, „Konfūcistu biogrāfijas” *Žulin* 儒林. Vēlāko laiku vēsturnieki augstu novērtē nodaļas, kur vēstīts par barbaru valstīm un kaimiņu valstīm, jo par daudziem reģioniem šīs ir vienas no pirmajām rakstiskajām liecībām, kur tās pieminētas. Vairākās, īpaši vēlākajās dinastiju vēsturēs, atsevišķi izdalītas arī izcilu sieviešu biogrāfijas.

Vairākās dinastiju vēsturēs atsevišķas nodaļas veltītas parādībām, kas, acīmredzot, izteikti raksturojušas konkrēto dinastiju un šo parādību esamību nevarēja atstāt neievērotu: galma kliķes („Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturē”), einuhu kliķes („Min dinastijas vēsturē”), lišķi, glaimotāji („Vēstures pierakstos”, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē”, „Sun dinastijas

vēsturē”, „Min dinastijas vēsturē”). „Lian dinastijas vēsturē” atsevišķa nodaļa veltīta personām, kas izrādījušas pašpietiekamību *džidzu* 止足.

D. Tvitčets norāda uz standarta vēsturu didaktisko mērķi. Standarta vēsturēs iekļautais materiāls kalpoja kā pamācība lasītājam. Annāles un traktāti varēja pamācīt, kā rīkoties imperatoriem, tās atklāja, kādas priekšteču rakstura īpašības un darbības bija novedušas pie impērijas krišanas, pie Debesu mandāta zaudēšanas. Savukārt biogrāfijas deva piemēru, kā rīkoties ministriem un ierēdņiem. D.Tvitčets uzskata, ka atsevišķos gadījumos šie didaktiskie mērķi ir ļoti acīmredzami, piemēram, grupējot personu biogrāfijas pēc pazīmēm „Lojālie ministri (ierēdņi)”, „Negodīgie ierēdņi”, „Literāti”, „Vientuļnieki”, kur grupētas tādu personu biogrāfijas, ko oficiālā vara vēlējās izcelt vai nopelt.²⁴³

Atsevišķās dinastiju vēsturēs izcelti īpaši tikumi, kas likušies būtiski vēsturniekam vai vēsturieku grupai: sievietes, kas izrādījušas īpašu šķīstību *dzjieji* 節義 („Vei dinastijas vēsturē” un „Ziemeļu dinastiju vēsturē”). Tāpat var konstatēt, ka paralēli biogrāfijām, kas veltītas personām, kuras izrādījušas dēla godbijību *sjaoji* 孝義 un lojalitāti *džunji* 忠義, vienu un to pašu dinastiju vēsturēs izceltas arī personas, kuras izrādījušas **īpašu** dēla godbijību un brālīgu harmoniju *sjaojou* 孝友. Savukārt, „Jaunajā Piecu dinastiju vēsturē” atsevišķi izceltas amatpersonas, kas atdevušas savu dzīvību par dinastiju un amatpersonas, kas atdevušas savu dzīvību par kādu dižciltīgo ģimeni.

D.Tvitčets atsaucas uz dokumentu, ko 933.gadā izdevis Vēstures Departaments, un kurā dotas norādes, kādas personas nepieciešms iekļaut oficiālajās vēsturēs: „... *Ja šie cilvēki nav pildījuši pienākumu pret valsti vai arī kādā citādā veidā parādījuši tikumīgu rīcību citu cilvēku labā, un ja šo cilvēku biogrāfijās ir aprakstīta tikai viņu personiskā karjera un viņu slava, vai ja viņu biogrāfijā uzskaitīti viņu sīkie, nenozīmīgie talanti un nebūtiskās spējas, ja tur nav nekā, kas varētu varētu nodot tālāk kā piemēru pēctečiem, tad ieteicams, ka šādas biogrāfijas nev iekļaujamās apkopotajos materiālos. Tā kā jau pastāv vēstures, kas rakstītas Annāļu un Biogrāfiju formā, tad arī sekojošajām paaudzēm ir jāraksta šādas vēstures, un tās nedrīkst pārkāpt jau iepriekš iedibināto (fiksēto) sistēmu.*”²⁴⁴

Otra nozīmīgākā sadaļa, pēc apjoma un pēc ietvertās informācijas svarīguma nākotnes pētniekiem, ir traktāti. Traktāti piedāvā plašu informācijas apjomu par rituāliem, mūziku, ģeogrāfiju, ekonomiku, u.c. Ar tālākās tabulas palīdzību sniegts ieskats traktātu tematikā un kā tie ir mainījušies laika gaitā un jaunajos vēsturiskajos apstākļos.

²⁴³ Twitchett D.C., 102.lpp.

²⁴⁴ Citēts pēc: Twitchett D.C. *Chinese Biographical Writing*. - Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan*. London. Oxford University Press. 1971., 102.-103. lpp.

Aplūkotajā tabulā horizontālajā augšējā līnijā uzskaitītas dinastijas pēc to kārtas numuriem. Piemēram, „Vēstures pieraksti” ir ar 1.kārtas numuru, „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ar 2.kārtas numuru utt. Sīkāku informāciju par konkrēto dinastijas vēsturi, pēc to kārtas numura (augšējā horizontālā aile), lūdzu, skatīt pielikumā.

Tabula nr.1. Traktātu temati 26 standarta vēsturēs.²⁴⁵

Traktāta tēma ²⁴⁶	1. Vēstures pieraksti	2. Agrīnās Haņ dinastijas vēsture	3. Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture	4. Pieraksti par trīs valstu laikmetu	5. Dziņ dinastijas vēsture	6. Sun dinastijas vēsture	7. Dienvidu Cji dinastijas vēsture	8. Lian dinastijas vēsture	9. Čeņ dinastijas vēsture	10. Vei dinastijas vēsture	11. Ziemeļu Cji dinastijas vēsture	12. Ziemeļu Džou dinastijas vēsture	13. Sui dinastijas vēsture	14. Dienvidu dinastiju vēsture	15. Ziemeļu dinastiju vēsture	16. Vecā Tan dinastijas vēsture	17. Jasnā Tan dinastijas vēsture	18. Vecā Piecu dinastiju vēsture	19. Jaunā Piecu dinastiju vēsture	20. Sun dinastijas vēsture	21. Liao dinastijas vēsture	22. Džijņ dinastijas vēsture	23. Juāņ dinastijas vēsture	24. Mīn dinastijas vēsture	25. Jaunā Juāņ dinastijas vēsture	26. Cjiņ dinastijas vēstures melnraksts
Rituāli	x	x	x		x	x	x			x			x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Mūzika	x	x			x	x	x			x			x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Harmonijas ²⁴⁷	x	x	x		x					x			x							x						
Kalendārs	x	x	x		x					x			x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Astronomija	x	x	x		x	x	x			x			x			x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
Upurēšana	x	x	x																				x			
Upes un kanāli	x	x																		x		x	x	x	x	x
Par saimniekošanu	x	x			x					x			x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Likumi		x			x					x			x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Sliktas zīmes, anomālijas		x	x		x	x	x									x	x	x		x		x	x	x	x	x
Administratīvā ģeogrāfija		x	x		x	x	x			x			x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bibliogrāfijas		x														x	x			x				x		x
Oficiālie amati			x		x	x	x			x			x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Ekipāžas un apģērbs			x		x		x									x	x			x		x	x	x	x	x
Labvēlīgās ietekmes						x	x			x																
Budisms, daoisms										x															x	
Imperiālā gvarde																	x			x	x	x				
Eksāmenu sistēma																	x	x		x		x	x	x	x	
Armija																	x			x	x	x	x	x	x	x
Robežsardze																					x					x
Milicija																					x					
Komunikācijas, satiksme																										x
Ārvalstu attiecības																										x

²⁴⁵ Tabula no Wilkinson E.P. *Standard Histories* - „Chinese History: A Manual. (Cambridge, MA: Harvard University Asia Center, Harvard-Yenching Institute Monograph Series, 2000.), 512.lpp. E.Vilkinsons tabulā iekļāvis 26 dinastiju vēstures.

²⁴⁶ Traktātu sadalījums pēc tēmām no Wilkinson E.P. *Standard Histories* - „Chinese History: A Manual. (Cambridge, MA: Harvard University Asia Center, Harvard-Yenching Institute Monograph Series, 2000.), 512.lpp. Tās grupētas pēc tematiskās līdzības, taču tabulu nosaukumi dažādās dinastiju vēsturēs var nedaudz atšķirties.

²⁴⁷ „Traktāts par likumiem (principiem)” (Lu šu 律書). Šis nodaļas nosaukums tulkots arī kā „Traktāts par mūziku un muzikālo instrumentu darbības principiem (sastāvdaļām, kas nodrošina harmoniju)”.

Tabulā redzams, ka ir vairākas dinastijas, kuras savā struktūrā vispār nav iekļāvušas traktātus. Tās ir „Pieraksti par Trīs valstu laikmetu” (3.), „Lian dinastijas vēsture” (8.), „Čeņ dinastijas vēsture” (9.), „Ziemeļu Cji dinastijas vēsture” (11.), „Ziemeļu Džou dinastijas vēsture” (12.), „Dienvīdu dinastiju vēsture” (14.) un „Ziemeļu dinastiju vēsture” (15.).

No tām dinastiju vēsturēm, kuru saturā iekļauti traktāti, redzams, ka visas iekļāvušas traktātus par rituāliem, mūziku, kalendāru un astronomiju. Gandrīz visās (izņemot „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsturi”) iekļauti traktāti par valsts finansiālo pārvaldīšanu. Daudzās standarta vēsturēs ir traktāti par pareģošanu un anomālijām, administratīvo ģeogrāfiju, oficiālajiem amatiem, transporta līdzekļiem un apģērbiem (jāņem vērā apģērba nozīme cilvēka hierarhijas parādīšanā Senajā Ķīnā). Savukārt, traktāti par upurēšanu parādās tikai agrākajās dinastiju vēsturēs, kā arī „Juaņ dinastijas vēsturē” (23.), kas liecina par laika periodiem, kad šādas parādības Ķīnas teritorijā bija aktuālākas. Līdzīgi ir ar traktātiem par labvēlīgām ietekmēm, zīmēm, - tie parādās tikai dažos traktātos.

Divās vēsturēs ir atsevišķi traktāti par budismu un daoismu - „Vei dinastijas vēsture” (10.) un „Min dinastijas vēsture” (24.).

Diemžēl, Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” ieviestais bibliogrāfijas traktāts nav guvis ievērību visās dinastijās – šis traktāts vēl parādās „Vecajā Tan dinastijas vēsturē” (16.) un „Jaunajā Tan dinastijas vēsturē” (17.), kā arī „Sun dinastijas vēsturē” (20.), „Min dinastijas vēsturē” (24.) un „Cjin dinastijas vēstures melnrakstā” (26.). Šāda traktāta esamība, īpaši agrīno dinastiju vēsturēs, būtu bijusi nenovērtējams informācijas resurss par katras dinastijas laikā pieejamajiem rakstu pieminekļiem, to aptverto tematiku un katalogizēšanas principiem. No otras puses, var secināt, ka tieši to dinastiju vēsturēs, kas pašas ar īpaši rūpīgi pievērsās vēstures pētīšanai, ir saglabājušies un iekļauti traktātos materiāli par bibliogrāfiju.

Jaunākajās dinastiju vēsturēs, sākot no „Jaunās Tan dinastijas vēstures” (17.) (sarakstījis Oujan Sju Sun dinastijas laikā), parādās vairāki jauninājumi traktātu tematos, kas raksturo jaunās dzīves reālijas – traktāti par vienoto eksaminācijas sistēmu (pati eksaminācijas sistēma gan šajā laikā nebija jaunums, taču tika būtiski reformēta un ieņēma vēl lielāku nozīmi valsts pārvaldē, tādēļ tika īpaši aprakstīta traktātā), armija un robežu apsardzība. Traktāti par armija un robežu apsardzību iekļauti visās pēdējās 5 dinastiju vēsturēs, kas liecina par šo tematu dziļāku analīzi impērijas varas pēdējos posmos. Savukārt pēdējā - „Cjin dinastijas vēstures melnrakstā” (26.), ko gan visi avoti neatzīst par standarta dinastijas vēsturi, iekļautas nodaļas, kas raksturo jaunas aktuālas darbības sfēras – komunikācijas un ārvalstu attiecības.

„Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” traktātā par ģeogrāfiju atrodamas vienas no pirmajām rakstiskajām liecībām par Japānu, tās valsti Jamatai un leģendāro valdnieci Himiko.

Traktāti ir ļoti nozīmīgi vēlākajiem pētniekiem, jo sniedz būtisku informāciju par konkrēto vēsturisko periodu: par likumiem, administratīvo ģeogrāfiju un bibliogrāfijas sadaļu, kas satur atsauces arī uz vēlāk nozaudētiem un vairs pētniekiem nepieejamiem darbiem.

Vairākām dinastiju vēsturēm, kas bija neķīniešu izcelsmes, pielikumā dotas vārdnīcas. „Dzjiņ dinastijas vēsture” satur džurčeņu valodas glosāriju, „Liao dinastijas vēsture” satur ķiņu valodas glosāriju. Tas norāda, ka daži vēsturnieki vienlaikus gan ievēroja pastāvošo dinastijas vēstures rakstīšanas formu, gan gāja kopsolī ar nepieciešamību ar jaunajām metodēm, kā pasniegt labāk faktus, un, nezaudējot pamata struktūru, ienesa nepieciešamos jauninājumus.

Pētnieki augstu novērtē tās biogrāfijas (kā iepriekš tika norādīts, ka šajos gadījumos ir problemātiski lietot vārdu biogrāfijas, taču tas ir pieņemts jēdziens pētniecības objekta apzīmēšanai), kurās runāts par Ķīnas kaimiņu tautām. Šo tradīciju iedibināja jau pirmās divas no standarta vēsturēm, un pārējās tam sekoja, sniedzot plašu vēsturisko un etnogrāfisko materiālu vēlākajiem pētniekiem.

Standarta vēsturēm ir arī savas nepilnības. Notikumu iekļaušana tikai vienas dinastijas rāmī reizēm radīja problēmas skaidrot notikumus, kuru dziļākas sekas meklējamas vēl citos periodos. Bez tam katras vēstures rakstītājs pamatā bija saistīts ar saviem priekštečiem, tādēļ vērojama pieaugoša vēsturisko klišeju loma, kā arī cenšanās veidot biogrāfiju subjektu dzīves pēc standarta shēmas par godbijīgu dēlu, uzticīgu sievu, taisnīgu vai netaisnīgu ierēdni utt.²⁴⁸

Cita iezīme ir dinastiju vēsturu neizbēgami tuvā saistība ar politiskajām interesēm. Visas standarta vēstures bija saistītas ar oficiālo galmu – tās vai nu pasūtīja imperators, vai arī tās oficiāli tika pieņemtas par dinastiju vēsturēm. Šāda situācija dažos pētniekos vienmēr raisījusi jautājumus, vai un cik lielā mērā dinastiju vēstures ir cenzūras (ārējas vai pašcenzūras) ietekmētas. Tomēr citi pētnieki norāda uz augstajiem standartiem, kas vienmēr valdījuši Ķīnas vēsturnieku vidū.

M. Lēve norāda, ka standarta vēstures neapšaubāmi bija propagandas instruments, tādēļ iepriekšējās dinastijas pēdējais valdnieks parasti tika attēlots kā apspiedējs un tirāns, kas bija pelnījis sodu. Tādēļ jaunā dinastija tika leģitimizēta ar iepriekšējās izspiešanu, un jaunie valdnieki tika attēloti kā tādi, kas saņēmuši Debesu Mandātu pārvaldīt impēriju.²⁴⁹

²⁴⁸ Gardiner K.H.J., 50.lpp.

²⁴⁹ Loewe M., 282.lpp.

Nobeigums

Standarta vēstures ir dažāda garuma un atšķirīgas kvalitātes, taču tās piedāvā ļoti precīzu materiālu, kas atpver Ķīnas 2000 gadu pagātņi. Tās piedāvā informāciju par valdniekiem, notikumiem, izcilām personībām, valsts pārvaldes struktūru, ģeogrāfiju, kā arī sniedz datus par kamiņu zemju iedzīvotājiem.

Vispozitīvāk „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” tikusi vērtēta laikā uzreiz pēc sarakstīšanas un Tan dinastijas laikā. „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” rādīja labi saprotamu un izmantojamu paraugu, kā kompilēt dinastijas vēsturi, kādas sadaļas tajā iekļaut un pēc kādiem ideoloģiskajiem konfūcisma principiem vadīties.

Kopš Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” var runāt par dinastiju vēsturi un to izmantot kā atskaites punktu, pētot līdzīgo un atšķirīgo. Baņ Gu izstrādāja struktūru un standartus, ko, dažādā apjomā, izmantoja vēlākās dinastijas. Dažādos periodos tika izmantotas ne visas no Baņ Gu piedāvātajām sadaļām, taču tas bija kā ideālais modelis, kuram sekoja vissīkāk izstrādātās dinastiju vēstures.

No „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” satura ar nolūku tika izslēgtas „Valdošo namu biogrāfijas” (*šidzja* 世家), jo tās vairs nebija politiski svarīgas laikā, kad jau bija nostiprinājusies centralizēta imperatora vara. Vairs nebija politisku un praktisku iemeslu veidot atsevišķu aristokrātisko namu biogrāfijas.

Baņ Gu koriģēja Sima Cjeņ izmantotos apzīmējumus, lai skaidrāk izteiktu domu: *beņdzi* 本紀 vietā tiek atstāts tikai *dzji* 紀, bet *liedžuan* 列傳 tiek saīsināts uz *džuan* 傳.

Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturei” bija tieša, pragmatiska un politiska misija – mērķis bija valdniekam gūt mācības no pagātnes, lai izvairītos no kļūdām nākotnē. Viens no politiskajiem mērķiem šādai vēsturei bija atklāt dinastijas leģitimitāti un imperatora varas pārmantojamību *džeņtun*. Iezīmējot dinastiskās līnijas, veidojot iepriekšējās dinastijas aprakstu un jo īpaši norādot uz kļūdām iepriekšējās dinastijas valdīšanas posmā, jaunā dinastija vieglāk atklājās kā varas leģitīma pārņēmēja.

Periodā pēc Haņ dinastijas sabrukuma valdīja nostaļģija pēc varenās impērijas, kas radīja interesi izzināt šīs impērijas sabrukuma cēloņus. Interese par Haņ dinastijas laika sasniegumiem un vēlme saglabāt labāko no tiem, uzturēja interesi arī par vēsturi un modeļiem vēstures fiksēšanai. Radās daudz vēstures darbu, kas atdarināja „Vēstures pierakstus” un „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi”.

Trīs valstu periodā ar standarta vēsturu fiksēšanu tiek mēģināts nodrošināt varas leģitimitāti un kontinuitāti – dinastiju vēstures formāts paredz iekļaut imperatora senču līniju, kam jābūt izsekojamai un leģitīmai. Ķīnas kultūrai kopš seniem laikiem bija pazīstama

dinastijas ciklu līnija un Debesu mandāta teorija, ar to var izsekot un saprast Ķīnas historiogrāfijas fundamentālo dinamiku.

Tan dinastijas laikā tika atjaunota impērijas slava un varenība, tādēļ šī dinastija pievērsās savam iepriekšajam izcilajam paraugam, to kopējot un pārspējot. Tika atjaunoti un nodibināti dažādas institūcijas vēstures fiksēšanai. No vienas puses, tas radīja plašu informācijas apjomu, bet noveda arī pie vēstures sacerēšanas formalizēšanās, kam pretojās vairāki talantīgi vēsturnieki.

Dinastijas vēsturu standartu izmantoja arī ne-etnisko ķīniešu dinastijas, pasūtot iepriekšējo dinastiju vēstures un apzinoties vēstures rakstīšanas lielo lomu impērijas varas noturēšanā.

Zīmīgi, ka ir sastādīts arī Ķīnas pēdējās valdošās dinastijas, „Cjin dinastijas vēstures melnraksts”. Lai arī tā netiek atzīta par īsti dinastijas vēsturi (netika saņemts imperatora mandāts tās sastādīšanai), tomēr pētnieki to izmanto analīzē. „Cjin dinastijas vēstures melnraksts” noslēdz vienu posmu Ķīnas historiogrāfijā, jo ir pēdējais, kas sastādīts pēc dinastiju vēstures parauga.

Rezumējot var secināt, ka dinastiju vēstures var pieskaitīt pie oficiālās historiogrāfijas. Dinastiju vēstures rakstīja ierēdņi, tās parasti bija oficiāli „pasūtītas” (ar atsevišķiem izņēmumiem). Lai arī šeit bija izņēmumi, taču „privātās vēstures” nekad nebija tik nozīmīgas kā oficiālās. Oficiālās historiogrāfijas vēstures pieraksti vairāk koncentrējās uz valsts pārvaldes mehānisma aprakstu, un to avoti parasti bija oficiālie dokumenti, kam vēsturniekiem, kā galma ierēdņiem, bija vieglāka piekļuve.

Dinastiju vēstures var pieskaitīt pie normatīvās vēstures, tās rakstītas ar nolūku – vadīt tos, kas tās lasa. Dinastiju vēstures it kā sūta ziņu valdošajiem valdniekiem, kā pareizi pārvaldīt valsti, ar kādiem iedzīvotājiem un resursiem rēķināties, kā risināt irigācijas un transporta problēmas, kā rīkoties nemieru un sacelšanās gadījumos, un kā izbēgt no tādām priekšteču kļūdām, kas noveda pie varas zaudēšanas. Šāda veida vēsturēs var atrast ne tikai vēsturiskos datus (lai gan vēlāko laiku pētniekiem šīs vēstures ir nenovērtējams faktu avots), bet arī atrast uzvedības modeļu aprakstus, morālās rīcības paraugus un nicināmos piemērus, kas varētu lasītāju vadīt pareizā virzienā un iedvesmot imperatoru un sava laika izglītos cilvēkus.

Dinastiju vēsturēm bija noteikts formāts, konstanta, pastāvīga forma. Katrā dinastijā tām bija vienas un tās pašas nodaļas un apakšnodaļas (ar vairākiem izņēmumiem). Dinastiju vēsturu sastādītājiem tas deva labu modeli, kā strukturēt datus, savukārt, vēlāko laiku vēsturniekiem tas ir ļāvis vieglāk orientēties plašajā informācijas apjomā, ko tās satur.

Tās pretendē uz objektivitāti. Jau no seniem laikiem pastāvēja vēsturnieka pienākums pierakstīt faktus objektīvi, un par šo principu jau no seniem laikiem ir reflektējuši Ķīnas vēsturnieki. Daudz ticis diskutēts par Ķīnas historiogrāfijas paradoksu, kur vēstures normativitāte un oficiālā vēsture pastāv vienlaikus ar prasību pēc objektivitātes. Vēsturnieka paša personība un viedoklis nedrīkstēja traucēt tam materiālam, kas tika pierakstīts. Ja vēsturnieks vēlējās kaut ko piebilst, viņš rakstīja īsu komentāru, kas parasti tika skaidri nodalīts no paša pamata teksta. Lai būtu maksimāli patiess pret izmantoto avotu, vēsturnieks bieži vienkārši kopēja avotu, retāk izmantoja parafrāzes vai pārstāstu, tādēļ izveidojās „anahroniski” teksti, ko grūti lasīt. Taču tam ir arī pozitīvie ieguvumi – daudzi no senajiem darbiem, kas citādi sen būtu uzskatāmi par nozaudētiem, ir saglabājušies pārrakstītos darbos.

LITERATŪRA

AVOTI

- 1) **Ban Gu, Wang Xianqian** 王先谦. /Han shu bu zhu 漢書補注 . Beijing: Xinhuan shudian. 1983.
- 2) **Ban Gu, Homer H. Dubs.** (trans.) The History of the Former Han Dynasty. 1. vol. Baltimore: Waverly, 1938.
- 3) **Ban Gu, Homer H. Dubs.** (trans.) The History of the Former Han Dynasty. 2. vol. Baltimore: Waverly, 1954.
- 4) **Ban Gu, Homer H. Dubs.** (trans.) The History of the Former Han Dynasty. 3. vol. Baltimore: Waverly, 1955.
- 5) **Fan Ye** 范曄. Hou Han shu 後漢書 / History of the Later Han. Beijing: Zhonghua shuju, 1965.
- 6) **Hulsewé A. F. P., Loewe M. A.N.** China in Central Asia: The Early Stage 125 BC – AD 23: an annotated translation of chapters 61 and 96 of the History of the Former Han Dynasty. Leiden: E. J. Brill, 1979.
- 7) **Taskins V.S. (tulk.) / Таскин В. С.,** Материалы по истории сюнну (по китайским источникам). Вып. 1. М. Наука. 1968 („Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” atsevišķu nodaļu tulkojums krievu valodā)
- 8) **Taskins V.S. (tulk.) / Таскин В. С.,** Материалы по истории сюнну (по китайским источникам). Вып. 2. М. Наука. 1973 („Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” atsevišķu nodaļu tulkojums krievu valodā)
- 9) **Taskins V.S. (tulk.) / Таскин В. С.,** Материалы по истории ухуаней и сяньби // Дальний Восток и соседние территории в средние века. Новосибирск. Наука. 1980 („Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” atsevišķu nodaļu tulkojums krievu valodā)
- 10) **Torčinovs J.A., Jermakovs M.J., Krolls J.L. (tulk.) / Торчинов Е. А., Ермаков М. Е., Кроль Ю. Л.,** Географический трактат «Истории Хань» (глава 28) «Трактат об узоре Земли» и северные округа империи // Страны и народы Востока, Вып. XXXII. М. Восточная литература. 2005 („Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” 28.nodaļas (par ģeogrāfiju) tulkojums krievu valodā)
- 11) **Velgus V.A. (tulk.) / Вельгус В. А.** Известия о странах и народах Африки и морские связи в бассейнах Тихого и Индийского океанов. (Китайские источники ранее IX в). М. Наука. 1978 (atsevišķu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” nodaļu tulkojums krievu valodā)

12) Watson B. *Courtier and Commoner in Ancient China. Selections from the History of the Former Han.* Columbia University Press, New York. (A translation of chapters 54, 63, 65, 67, 68, 71, 74, 78, 92, and 97). 1974.

ZINĀTNISKI PĒTĪJUMI

13) Benjamin A. Elman (ed.) „Classical Historiography for Chinese History”, University of California, Los Angeles, 1996.

14) Chang Kang-i Sun, Owen S., *The Cambridge History of Chinese Literature, Volume 1,* Cambridge University Press, 2010.

15) Charles O. H. “China's Imperial Past: An Introduction to Chinese History and Culture”, 1975.

16) Chow Kai-Wing. *Ideology and History: Yao Jinheng`s Critical Scholarship and the Ideology of New Historical Science* – Schmidt-Glintzer Helwig, Mittag Achim, Rösen Jörn (eds.) *Historical truth, Historical Criticism, and Ideology. Chinese Historiography and Historical Culture from a New Comparative Perspective.* Leiden-Boston, Brill., 2005., 337.-364.lpp.

17) Clark A. E. *Ban Gu`s History of Early China.* Cambria Press Amherst, New York. 2008., 302.lpp.

18) Demiéville P. *Chang Hsüe-Ch-eng and His Historiography.* - Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan.* London. Oxford University Press. 1971. 167.-185. lpp.

19) Dubs H. H. *The Reliability of Chinese Histories* - *The Far Eastern Quarterly*, Vol.6, No.1 (Nov., 1946), 23.-43.lpp.

20) Durrant S. *Truth Claims in Shiji* – Schmidt-Glintzer Helwig, Mittag Achim, Rösen Jörn (eds.) *Historical truth, Historical Criticism, and Ideology. Chinese Historiography and Historical Culture from a New Comparative Perspective.* Leiden-Boston, Brill., 2005., 93.-114.lpp.

21) Durrant S. *The Han Histories* – *The Oxford History of Historical Writing.* Vol. 1: *From Beginnings to AD 600.* Feldherr A., G.Hardy (eds.). Oxford University Press, 2011. 485.-508.lpp.

22) Franke W. *The veritable Records of te Ming Dynasty.* - Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan.* London. Oxford University Press. 1971. 60-77. lpp.

23) Foot S., Robinson C.F. (eds.) *The Oxford History of Historical Writing*, 400-1400, Volume 2., Oxford University Press, 2012.

- 24) Gardiner K.H.J.** *Standard Histories, Han to Sui.*- Essays on the Sources for Chinese History. (eds. Donald Leslie, Colin Mackerras, Wang Gungwu) Columbia: University of South Carolina Press, 1973.
- 25) Hartman C., De Blasi A.** *The Growth of Historical Method in Tang China* - The Oxford History of Historical Writing, 400-1400, Volume 2., Oxford University Press, 2012.
- 26) Hulsewé A.F.P.** *Notes on the Historiography of the Han period.* – Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan.* London. Oxford University Press. 1971. 31.-43. lpp.
- 27) Mackerras C., Wang Gungwu,** (eds.) „Essays on the Sources for Chinese History.” Columbia: University of South Carolina Press, 1973.
- 28) Lewis M.E.** *Historiography and Empire* – The Oxford History of Historical Writing. Vol. 1: From Beginnings to AD 600. Feldherr A., G.Hardy (eds.). Oxford University Press, 2011. 440.-462.lpp.
- 29) Li Youzheng** *Modern Theory and Traditional Chinese Historiography.* NOAG 167-170 (2000-2001) 181.-204.lpp.
- 30) Liang Cai.** *Excavating of Classical Studies in the Western Han Dynasty (206. BC – 8. AD)* - Journal of the American Oriental Society, Vol. 131, No. 3 (Jul.-Sept. 2011), 371.-394.lpp.
- 31) Loewe M.** *Imperial China.* Frederic A.Praeger (Publishers). New York. 1965. 325 lpp.
- 32) Loon P. Van Der.** *The Ancient Chinese Chronicles and the Growth of Historical Ideals* - *Historians of China and Japan*, W.G.Beasley and E.G.Pulleyblank, (eds.), 24.-30.lpp.
- 33) Mittag A.** *What Makes a Good Historian: Zhang Xuecheng`s Postulate of „Moral Integrity” (Shi De) Revisited* – Schmidt-Glitzner Helwig, Mittag Achim, Rösen Jörn (eds.) *Historical truth, Historical Criticism, and Ideology. Chinese Historiography and Historical Culture from a New Comparative Perspective.* Leiden-Boston, Brill. 2005., 365.-404.lpp.
- 34) Mittag A.** *Chinese Official Historical Writing under the Ming and Qing.* - The Oxford History of Historical Writing. Vol. 4: 1400-1800. Rabasa J., Sato M., Tortado E., Woolf D. (eds.). Oxford University Press, 2012. 24.-43.lpp.
- 35) Ng On-cho, Wang Edward.** *Mirroring the pasts: The Writing and Use of History in Imperial China.* University of Hawai`i Press, Honolulu. 2005. 308 lpp.
- 36) Pulleyblank E.G., Beasley W.G.** *Chinese Historical writing.* – Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan.* London. Oxford University Press. 1971. 1-9. lpp.
- 37) Pulleyblank E.G.** *Chinese Historical Criticism: Liu Chih-Chi and Ssu-ma Kuang* – Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan.* London. Oxford University Press. 1971. 135.-166. lpp.

- 38) Staburova Jeļena.** (tulk.) Konfūcijs. „Apkopotas runas”, Rīga: Neputns, 2006.
- 39) Twitchett D.C.** *Chinese Biographical Writing.* - Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) *Historians of China and Japan.* London. Oxford University Press. 1971. 95.-114. lpp.
- 40) Twitchett D.C., Loewe M.** (eds.). *The Ch`in an`d Han Empires, 221 B.C. – A.D. 220.* The Cambridge History of China. Volume I. Caves Books, Ltd. Taipei. 1987.
- 41) Twitchett D.C.** *The Writing of Official History under the T`ang.* Cambridge University Press. 1992. 302 lpp.
- 42) Vogelsang K.** *Some Notions of Historical Judgment in China and the West –* Schmidt-Glintzer Helwig, Mittag Achim, Rūsen Jörn (eds.) *Historical truth, Historical Criticism, and Ideology. Chinese Historiography and Historical Culture from a New Comparative Perspective.* Leiden-Boston, Brill., 2005., 143.-176.lpp.
- 43) Yang Lien-sheng.** *The organization of Chinese official historiography: Principles and methods of the Standart Histories from the T`ang through the Ming dynasty.* – *Historians of China and Japan.* Pulleyblank E.G., Beasley W.G. (eds.) London. Oxford University Press. 1971. 44.-59. lpp.
- 44) Wang G.** *Some Comments on the Later Standard Histories - Essays on the Sources for Chinese History.* (eds. Donald Leslie, Colin Mackerras, Wang Gungwu. 53.-63.lpp.
- 45) Wilkinson E.P.** *Standard Histories - Chinese History: A New Manual.* Cambridge, MA: Harvard University Asia Center, Harvard-Yenching Institute Monograph Series, 2012.
- 46) Wilkinson E.P.** *Standard Histories - “Chinese History: A Manual.* Cambridge, MA: Harvard University Asia Center, Harvard-Yenching Institute Monograph Series, 2000.
- 47) Синицын Е. П.** Бань Гу – историк древнего Китая. Москва, 1975. 111 lpp.

1.Tabula. Dinastiju vēstures Ķīnā (二十四史)

Nr. p.k.	Nosaukums	Aptvertais periods	Laiks	Sastādītājs (-i)	Nodaļu skaits 卷	Struktūra	Piezīmes
1.	史記 / Šidzji / „Vēstures pieraksti” arī „Vēsturnieka pieraksti”	No mītiskā Dzeltenā imperatora laika līdz 93.g.	ap 93.g. p.m.ē. 漢	Sima Cjeņ 司馬遷 (un viņa tēvs Sima Taņ)	130	12 annāles 10 tabulas 8 traktāti 30 valdošo namu biogrāfijas 70 biogrāfijas	
2.	漢書 / Haņšu / „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”	202.g. p.m.ē. – 23.g. m.ē.	ap m.ē. 83.g. 漢	Baņ Gu 班固 (un tēvs Baņ Biao, māsa Baņ Džu)	100	12 annāles 8 tabulas 10 traktāti 70 biogrāfijas	
3.	後漢書 / Houhaņšu / „Vēlīnās Haņ dinastijas vēsture”	25.-220.g.	445.g.	Faņ Je 範曄	90 + 30 (120)	10 annāles 80 biogrāfijas 30 traktāti	Faņ Je darbam ir tikai annāles un biogrāfijas; mūsdienās darbs tradicionāli tiek izmantots ar Sima Biao 司馬彪 sacerētājiem traktātiem
4.	三國志 / Saņguodži / „Pieraksti par Trīs valstu laikmetu”	220.-280.g.	289.g. 晉	Čeņ Šou 陳壽	30+15+20 (65)	4 annāles (Vei vēsturei, kuras valdniekus uzskatīja par Haņ dinastijas turpinātājiem), pārējās - biogrāfijas	Sastāv no 3 daļām, ko reizēm uzskata arī par atsevišķām grāmatām: 30 nodaļas par Vei valsti, 15 nodaļas par Vu valsti, 20 nodaļas par Šu valsti

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Nosaukums</i>	<i>Aptvertais periods</i>	<i>Laiks</i>	<i>Sastādītājs (-i)</i>	<i>Nodaļu 卷 skaits</i>	<i>Struktūra</i>	<i>Piezīmes</i>
5.	晉書 / Dzjinšu / „Dzjin dinastijas vēsture (grāmata)”	265.-420.g.	648. 唐	Fan Sjuanlin u.c. 房玄齡等	130	10 annāles 20 traktāti 70 biogrāfijas 30 pieraksti jeb protokoli (載記)	Iekļautas arī 16 Ķīnas ziemeļos valdījušo barbaru valstu vēstures
6.	宋書 / Sunšu / „Sun dinastijas vēsture”	420.-479.g.	488. 南朝梁	Šeņ Jue 沈約	100	10 annāles 30 traktāti 60 biogrāfijas	(Liu-)Sun dinastija, viena no Dienvidu dinastijām
7.	南齊書 / Naņci šu / „Dienvidu Cji dinastijas vēsture”	479.-502.g.	524. 南朝梁	Sjao Dzisjeņ 蕭子顯	59	8 annāles 11 traktāti 40 biogrāfijas	
8.	梁書 / Lianšu / „Lian dinastijas vēsture”	502.-557.g.	635. 唐	Jao Silieņ 姚思廉	56	6 annāles 50 biogrāfijas	
9.	陳書 / Čeņšu / „Čeņ dinastijas vēsture”	557.-589.g.	636. 唐	Jao Silieņ 姚思廉	36	6 annāles 30 biogrāfijas	
10.	魏書 / Veišu / „Vei dinastijas vēsture”	386.-550.g.	551.-554. 北齊	Vei Šou 魏徵	114	12 annāles 92 biogrāfijas 10 traktāti	Ziemeļu Vei dinastija, kā arī īslaicīgi pastāvējušās Austrumu un Rietumu Vei
11.	北齊書 / Beicjišu / „Ziemeļu Cji dinastijas vēsture”	550.-577.g.	636. 唐	Li Deliņ un Li Baijao 李百藥	50	8 annāles 42 biogrāfijas	
12.	周書 / Džoušu / „Ziemeļu Džou dinastijas vēsture”	577.-581.g.	636. 唐	Linhu Defeņ u.c. 令狐德棻等	50	8 annāles 42 biogrāfijas	
13.	隋書 / Suišu / „Sui dinastijas vēsture”	581.-618.g.	636. 唐	Vei Džen u.c. 魏徵等	85	5 annāles 30 traktāti 50 biogrāfijas	

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Nosaukums</i>	<i>Aptvertais periods</i>	<i>Laiks</i>	<i>Sastādītājs (-i)</i>	<i>Nodaļu 卷 skaits</i>	<i>Struktūra</i>	<i>Piezīmes</i>
14.	南史 / Naņši / „Dienvidu dinastiju vēsture”	420.-589.g.	659. 唐	Li Jeņšou 李延壽	80	10 annāles 70 biogrāfijas	Liu-Su, Cji, Lian un Čeņ dinastiju vēsture
15.	北史 / Beiši / „Ziemeļu dinastiju vēsture”	386.-577.g.	659. 唐	Li Jeņšou 李延壽	100	12 annāles 88 biogrāfijas	Ziemeļu, Austrumu un Rietumu Vei, Ziemeļu Cji, Ziemeļu Džou dinastiju vēsture
16.	舊唐書 / Dzjiu Tanšu / „Vecā Tan dinastijas vēsture”	618.-906.g.	940.-945. 后晋	Liu Sju 刘昫等	200	20 annāles 30 traktāti 150 biogrāfijas	
17.	新唐書 / Sjiņ Tanšu / „Jaunā Tan dinastijas vēsture”	618.-906.g.	1032?- 1061. 宋	Oujan Sju u.c. 欧阳修、宋祁	225	10 annāles 55 traktāti 15 tabulas 160 biogrāfijas	
18.	舊五代史 / Dzjiu Vudaiši / „Vecā Piecu dinastiju vēsture”	907.-905.g.	947. 宋	Sjue Dzjudžen u.c. 薛居正等	150	Lian (10 annāles, 14 biogrāfijas) Tan (24 annāles, 26 biogrāfijas) Jin (11 annāles, 13 biogrāfijas) Haņ (5 annāles, 6 biogrāfijas) Džou (11 annāles, 11 biogrāfijas) 7 papildus biogrāfijas; 12 tabulas (1 komentārs)	Ietver arī desmit valstis Dienvidķīnā

Nr. p.k.	Nosaukums	Aptvertais periods	Laiks	Sastādītājs (-i)	Nodaļu 卷 skaits	Struktūra	Piezīmes
19.	新五代史/ Sjiņ Vudaiši / „Jaunā Piecu dinastiju vēsture”	907.-959.g.	(1054?-1072.) 宋	Oujan Sju 欧阳修	74	12 annāles 45 biogrāfijas 3 traktāti (kao 考) 11 valdošo namu biogrāfijas 世家 3 barbaru valstu kolektīvās biogrāfijas	Vienīgā, kur lietots <i>kao</i> nevis <i>dži</i> (runājot par traktātiem). Pēc pārtraukuma, te atkal parādās <i>šidzja</i> (valdošu namu biogrāfijas).
20.	宋史/ Sunši / „Sun dinastijas vēsture”	960.-1278.g.	1343.-1345. 元	Tuo Tuo u.c. 脱脱等	496	47 annāles 162 traktāti 32 tabulas 255 biogrāfijas	
21.	遼史 / Liaoši / „Liao dinastijas vēsture”	916.-1125.g.	1343.-1345. 元	Tuo Tuo u.c. 脱脱等	116	30 annāles 32 traktāti 8 tabulas 48 biogrāfijas 1 glosārijs (kitaņu val., transkribēta ķīnzīmēs)	Kitaņu dinastija
22.	金史 / Dzjiņši / „Dzjiņ dinastijas vēsture”	1115.-1234.g.	1343.-1345. 元	Tuo Tuo u.c. 脱脱等	135	19 annāles 39 traktāti 4 tabulas 71 biogrāfija	Džurčeņu dinastija; Satur džurčeņu valodas glosāriju
23.	元史 / Juaņši / „Juaņ dinastijas vēsture”	1206.-1368.g.	1369.-1370. 明	Sun Lieņ u.c. 宋濂等	210	47 annāles 58 traktāti 8 tabulas 97 biogrāfijas	Mongoļu dinastija

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Nosaukums</i>	<i>Aptvertais periods</i>	<i>Laiks</i>	<i>Sastādītājs (-i)</i>	<i>Nodaļu 卷 skaits</i>	<i>Struktūra</i>	<i>Piezīmes</i>
24.	明史 / Minši / „Min dinastijas vēsture”	1368.-1644.g.	1678.-1739. 清	Džan Tinju u.c. 張廷玉等	332	24 annāles 75 traktāti 13 tabulas 220 biogrāfijas	
(25.)	新元史 / Sjiņ Juaņši / „Jaunā Juaņ dinastijas vēsture”	1206.-1368.g.	1920.	Ke Šaomiņ 柯劭忞	257	26 annāles 7 tabulas 70 traktāti 154 biogrāfijas	Mongoļu dinastija
(26.)	清史稿 / Cjinšigao / „Cjin dinastijas vēstures melnraksts”	1644.-1911.g.	1927.	Džao Ersjuņ u.c. 趙爾巽等	529	25 annāles 135 traktāti 53 tabulas 316 biogrāfijas	Mandžūru dinastija

Kopsavilkums

Maģistra darba nosaukums ir „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” un tās ietekme uz dinastiju vēstures pierakstīšanas tradīciju Ķīnā”. Katra dinastija, balstoties uz aktuālajiem pierakstiem, rakstīja iepriekšējo dinastiju vēstures. Šīs oficiālās standarta dinastiju vēstures, t.s. *dženši* 正史, pazīst ar nosaukumu „Divdesmit četras vēstures” (*Eršisi ši* 二十四史).

Kā pirmo tieši vienas dinastijas vēstures aprakstam veltīto darbu uzskata vēsturnieka un galma ierēdņa Baņ Gu un viņa tēva Baņ Bjaos sastādīto „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturi” (Haņ šu 漢書). Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsturē” izstrādājis jaunu struktūru dinastiju vēstures pierakstīšanā, kas vēlāk izmantota par paraugu tieši dinastiju vēstures formātam.

Darba pamatmērķis ir padziļināti iepazīt „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” materiālu un izvērtēt tā tapšanas priekšnoteikumus, kā arī novītāt Ķīnas vēstures pierakstīšanas tradīciju kontekstā.

Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” ir nozīmīgs darbs Ķīnas historiogrāfijā. Tas piedāvā paraugu dinastijas vēstures sastādīšanai, piedāvājot gan darba strukturēšanas principus, gan norādot uz šāda darba ideoloģisko ievirzi.

Baņ Gu radīja modeli, kuram ir viegli sekot, īpaši tiem, kas vēlākajos gados bija iesaistīti kolektīvos standarta vēstures rakstīšanas projektos. Kopš Baņ Gu „Agrīnās Haņ dinastijas vēstures” var runāt par dinastiju vēsturi. Baņ Gu izstrādāja struktūru un standartus, ko, dažādā apjomā, izmantoja vēlākās dinastijas. Dažādos periodos tiek izmantotas ne visas no Baņ Gu piedāvātajām sadaļām, taču tas paliek kā ideālais modelis, kuram seko vissīkāk izstrādātās dinastiju vēstures.

Maģistra darbs sastāv no 6 daļām. Darbu papildina pielikums. Darba apjoms ir 64 lapas.

Atslēgas vārdi: „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture”, „Divdesmit četras vēstures”, Baņ Gu, Baņ Bjaos, standarta vēstures, dinastiju vēstures.

Summary

The title of this Master's paper is ““Early Han History” and its Impact on the Tradition of the Recording Dynastic Histories in China”. Based on records of the time, every dynasty wrote histories of previous dynasties (24 of those in total). These “Standard Histories” (zhengshi 正史) are also known as the “Twenty-Four Histories” (Ershisi shi 二十四史).

The “Book of Han” or “History of the Former Han” (Han shu) was composed by a historian and court official Ban Gu and his father and it is considered to be the first work of this form to cover a single dynasty. In the “Book of Han” Ban Gu initiated a new structure for recording histories of previous dynasties, which was later used as a model specifically for the format for dynastic histories.

The aim of this paper is to examine the material of the “History of the Former Han”, evaluate prerequisites and conditions of its creation and its novelty in the Chinese tradition of recording the history.

Ban Gu's “History of the Former Han” is an important work in Chinese historiography. It offers a model for compiling a history of a dynasty, providing principles for structuring the work and pointing to the ideological line of such work.

Ban Gu created a model that is easy to follow, especially to those who were involved in collective projects of writing official histories in later years. Starting from Ban Gu's “History of the Former Han” it is possible to talk about dynastic histories. Ban Gu developed a structure and standards that were, to a different extent, used by later dynasties. In different time periods not all of sections offered by Ban Gu were used, but his work remained as the ideal model for recording dynastic histories. The most elaborate dynastic histories were written following his example.

This Master's paper consists of 6 chapters. This paper is supplemented with an appendix. This paper consists of 64 pages.

Keywords: “History of the Former Han”, “Twenty-Four Histories”, Ban Gu, Ban Biao, standard histories, dynastic histories.

Maģistra darbs „Agrīnās Haņ dinastijas vēsture” un tās ietekme uz dinastiju vēstures pierakstīšanas tradīciju Ķīnā” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: (vārds, uzvārds, paraksts, datums)

Ginta Elksne _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: asoc. prof. Agita Baltgalve

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Āzijas studiju nodaļā 2017. gada ____ . maijā.

Komisijas sekretāre: asoc. prof. Agita Baltgalve

Darbs aizstāvēts Āzijas studiju maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2017. prot. Nr. _____, vērtējums _____ (_____)

Komisijas sekretāre: asoc. prof. Agita Baltgalve